

GAIRĖS

2013 gegužė
Nr. 5(224)

GAIRĖS
ISSN 1392-0251

Mėnesinis
visuomenės gyvenimo,
politikos, kultūros
ir istorijos žurnalas
Leidžiamas
nuo 1994 metų

Vyriausiasis redaktorius
Algis Kusta

Redakatoriaus pavaduotojas
Vaclovas Paulauskas

Maketavo *Gražina Majauskienė*

Redakcijos adresas:

Laisvės pr. 60 (10 aukštas), 05120 Vilnius.
El.p.: musugaires@gmail.com
tel. 241 82 03, 242 88 03, 860602291

Leidžia UAB „Mūsų gairės“

Pasirašyta spaudai 2013 05 17. SL 971.
Formatas 60x84/8. Ofsetinė spauda. 6 sp. lankai.
Kaina 3,49 Lt (su PVM).

Spausdino AB „Spauda“
www.spauda.com
Laisvės pr. 60, 05120 Vilnius.

Tiražas 1500 egz.
© „Gairės“

Viršelyje – V. Šereikos nuotrauka

ŠIAME NUMERYJE

POŽIŪRIS

Naujos socialinės Europos laikas **4 p.**
Dalia Grybauskaitė įvertinta kaip Europos patriotė **5 p.**

TEMA

Palankūs vėjai pūstelėjo į statybų bures **6 p.**

POLITIKA

Neparlamentinės partijos:
nuo idėjinės veiklos iki diskusijų klubų **10 p.**
Didžiosios partijos parodė savo pasirinkimą **13 p.**

JAUNIMO BALSAS

Jaunoji karta turi prisiimti atsakomybę už savo šalį **14 p.**

ANALIZĖ

Kaip kovoti ir įveikti krizes? **16 p.**
Civilizacijos raidos klausimas: o kas toliau?

NUOMONĖS

Ar būtina mažinti valstybės išlaidas visose srityse? **21 p.**
Kodėl kaime tampama bedarbiais? **23 p.**

DEMOS KOMENTARAS

Skurdžios šalies Prezidentė ir Karolio Didžiojo premija **26 p.**

MOKSLAS

Mokslininkai padeda ugniagesiams **28 p.**

LIUDIJIMAI

Spaudos priekalnės ir nuokalnės **30 p.**

KONTAKTAI

Baltarusijoje žmonės dar neatprato skaityti **33 p.**

MES – ES

Artima ir tolima Europos Sąjunga:
problemiška Belgija, laisvieji Nyderlandai,
spindintis Liuksemburgas **36 p.**
ES šalių šventadieniai: vargingesnieji švenčia daugiau **39 p.**
Nutyšta Islandijos pamoka Europai **41 p.**

NAUJOVĖS

Prekyba suka nauja kryptimi **43 p.**

NAUJOS KNYGOS

Paminklas Lietuvos Mažajai žemei **44 p.**
Gamykla, kuri liko tik prisiminimuos... **45 p.**
Kaip žurnalistas rūpinosi butais **46 p.**

ŠYPSENOS

Apie šį bei tą **48 p.**

Numerio autoriai

Algirdas Butkevičius, Adakris Šeštakauskas, Romualdas Čėsna,
Gediminas Dubonikas, Ramūnas Burokas, Kęstutis K. Urba, Petras
Eidukevičius, Vytenis Paulauskas, Antanas Krūvelis, Tomas Tomilinas,
Julius Norkevičius, Antanas Salys, Vytautas Žeimantas, Jonas Vėlyvis,
Algimantas Brazaitis, Jonas Laurinavičius, Antanas Kubilius, Jonas
Visockas, Ipolitas Skridla

*Leidėjai ne visada sutinka su autorių nuomone, tačiau laikosi žodžio
laisvės principo.*

Įvykių kronika

■ Gegužės 16 d. Seimo galerijoje buvo atverta Nepriklausomybės Akto signataro, ilgamečio Seimo nario, VI ir IX Seimo pirmininko, LSDP garbės pirmininko Česlovo Juršėno 75-mečiui skirta paroda. Jubiliatą politikos baruose pristato nuotraukų, leidinių ir karikatūrų ekspozicija. Č. Juršėną sveikino Seimo Pirmininkas Vydas Gedvilas, Seimo LSDP frakcijos seniūnė Irena Šiaulienė, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Vytenis Andriukaitis, Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos direktorius prof. R. Gudauskas. Prie visų sveikinimų prisijungia ir „Gairių“ žurnalo redakcija.

■ Lietuvos dailininkų sąjunga, minėdama Kristijono Donelaičio 300-ąsias gimimo metines ir norėdama surasti bei akcentuoti esminius nacionalinės kultūros aspektus bei skleisti juos ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų, Vokietijoje, Giorlitco miesto Kultūros istorijos muziejuje, pristatė tapybos ir skulptū-

ros parodą „Šimtmečio portretas“. Paroda buvo čia vykusių Europos dienų pagrindinis renginys ir skirta Lietuvos pirmininkavimui ES Tarybai pažymėti.

■ Vilniuje, Žvėryne, prie namo A. Mickevičiaus g. 19, atidengta atminimo lenta, skirta Lietuvos Peritvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narei, nepriklausomos Lietuvos nacionalinės švietimo sistemos kūrėjai, Tautinės mokyklos idėjos autorei Meilei Lukšienei. Ji buvo viena pagrindinių pirmosios nepriklausomos Lietuvos švietimo koncepcijos kūrėjų, pirmoji Lietuvoje mokslininkai pagrindė demokratinio ugdymo metodologiją. 2004 m. ji apdovanota UNESCO medaliu už itin svarbų vaidmenį vystant modernią švietimo sistemą bei ugdant demokratišką lietuvių bendruomenę.

■ Lietuvos paštas išleido naują pašto ženklą „Tarptautinei Raudonojo Kryžiaus organizacijai – 150 metų“. Jį sukūrė dailininkas Tomas Dragūnas. Naujajame pašto ženkle pavaizduotas šios organizacijos įkūrėjas šveicarų verslininkas ir filantropas Žanas Anri Diunanas (Jean Henri Dunant), fone – plevėsuojanti Raudonojo Kryžiaus vėliava. Tarptautinė Raudonojo Kryžiaus organizacija buvo įkurta 1863 m. Ženevoje (Šveicarija). Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija įkurta 1919 m. sausio 12 d. daktaro Roko Šliūpo ir kitų medikų pastangomis. Per metus Lietuvos

paštas vidutiniškai išleidžia 25–30 pašto ženklų.

■ Atvėrė duris restauruota Panemunės pilis. Daugiau nei 400 metų skaičiuojanti, dar vadinama Gelgaidų arba Vytėnų pilimi, ji yra vienas žymiausių Lietuvos architektūros ir kultūros paminklų. Nuo 1982 m. Panemunės pilis priklauso Vilniaus dailės akademijai. Po rekonstrukcijos Panemunės pilis pritaikyta turizmui ir įvairiems kultūriniais renginiams. Vakarinėje pilies dalyje veiks viešbutis, kavinė, konferencijų salė, Turizmo informacijos centras.

■ Rengiantis Lietuvos pirmininkavimui ES Tarybai, Lietuvoje viešėjo Europos Parlamento Užimtumo ir socialinių reikalų komiteto delegacija: vadovas Alechandro Kerkas (Socialistai ir demokratai, Ispanija), Žana Lambert (Žalieji, Jungtinė Karalystė) ir Vilija Blinkevičiūtė (Socialistai ir demokratai, Lietuva). Europarlamentarai susitiko su Prezidente Dalia Grybauskaite, Socialinės apsaugos ir darbo ministre Algimanta Pabedinskiene, Seimo Socialinių reikalų ir darbo, Europos reikalų bei švietimo, mokslo ir kultūros komitetų vadovais, Užsienio reikalų ministerijos ir darbdavių organizacijų atstovais. Delegacijos nariai susipažino su Trakų neįgaliųjų užimtumo centro veikla bei buvusių narkomanų integracijos į darbo rinką projektu.

Redaktoriaus skiltis

■ Seime įvyko septintoji respublikinė vaikus globojančių šeimų ir šeimynų konferencija „Priglausk mane“, kurios metu 15-ai šalies globėjų įteikti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos apdovanojimai – Gerumo žvaigždės ir padėkos raštai. Šiuo, jau tradicija tapusiu renginiu, siekiama išreikšti padėką vaikų globojančioms šeimoms ir šeimynoms bei paskatinti vaiko globą šeimos aplinkoje, suteikti visuomenei daugiau informacijos apie globos prasmę ir naudą.

■ Klaipėdos apskrities viešosios I. Simonaitytės bibliotekos kiemelyje atidengtas vienintelis pasaulyje paminklas kalbai (skulptorius Algirdas Bosas). Paminklą sudaro į granito plokštę įmontuotas bronzinis bareljefas su užrašu: „Praeivi, penkios baltų šeimos kalbos jau mirė, po tavo kojomis išnykė lietuvių kalbos žodžiai. Atmink ir gerbk savo kalbą“. Ant tako į biblioteką granitinių trinkelė iškalti kalbininkės prof. Danguolės Mikulėnienės surinkti išnykę lietuvių kalbos žodžiai. Idėja įamžinti mirusius žodžius kilo rašytojams Vytautui Čepui ir Juozui Šikšneliui – lietuvių kalbos gynimo draugijos įkūrimo iniciatoriams.

■ Per trejus metus Lietuvoje į centrus, kurie teikia paslaugas vaikams ir jaunimui, bus investuota daugiau kaip 25 mln. litų. Didžiąją dalį šių pinigų skirs užsienio šalys – Lietuvos indėlis turėtų sudaryti apie 3,8 mln. litų. Įgyvendinus programą, Lietuvoje bus renovuota ir įsteigta daugiau vaikų dienos, atvirų jaunimo centrų, patobulintos specialistų, dirbančių su rizikos grupės vaikais ir jaunimu, kompetencijos. Šiuo metu Lietuvoje gyvena net 21 303 rizikos grupės vaikai, kurie auga 10 389 socialinės rizikos šeimose.

Gegužė vėl jaudina pavasario vitališka jėga, svaigina žydėjimo spalvomis ir kvapais. Tik beviltiškas paniurėlis gali to nematyti. Tiesa, yra žmonių, kurių uoslė labai savita. Neseniai vienam bičiuliui padovanojau naują „Gairių“ leidyklos knygą. Jis atsivertė ją, prikišo nosį ir susiraukė. Ne, ne todėl, kad knyga yra nekonjunktūrinė, o tiesiog dėl spaustuvės dažų kvapo. Jie jam nemalonūs. Prisiminiau savo jaunystę, kai teko redaguoti Vilniaus universiteto studentų laikraštį. Poligrafijos atžvilgiu tai buvo neįlygintini laikai su dabartimi. Tada dar spaustuvėje didelės mašinos, vadinamos linotipais, iš ištirpinto švino liejo raidžių eilutes, iš kurių meistrai sudėliodavo būsimų laikraščių puslapių formas. Švino garai kenkė spaustuvės darbininkų sveikatai, tą žinojo ir valdžia, tad jiems buvo skiriama nemokamai pieno – neutralizuoti nuodams. Bet man ką tik atspausdinto laikraščio puslapiai kažkodėl primindavo apelsinų kvapą. Tikriausiai iš pagarbos ant didžiojo žmonijos išradimo – popieriaus atspausdintam žodžiui, prie kurio gimimo ir pats esi prisidėjęs.

Gegužė daug dešimtmečių yra spaudos, jos darbininkų – žurnalistų, fotografų, dizainerių, dailininkų – šventės mėnuo. Jaudinanti savo profesiniais susibūrimais, prisiminimais, apdovanojimais. O paskutiniu metu neapsieinanti be padūsavimų – kad plunksnos brolija, išblaškyta komercijos ir konkurencijos, nebe tokia solidari, kad vis mažiau žmonių skaito spaudą... Niekur nesidėsi, naujos informacinės technologijos toлина mus nuo popieriaus, nuo to „apelsino kvapo“. Kita vertus, ir patys leidėjai dažnai renkasi kitus kvapus – kraujo, sekso, pinigų.

Šiais laikais ir mūsų „Gairės“ gali atrodyti senamadiškos – ne tik kad popierinės, bet ir savo turiniu. Be „glamūrinio“ blizgesio, be sensacijų, be „žvaigždžių“ intymaus gyvenimo pikantiškų aprašymų. Be to, ko pilna šiuolaikinė mūsų žiniasklaida. Bet tą galimą nevisavertiškumo jausmą atperka tikėjimas, kad mūsų žurnale esama ir tam tikros atgaivos nuo tos mus užplūdusios informacijos sumaišties – tikro atviro jausmo ir širdies nerimo padiktuotų minčių, tikresnio, teisingesnio gyvenimo alternatyvų paieškos. Aišku, savo kukliomis pajėgomis negalime lygintis ir konkuruoti su brangiais ir finansiškai pajėgiais leidiniais. Bet galime didžiuotis, kad turime tikrai ištikimų skaitytojų, nesavanaudiškų autorių. Su jais atėjome jau į devynioliktuosius gyvavimo metus, sakytume, ne tokią trumpą distanciją įveikėme, peršokdami per įvairias krizes ir kitokias kliūtis. Tad šiandien noriu padėkoti visiems mūsų talkininkams ir skaitytojams už jų ištikimybę. Padėkoti Dobilui Kirveliui ir Gintarui Mitrulevičiui, Petriui Eidukevičiui ir Antanui Krūveliui, Justui Vincui Paleckiiui ir Juozui Olekai, Vilijai Blinkevičiūtei ir Zigmantui Balčyčiui, Jonui Visockui ir Vytautui Grigui, Lidijai Šabajevai-tei ir Vyteniui Paulauskui, Jonui Rudokui ir Algimantui Brazaičiui, Juozui Bartuškai ir daugeliui kitų, atsiprašau jų, nepaminėtu. Tik jų savanorystės ir solidarumo dėka vis dar gairiuoja socialinio teisingumo kelią „Gairės“.

Manau, skaitytojai atleis, kad šiame numeryje nemaža tekstų yra apie spaudą. Toks jau tas gegužės mėnuo. Po jo ateis vasara, ir porai mėnesių skirsimės – birželio ir liepos mėnesiais žurnalo neleisime. Pabūkime su gamta – gražiuoju pasaulio kūriniu. Iki mielo susitikimo rugpjūtį.

Algis Kivsta

Naujos socialinės Europos laikas

Iš LSDP pirmininko Algirdo Butkevičiaus kalbos partijos XXXI suvažiavime

Atėjo laikas keistis mums patiems, partijai kaip politinei organizacijai, o tuo pačiu keisti ir mūsų gyvenimą. Atėjo laikas atsigręžti į žmogų. Būtent tai akcentavau prieš dvejus metus, iš LSDP XXX suvažiavimo tribūnos, tai kartoju ir dabar.

Tai mūsų atspirties taškas. Turime suprasti, kaip gyvena Lietuvos žmonės. Girdėti ir išgirsti, priimti pasvertus sprendimus ir efektyviai veikti. Mūsų politikoje ir ekonomikoje per daug kalbų apie rinką ir per mažai apie tai, kaip jaučiasi paprastas žmogus, jo šeima.

Gali susidaryti įspūdis, kad tai aktualu tik Lietuvai, kai ankstesnės kadencijos valdžia vardan savaip suvoktą rinkos ekonomikos, valstybės interesų arogantiškai ignoravo konkrečių žmonių, socialinių grupių ar net sluoksnių poreikius ir lūkesčius.

Toks įspūdis tik iš dalies būtų teisingas. Nes tai ne vien Lietuvos, o visos Europos problema. „Neabejotinai atėjo laikas naujai socialinei Europai, kuriai svarbiausias dalykas ne rinkas, o žmonės“, – tvirtina Europos Parlamento pirmininkas

socialdemokratas Martinas Šulcas. – Dėl aklo pasitikėjimo rinkas patekome į pasaulinę ekonomikos krizę. Todėl mes norime sukurti tokią ekonomiką, kurioje svarbiausi būtų žmonės, o ne abstrakti rinkas.“

Mūsų vykdoma politika nėra vien reakcija į ankstesnės Vyriausybės klaidas ir apsiskaičiavimus. Apskritai, esu šalininkas požiūrio, kad reikia žiūrėti į priekį, o ne atgal.

Svarbiausia tai, kad mūsų politika yra farvateryje dabar Europoje dominuojančios politikos, kuri, įvertinusi dešiniųjų partijų, besivadovavusių liberalizmo idėjomis, nesugebėjimą susitvarkyti su krize įvairiose Europos šalyse, siūlo kitą, kur kas labiau realistinį kelią kaip įveikti krizę – stimuliuoti ekonomiką, atsisakyti nepateisinamai griežto taupymo, remtis socialiniu solidarumu, apriboti finansinio sektoriaus savivalę, padidinti valstybės vaidmenį. LSDP yra visateisė Socialistų Internacinio ir Europos socialistų partijos (ESP) narė. ESP programinis tikslas – stipresnės, demokratiškesnės, saugesnės bei teisingesnės socialinės Europos kūrimas. Ekonomikos nuosmukio, nemažėjančio nedarbo ir didelių maisto bei degalų kainų, nestabilių finansų rinkų laikais socialdemokratinės idėjos ir vertybės svarbesnės nei kada nors anksčiau.

Didėjančios tarpusavio priklausomybės laikais problemos nepaiso valstybių sienų ir jokia valstybė veikdama viena negali jų išspręsti. Europos Sąjunga – geriausia priemonė, todėl didžiules ES teikiamas galimybes turime paversti gebėjimu dirbti efektyviai. Mes turime išmokyti gyventi globaliame pasaulyje, mąstyti globaliai, tačiau veikti privalome lokaliai – efektyviai ir operatyviai,

nacionaliniu ir regioniniu lygmeniu.

Gebėjimas valdyti globalius procesus, kad konkretus žmogus gautų iš to naudos, turi būti kertinis pažangios europietiškos politikos akmuo ir mes galime ir turime prie to prisidėti.

Mūsų, socialdemokratų, nuomone Lietuvos visuomenei reikia daugiau dialogo, pasitikėjimo, draugiškumo, solidarumo ir socialinio teisingumo, mažiau egoizmo, išnaudojimo ir abejingumo. Reikia grąžinti žmonėms viltį, jog valdžia galima pasitikėti, kad galima gyventi ir tvarkytis kitaip – geriau, išmintingiau, atsakingiau, juk rūpestis piliečiais – ne tik rinkimų šūkis. Tik taip galime tikėtis sukurti gerovės valstybę, kaip numatyta LSDP programoje, valstybę, kurioje maksimaliai išplėtotas socialinių paslaugų tinklas, veikia teisinga ir efektyvi lėšų persikirstymo sistema, leidžianti užtikrinti stabilų ir orų pragyvenimo lygį visiems krašto gyventojams. Toks mūsų tikslas ir mes jo nuosekliai sieksime. Lietuva gali ir turi tapti šalimi, kurios piliečiai su pasididžiavimu sakys – mes esame lietuviai, mes – iš Lietuvos!

Socialdemokratai yra įtakingiausia ir stipriausia politinė jėga, turinti aiškią ir veiksmingą politinę programą ir galinti iš esmės pakeisti Lietuvos žmonių gyvenimą. Lietuvos socialdemokratai gali išvesti šalį iš dabartinės ekonominės ir socialinės krizės. Kviečiu visus partijos narius, rėmėjus, visus laisvės, solidarumo ir socialinio teisingumo vertybes palaikančius žmones, siekiančius įtvirtinti demokratiją bei piliečių pasitikėjimą savo valstybe, suvienyti savo jėgas ir su optimizmu žvelgti į ateitį! ■

Dalia Grybauskaitė įvertinta kaip Europos patriotė

Lietuvos Respublikos Prezidentei Daliai Grybauskaitėi istorinėje Acheno (Vokietija) rotušėje gegužės 9 d. įteiktas garbingas tarptautinis Karolio Didžiojo apdovanojimas. „Politikos Oskaru“ vadinamas apdovanojimas Prezidentei skirtas už Lietuvos indėlį siekiant ES vienybės ir visos Europos ekonominio stabilumo.

Dž. Barysaitės nuotr.

„Karolio Didžiojo apdovanojimą norėčiau dedikuoti visiems Lietuvos žmonėms: mieli Lietuvos žmonės, noriu visiems Jums padėkoti už tai, kad esate Lietuvos piliečiai, už tai, kad mylite savo šalį, dirbate Lietuvos naudai ir Europai. Norėčiau skirti šį apdovanojimą visiems Jums. Tai - mūsų bendrų pastangų įvertinimas. Šis apdovanojimas yra ir įpareigojimas imtis atsakomybės sutelkti visas šalis ir kartu kurti Europos ateitį“, - atsiimdama apdovanojimą pabrėžė Prezidentė.

Iškilmingoje ceremonijoje pagrindinę sveikinimo kalbą „Laudatio“ sakė Europos Parlamento Pirmininkas Martinas Šulcas (Schulz). „Šiuo apdovanojimu pagerbiame ne tik išskirtinę politikę ir savo šalies žmonių gerovei dirbančią moterį, kuri daug nuveikė ir Europos labui, bet šiuo Acheno piliečių įsteigtu apdovanojimu kartu pagerbiame ir Lietuvos piliečius - tautą,

kuri per savo istoriją daug išken-tėjo ir turėjo sunkiai kovoti, kad galėtų užimti teisėtą vietą Europos tautų šeimoje, tautą, kuri iškelta galva ir daug ko atsisakydama įveikė krizę ir dėl savo tvirto tikėjimo Europos Sąjunga ir ryžtingo solidarios Europos palaikymo mums visiems yra pavyzdys“, - kalbėjo M. Šulcas. Jis sakė asmeniškai labai gerbią Dalią Grybauskaitę. „Mūsų politinės idėjos, - kalbėjo socialdemokratas M. Šulcas, - ne visada sutampa, sakyčiau, kad, visų pirma kalbant apie vienašališką biudžeto mažinimo politiką, mūsų pažiūros labai skiriasi, bet tai yra politikos ir sąžiningumo dalykai, o ją labai gerbiu todėl, kad ji yra drąsi ir nuoširdi. Ji atvirai išsako žmonėms savo poziciją ir paaiškina, kodėl mano, kad tam tikros priemonės yra būtinos ir jų reikia imtis. Jei Europoje turėtume daugiau tokia drąsa pasižyminčių vadovų, tai Europos

Sąjungoje patirtume daug mažiau problemų. Dalia Grybauskaitė yra Lietuvos ir Europos patriotė. Ji įrodo, kad patriotu galima būti tik tuomet, kai esi ir savo šalies, ir Europos patriotas“.

Karolio Didžiojo apdovanojimą 1949 m. įsteigė Acheno verslo atstovai ir intelektualai siekdami paremti Europą kaip taikos kūrinių. Juo apdovanoti žymūs Europos politikai Vokietijos kancleriai Konradas Adenaueris, Helmutas Kolis, Angela Merkel, britų premjerai Vinstonas Čerčilis ir Tonis Bleiras, Europos Sąjungos krikštateviu vadinamas Robertas Šumanas, JAV prezidentas Bilas Klintonas ir valstybės sekretorius Henris Kisindžeris, Prancūzijos ir Čekijos prezidentai Fransua Miteranas bei Vaclavas Havelas, Lenkijos premjeras Donaldas Tuskas, popiežius Jonas Paulius II. ■

Palankūs vėjai pūstelėjo į statybų bures

Regis, į statybininkų ir nekilnojamojo turto plėtotojų išskleistas bures pūstelėjo palankūs vėjai. Po krizės apmirusiose statybų aikštelėse vėl linkčioja kranų strėlės, vis daugiau statybų sektoriaus atsigavimo ženklų. Kyla naujų biurų pastatai, pristatomi būsimųjų gyvenamųjų kvartalų projektai. Atgyjančių statybų garsai aidu atsiliepė ir statybų madas diktuojančioje dvidešimtojoje tarptautinėje statybų ir remonto parodoje „RESTA 2013“, kuri balandžio pabaigoje vyko Lietuvos parodų ir kongresų centre „Litexpo“. Lankytojai čia galėjo susipažinti ne tik su statybų naujovėmis, nekilnojamojo turto aktualijomis, bet ir šiuolaikinėmis statybų technologijomis, medžiagomis.

Apie statybininkų darbus, sunkumus ir užmojus pasakoja Lietuvos statybininkų asociacijos prezidentas ADAKRAS ŠEŠTAKAUSKAS. Asociacijos įsteigimo dvidešimtmečio išvakarėse su juo kalbėjosi žurnalistas Romualdas Čėsna.

– Niekam ne paslaptis, kad statybų sektorius bene labiausiai nukentėjo nuo krizės. Kaip jis atsi- gauna, vėl stojasi ant kojų?

– Statybų sektorius nukraujavo labai skaudžiai. Per keletą metų praradome apie penkiasdešimt tūkstančių statybininkų. Per patį statybos montavimo piką buvo užimta, neskaitant individualių įmonių ir patentininkų, 110 tūkst. statybininkų, o šiandien statybose triūsia 65 tūkst. žmonių. Kas į užsienį išvažiavo, kas kitu amatu užsiėmė... Nemaža jų dalis nemokėjo jokių mokesčių – paslapties čia nėra.

Bankrutavo, užsidarė arba savo verslą restruktūrizavo maždaug trečdalis rangovų.

Vis dėlto gyvenimas ties 2009 m. riba nesustojo, kūrėsi ir atsirado

nemažai naujų įmonių. Bet naujos yra naujos – ir galingumai nebe tie, ir patirtis nebe ta...

Daugelio objektų statyba buvo sustabdyta ar tiesiog „numesta“ ir užmiršta, nors pagal Statybos įstatymą turėjo būti užkonservuota. Tarp jų, tų numestųjų, atsidūrė ir valstybinės reikšmės projektai, pavyzdžiui, nacionalinio stadiono statyba Vilniuje. Armatūra ten rūdyja jau antrą kartą. Aiškinamasi, politikuojama, o tuo tarpu objektui yra iškilusi labai rimta grėsmė.

O kiek ne tokių skambių projektų, pradėtų 1999, 2003 ar 2008 metais... Lėšų tokioms statyboms skiriama tik po kąsnelį, tad jos taip ir tęsiasi metų metus.

Bene skaudžiausias abejingumo ir nesuskalbėjimo pavyzdys – Lietuvos nacionalinės Martyno

Mažvydo bibliotekos rekonstrukcija. Kiek kartų per pastaruosius ketverius metus lankiausi Seime, tiek kartų vis aiškinomės rekonstrukcijos reikalus. Jau septyneri metai, kai biblioteka aptverta, o iš esmės vyksta ne patys svarbiausi darbai. Jeigu valstybė ir ateityje tik po 7 mln. litų, kaip šiemet, skirs šiam objektui, tai tų darbų dar septyneriems metams užteks. Kai tokia, pasakyčiau, nedidelė rekonstrukcija gali išsitiesti į keliolika metų, darosi labai neįdomu.

Nuo vaikystės dienų prisimenu posakį: „Ką pradėjai, tą ir baik!“ O kiek yra tokių, nebaigtų statybų, kurios buvo pradėtos dar praėjusiame šimtmetyje. Nepalikime jų likimo valiai. Bendromis pastangomis privalome koncentruoti kapitalą taip, kad per metus, kitus

užbaigtumėme tas statybas ir jos nebadytų žmonėms akių.

– Gana sudėtingą statybininkų situaciją, ko gero, palengvino Europos Sąjungos (ES) lėšomis vykdomi darbai. Kokia padėtis šiandien, ko tikėtės artimiausiais metais?

– Išties Lietuvoje didesnės statybos dabar vykdomos ES lėšomis. Už šiuos pinigus atnaujinami inžineriniai tinklai, tvarkomi valymo įrenginiai, keliai. Kitą nemažą tokių statybų dalį sudaro visuomeninių pastatų modernizavimas. Jas taip pat finansuoja ES fondai ir valstybės ar savivaldybių biudžetai. Tai labai svarbūs projektai, nes investuojama į mokyklas, vaikų darželius, ligonines ir kitus visuomeninės paskirties objektus.

ES pinigai – tai šviesa tunelio gale. Šiuo metu dar yra nemažai darbų, susijusių su aplinkos apsauga, keliais, geležinkeliais. Taigi tam tikras judėjimas įsivainant ES skirtas lėšas tikrai vyksta. Bet bijau, kad jau ateinančiais metais turėsime daugiausia nebaigtų darbų likučių. O kol įsisuks visas ES naujojo finansavimo laikotarpio mechanizmas, gali praeiti ir vos ne visi metai.

Ką šiuo atveju belieka daryti? Aišku, kol nėra galutinių skaičių, visko suplanuoti neįmanoma. Bet dalį projektų, manau, būtų galima atrinkti jau dabar. Turėdami tokį įdirbį, kai tik ateis pinigai, iškart kibtume į darbus. O projektuoti, planuoti galima visus metus.

Bet ką tokiu atveju pasakyti statybininkams? Jei tik nėra darbų, jie iškart išsisklaido – kas į vieną užsienį važiuoja, kas į kitą. Gaudyk tada vėją laukuose...

– Iki šiol išlikęs terminas „statybų duona“. Taip anksčiau žmonės sakydavo apie cementą, bene svarbiausią statybinę medžiagą, be kurios nieko nepastatysi. Kaip šiandien gyvuoja ši statybinių medžiagų pramonės šaka?

– Su tikru džiaugsmu pasakyčiau, kad vienintelė šalyje cemento gamintoja bendrovė „Akmenės ce-

Moderniausia Lietuvoje Balsių mokykla, pastatyta taikant naujausius architektūrinius bei technologinius mokymo organizavimo principus.

mentas“ ruošiasi antrajai jaunystei – baigiama statyti moderni sausio klinkerio gamybos linija. Naujame didžiuliame pastate veiks technologinė linija, kuri leis per metus pagaminti iki 1,5 mln. tonų cemento. Priminsiu, kad dabartinių dviejų cemento linijų pajėgumai siekia 1,2 mln. tonų. Sauso klinkerio gamybos linija šiuo metu yra stambiausias pramonės statybos projektas Lietuvoje. Naująją liniją planuojama paleisti dar šį rudenį. Ji statoma už privačias lėšas. Beje, tarp mūsų šalies investuotojų yra ir Meksikos verslininkų, kurie investavo apie 30 proc. lėšų.

Tikimasi, kad moderni technologinė linija padės sutaupyti apie trečdalį išlaidų energetikai ir per dešimt metų atgauti investuotus 350 mln. litų.

Statybos darbus vykdo generalinis rangovas AB „Panevėžio statybos trestas“. Projekte dalyvauja daugiau kaip dešimt šalies ir užsienio bendrovių.

„Akmenės cementas“ – mano mylimiausias pramonės objektas. Gal dėl to, kad svarbiausioji šalies statybinių medžiagų įmonė gimė, augo ir plėtėsi tiesiog mano akyse. Ir darbas daugelį metų buvo susijęs su šia „statybų duona“. Gerai pris-

UAB „Jūrės medis“ medinės klijuto medžio konstrukcijos sporto komplekse Lenkijoje.

► menu, kaip dirbdamas statybose darbų vykdytoju tiesiog kariavau už kiekvieną kubą betono. Fondus gaudavai, bet tai nereikšdavo, kad cementą turi... Vėliau, jau dirbant statybos tresto valdytoju, teko pačiam skirstyti betoną. Poreikiai būdavo didžiuliai, visiems jo neužtekdavo...

gas, talpas, pluoštinio cemento bei bitumines stogo dangas.

– *Praėjusieji metai Lietuvos statybininkams, atrodo, buvo rekordiniai eksporto metai. Sakykite, kokie šių darbų mastai, kokia geografija?*

– Pažiūrėkite štai į lentelę – ji vaizdžiai rodo statybų eksporto

Suomija, Olandija, Estija, Latvija.

Turėčiau pastebėti, kad mūsų žmonės jau gerai suvokia, kad užsienyje reikia dirbti kokybiškai ir atsakingai.

Švedijos ir Norvegijos rinkose sėkmingai prigijo bendrovė „Staticus“. Šiuo metu Stokholme ji stato 30 tūkstančių vietų futbolo stadioną, kuris galės būti pritaikytas ir kitoms sporto šakoms. Lietuvos klijuotos medienos konstrukcijų gamintoja „Jūrės medis“ įsitvirtino Norvegijos statybų sektoriuje ir, pavyzdžiui, jau pastatė keletą medinių tiltų. Ryškius pėdsakus Baltarusijoje paliko ten trylika metų dirbanti lietuvių bendrovė „Alvora“. Vienas stambiausių jos įgyvendintų projektų – prekybos ir pramogų centras „Zamok“. „Panevėžio statybos trestas“ Svetlogorske (Kaliningrado sritis) atidavė naudoti koncertų salę, o Kaliningrade – prekybos centrą „Europa“.

Dirbti galima visur, tiesiog reikia būti veržliems, suprasti ir Rytų, ir Vakarų skirtumus.

– *Kokios kvalifikacijos yra mūsų statybos inžinieriai? Kaip tobulinama statybininkų profesinio rengimo ir tobulinimo sistema? Ar spėjama žengti koja kojon su sparčiai tobulėjančiomis statybų technologijomis?*

– Statyba buvo, yra ir išliks viena ekonomikos varomųjų jėgų, todėl šalies universitetai rengia aukštos kvalifikacijos specialistus statybininkus, kurių darbai sukurtų didelę pridėtinę vertę. Malonu, kad statybos srities studijos išlieka vienos populiariausių tarp kitų inžinerinių studijų.

Tačiau pastaruoju metu jau pastebimas ir kvalifikuotų statybos inžinierių stygius. Statybos sektoriuje vykstantys veiklos procesų automatizacijos, naujų technologijų įsisavinimo, inovacijų plėtros procesai reikalauja veržlių, sparčiai naujoves įsisavinančių ir jas kuriančių statybos inžinierių.

O dėl profesinio mokymo turiu pasakyti, kad šiuo metu Lietuvoje

Garsieji Lietuvos statybininkai – Kauno politechnikos instituto auklėtiniai (iš kairės): LSA prezidentas A. Šeštakauskas, Lietuvos prezidentas A. Brazauskas, Lietuvos statybos inžinierių sąjungos pirmininkas A. Vapšys.

LSA nuotraukos

Dabar įmonė, tiek daug nuveikusi Lietuvai ir jos žmonėms, vėl kykla naujiems darbams.

Ankstesniais laikais įmonė daugiausia produkcijos realizuodavo Lietuvoje, šiandien beveik pusę pagaminto cemento siunčia į užsienio rinkas – Kaliningrado sritį, Latviją, Lenkiją, Baltarusiją, Suomiją, Švediją...

Apskritai statybų pramonės įmonių pagrindinės eksporto kryptys šiandien atrodo kur kas svaresnės nei statybos paslaugų ir darbų sritys. Šiuo metu mūsų bendrovės eksportuoja gelžbetonines surenkamąsias konstrukcijas, nuotekų, vandentiekio ir drenažo vamzdžius, keramines apdailos plokštes, langus, metalo konstrukcijas, šiluminio medžiagos, sausų mišinių, įvairių dangų ir apdailos medžia-

per dvylika metų augimą. Čia kaip socializmo laikais – į viršų, į viršų, į viršų... 2000 m. statybos darbų ne savo šalies teritorijoje buvo atlikta už 45 mln. litų, po dešimtmečio, 2010-aisiais, – jau už 258 mln. litų. Dar sparčiau statybų eksportas augo per pastaruosius dvejus metus. 2012 m. lietuvių statybininkai užsienio šalyse atliko darbų net už 437 mln. litų.

Ieškodama būdų, kaip mūsų šalies statybos organizacijoms įeiti į Rytų ir Vakarų rinkas, daug dirba Lietuvos statybininkų asociacija. Tos paieškos duoda gerų rezultatų. Šiandien jau galime drąsiai įvardyti ir pagrindines mūsų statybos eksporto kryptis. Tai Švedija, Norvegija, Vokietija, Baltarusija, Rusija ir jos Kaliningrado sritis, Jungtinė Karalystė, Lenkija, Italija, Danija,

yra 47 statybos mokyklos ir įvairūs centrai, kurie rengia specialistus, galinčius sėkmingai dirbti šalies ir užsienio statybose. Žinoma, siekiant tobulinti profesinio rengimo sistemą, reikia ir toliau artinti mokymą prie gamybininkų poreikių. Vienas iš tokių kelių – greitesnis modulinio profesinio mokymo įvedimas, leidžiantis operatyviai pritaikyti mokymą prie besikeičiančių darbdavių poreikių.

– *Kokių dabartinės valdžios sprendimų šiandien labiausiai reikia šalies statyboms ir statybininkams?*

– Laukiame svarbių, racionalių sprendimų.

Rimtų Vyriausybės žingsnių tikimės investicijų skatinimo srityje. Kaip prisimename, 1998–2000 m. investicijoms skirtas pelnas buvo apmokestinamas nuliniu tarifu, bet vėliau šios lengvatos buvo atsisakyta. Kai ekonomika smarkiai kilo, visi ją buvo lyg ir primiršę, bet po krizės

pelno apmokestinimas nuliniu tarifu vėl tapo labai aktualus. Mes pateikėme pasiūlymus šiuo klausimu. Juos išanalizavusi, ūkio ministrė Birutė Vėsaitė sutiko su mūsų nuomone ir mano, kad dabartinėje ūkio situacijoje sugrąžinti nulinį tarifą investicijoms būtų tikslinga. Ministras pirmininkas Algirdas Butkevičius prižadėjo šią nuostatą įtraukti į mokesčių pakeitimų projektą. Manau, kad priėmus šiuos pakeitimus būtų duotas geras signalas investuoti Lietuvoje.

Gerai nuteikia ir Aplinkos ministerijos parengti bei Vyriausybei pateikti siūlymai, kaip iš esmės patobulinti teritorijų planavimą šalyje. Kaip pažymėjo aplinkos ministras Valentinas Mazuronis, lengviau atsikvėps ir ketinantys statyti gyvenamuosius namus žmonės, ir statybomis užsiimančios verslininkai. Labai svarbu ir tai, kad priėmus siūlomą naujos redakcijos

Teritorijų planavimo įstatymą ir su juo susijusių teisės aktų pataisas, teritorijų planavimo, o kartu ir visas statybos procesas taps gerokai paprastesnis ir spartesnis. Labai svarbu ir tai, kad bus sudarytos gerokai patrauklesnės sąlygos investuotojams.

Pora žodžių dėl pridėtinės vertės mokesčio (PVM). Siūlyčiau čia pasinaudoti skandinavų arba mūsų kaimynų latvių patirtimi: šiose šalyse PVM moka ne rangovai, o užsakovai. Ir tai visiškai logiška – juk kai perkame, tarkim, duoną, PVM juk sumokame mes, galutiniai vartotojai. Taip išspręstumėme problemą, kuri sunkia našta gula ant statybos rangovų pečių. Visas šis sektorius keletą metų dirbo nuostolingai, o ir šiandien vos suveda galą su galu.

Tikiuosi Vyriausybės pozityvumo, gerų jos sprendimų.

– *Dėkojame už pokalbį.*

Naujovė: pasyvūs namai

Ar girdėjote apie pasyvius namus? Tai komfortiški, energetiškai itin aktyvūs, ekonomiškai, jaukūs ir draugiški aplinkai būstai be aktyvios šildymo sistemos.

Puoselėdama bei plėtodama energiškai aktyvios, tvarios statybos tradicijas, pirmąjį lietuvišką pasyvų namą pastatė bendrovė „Veikmė“. Šio būsto „krištatėvis“ „Veikmės“ generalinis direktorius Eugenijus Zaremba įsitikinęs, kad būtent tokiems namams ir priklauso statybų ateitis. Energiškai aktyviam pastatui apšildyti reikia mažiau šilumos energijos, vadinasi, taip sutaupoma ir pinigų. Taigi, mažaaenergiški pastatai naudingi tiek verslui, tiek gyventojams.

Pasyvūs namai, vaizdžiai kalbant, bus šilti žiemą, bet vėsūs vasarą. Manoma, kad vieno kvadratinio metro šildymui tokiuose namuose per metus turėtų būti sunaudojama ne daugiau kaip 15 kilovatvalandžių energijos – keturis kartus mažiau nei sunaudojama tradiciniuose būstuose.

Pasyvus namas – tai namas be aktyvios šildymo sistemos. Naudojami pasyvūs energijos šaltiniai, tokie kaip saulės energija, dirvožemio šiluma, žmogaus kūno temperatūra, apšvietimas, buitiniai prietaisai.

Šiuo metu daug kur Europoje stengiamasi statyti taip, kad pastatui apšildyti reikėtų kuo mažiau

iškastinių energijos šaltinių. Gerai izoliuotas pasyvus namas veikia panašiai kaip termosai, todėl sukauptą energiją išlaiko ilgą laiką.

Daug projektavimo, statybos ir technikos naujovių gyventojų lauks daugiabučių namų komplekse „Veikmės namai“, kuris po metų iškils sostinėje. Kaip pasakojo „Veikmės“ specialistai, šie namai bus maksimaliai pritaikyti patogiam ir kokybiškam gyvenimui. „Veikmės namų“ butuose bus šildomos grindys, viršutiniuose aukštuose numatyta galimybė įsirengti efektyvias vėdinimo sistemas. Pastatuose bus naudojami ir energetiškai efektyviems namams skirti mazgai tarp vidaus grindų ir balkonų, kurie apsaugos nuo šilumos praradimo per balkonų konstrukcijas. Šie namai atitiks B energinio naudingumo klasę.

Į projektą ketinama investuoti 30 milijonų litų. „Veikmės namų“ daugiabučius ketinama pastatyti per metus.

Sostinės statybų panoramoje „Veikmės“ pastatai palieka malonų įspūdį. Akį traukia pasyvūs namai prie Gulbino ežero, apartamentų pastatas M. K. Čiurlionio gatvėje, mūriniai daugiabučiai Šiaurės miestelyje, Pašilaičiuose. Apie pavyzdinę kokybę liudija ir bendrovei įteiktas Nacionalinis kokybės prizas.

Neparlamentinės Lietuvos partijos:

Gediminas Dubonikas

Mūsų šalyje registruota ištis nemažai politinių partijų. Vienas jų galima priskirti politiniam elitui. Tai daug narių turinčios ir Lietuvos politinį gyvenimą vairuojančios partijos. Tačiau dar daugiau yra mažų partijų, kurios neturi realios valdžios, atstovų Seime, dažnai ir vietos savivaldos institucijose. Politologai ir visuomenė šias partijas vertina nevienodai. Apžvelkime, kokios mažųjų, arba neparlamentinių, partijų realijos ir tendencijos lietuviškos politikos vandenyne.

Dydis dar ne viskas

Neparlamentinės – šiuo metu neturinčios atstovų Seime – partijos galėtų būti skirstomos į tris grupes. Pirmoji – tai iš tiesų mažai kam žinomos, nedaug narių turinčios partijos, per nepriklausomybės laikotarpį nepasiekusios jokių ženklesnių rezultatų, tačiau vis dar veikiančios, daugiau ar mažiau pasireiškiančios viešumoje.

Antroji neparlamentinė grupė – tai partijos, turinčios didesnį narių skaičių, galbūt net turėjusios atstovų Seime, tačiau pastaruoju metu nepatekusios į parlamentą. Tokioms šiuo metu galima būtų priskirti Liberalų ir centro sąjungą (LiCs), Krikščionių partiją, Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungą bei keletą kitų. Dar vienas jų skiriamasis bruožas – gan nemažos finansinės galimybės. Tai ypač atsispindi LiCs pozicijose. Šiaip ar taip, partijos dydis ir finansinės galimybės – dar ne viskas. Tuo akivaizdžiai galima įsitikinti jau minėtų liberalcentristų atveju. Didelius finansinius ir žmogiškuosius išteklius turėjusi partija

nepateko į Seimą. Rinkėjų pasitikėjimo nepelnė ir Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga, Krikščionių partija. Šios neparlamentinės partijos, skirtingai nuo mažų, niekada valdžioje nebuvo partijų, anksčiau ar vėliau dėl jau minėto didelio finansinio bei žmogiškojo potencialo turi galimybes atgauti prarastas pozicijas ir rinkėjų pasitikėjimą.

Yra ir trečioji neparlamentinių partijų grupė. Jos dažniausiai susikuria prieš rinkimus, bando pateikti kažką naujo. Kai kurie tokie bandymai pavyksta, tačiau dauguma jų realesnių rezultatų nepasiekia (V. Romanovo įkurta Žmonių partija, Žemaičių partija ir t.t.). Beveik visada tokios partijos, nepatekusios į Seimą, dingsta ir iš viešojo gyvenimo.

Kadangi trečioji neparlamentinių partijų grupė, ko gero, mažiausiai reikšminga ir naudinga Lietuvos visuomenei ir politiniam gyvenimui, plačiau pažvelkime į pirmas dvi grupes neparlamentinių politikų – LSDS ir LiCs.

LSDS: sudaromos nevienodos galimybės

Tarp partijų, niekaip nepatenkančių į Seimą, tačiau vystančių veiklą ir besireiškiančių šalies politiniame ir visuomeniniame gyvenime, yra Lietuvos socialdemokratų sąjunga (LSDS). Ši partija ištis išsiskiria atkaklumu. Nors ji neturi narių Seime, o ir savivaldoje rezultatai nėra reikšmingi, ideologiniame lygmenyje ji, atrodo, nenuleidžia rankų.

LSDS vadovas A. Akstinavičius, mūsų žurnalo paklaustas apie partijos realijas ir tendencijas, pabrėžė, kad veikiančių neparlamentinių partijų, kurios vadovautųsi ideologija, principingumu, pamatinėmis politikos vertybėmis, nėra daug. „Socialdemokratų sąjunga yra viena iš jų. Tai alternatyva dabar dominuojančiai neideologinei, materializmui ir interesais besivadovujančiai politinei partinei sistemai“, – sakė politikas.

Pasidomėjus, kodėl mažos partijos niekaip nepatenka į Seimą, politikos veteranas teigė, kad nepatenkama į Seimą, nes „nėra sąžiningų demokratinių rinkimų“. „Norint gauti gyventojų palaikymą, turi būti matomas didžiojoje žiniasklaidoje. Jei per rinkimus, pavyzdžiui, Socialdemokratų sąjunga turėtų bent penktadalį vietos žiniasklaidoje ir viešo eterio laiko, ką turi Seimo partijos, tai, esu tikras, rinkimų rezultatai būtų kitokie“, – įsitikinęs A. Akstinavičius. Informacijos ir finansų trūkumas, jo teigimu, yra milžiniškas trūkumas mažosioms partijoms.

Pasidomėjus, kokios galimybės ateityje tokioms partijoms pasiekti geresnių rezultatų, A. Akstinavičius pažymėjo, jog bent jau jie 15 metų savarankiškai veikia „blokadų sąlygomis“.

„Idėjų, siūlymų gausa, programų verte nenusileidžiame net kai kurioms Seimo partijoms, gaudančioms milijonines valstybės biudžeto dotacijas“, – sakė LSDS vadovas. Paklaustus, ar partija neketina jungtis su kitomis, A. Akstinavičius, patikino, kad „nutarimo jungtis nėra, nes pirmiausia turėtų būti atitinkamo jungimuisi“.

„Idėjų, siūlymų gausa, programų verte nenusileidžiame net kai kurioms Seimo partijoms, gaudančioms milijonines valstybės biudžeto dotacijas“, – sakė LSDS vadovas. Paklaustus, ar partija neketina jungtis su kitomis, A. Akstinavičius, patikino, kad „nutarimo jungtis nėra, nes pirmiausia turėtų būti atitinkamo jungimuisi“.

LiCs: galvojame apie atgimimą

Trumpai apžvelgę LSDS, pakalbėkime apie antrosios neparlamentinių partijų grupės atstovus.

nuo idėjinės veiklos iki diskusijų klubų

Čia itin ryškios liberalcentristų pozicijos. Be abejo, šios partijos bendradarbiavimas su A. Valinsku bei visiškai pralaimėjimas Seimo rinkimuose daug ką nustebino. Tačiau LiCs neketina mėtytis kaltinimais kitiems, o ėmėsi vidinių reformų ir galvoja apie atgimimą.

Pralaimėję rinkimus liberalcentristai ėmėsi ne kritikuoti išorinius veiksnius, o pertvarkė vadovybę.

Mūsų leidiniui naujasis LiCs pirmininkas Artūras Melianas sakė, kad „nepatekusi į parlamentą Liberalų ir centro sąjunga daro išvadas ir vertina savo klaidas. Po nesėkmingų rinkimų atsistatydino partijos pirmininkas A. Čaplikas ir jo komanda, iš aktyvios veiklos pasitraukė A. Valinskas ir kiti buvę Seimo nariai, sušauktas neeilinis suvažiavimas ir svarstoma nauja veiklos strategija ir programa“.

Politikas įsitikinęs, kad partija turi stiprias pozicijas vietos savivaldoje, todėl nepatekusi į Seimą ėmėsi aktyvesnio darbo šioje sferoje.

Pasidomėjus, ką A. Melianas galėtų patarti kitoms neparlamentinėms partijoms, ypač mažosioms, politikas atsakė, kad Lietuvoje akivaizdžiai per daug politinių partijų. „Dauguma jų yra proginės arba „vieno asmens kišeninės“ organizacijos. Politiko nuomone, partijų skaičiaus mažėjimas ir jų gebėjimai susijungti yra geras procesas, tačiau dažniausiai tam trukdo lyderių asmeninės ambicijos arba netolerancija šiek tiek kitaip mąstantiems.“

Paklaustas, ar patys liberalcentristai negalvoja apie susijungimą, politikas pabrėžė, jog „neeilinis suvažiavimas priėmė rezoliuciją dėl liberalių jėgų vienybės, tačiau, deja, kitą poziciją turi mūsų idėjiniai „broliai“. Panašu, kad mūsų paprasčiausiai bijo, nes turime ge-

riau išplėtotą struktūrą ir daugiau narių“, – sakė jis.

A. Meliano įsitikinimu, LiCs būsianti pirma partija Lietuvoje, po trumpos pertraukos sugrįžusi į parlamentą.

Taigi, čia minimos dvi partijos, ko gero, atspindi bendras neparlamentinių partijų tendencijas. LSDS matosi daugiau idealizmo, tačiau trūksta savikritikos, noro persitvarkyti, daug kalbama apie išorinius veiksnius. LiCs savo ruožtu nekritikuoja išorinių veiksnių, kas visiškai suprantama turint omenyje jos išteklius. Nors partijos vadovo pasisakymuose mažiau ideologinių akcentų, tačiau akivaizdus sugebėjimas siekti reformų, taip pat partijoje yra daugiau asmenybių, galinčių vadovauti.

Politologas: mažosios partijos nebūtinai turi būti nurašomos

Politologas Alvidas Lukošaitis įsitikinęs, kad iš mūsų šalyje veikiančių daugybės partijų galima išskirti tik kelias, kurios turi didesnį politinį potencialą.

„Maža partija, kaip ir maža valstybė, nebūtinai yra visiškai nereikšminga. Juk yra mažų valstybių, išsiskiriančių savo bruožais, reikšmingų. Taip ir su mažomis partijomis“, – sakė analitikas. Politologo teigimu, mūsų demokratija yra dar jauna, todėl mažų partijų gausa yra normali, be to, tokių partijų kai kuriose šalyse yra gerokai daugiau.

A. Lukošaičio manymu, iš visų partijų, kurios turi nedaug narių, labai ryškiai matoma Lietuvos lenkų rinkimų akcija (ji yra parlamentinė partija, todėl plačiau šioje publikacijoje neaptariama).

Pasak A. Lukošaičio, dar keletas mažų partijų taip pat aktyviau

reiškiasi, rengia įvairias akcijas, matomos žiniasklaidoje, tačiau jos geresnių rezultatų pasiekia nebent savivaldoje. „Dar norėčiau išskirti A. Zuoko partiją TAIP, Socialistinių liaudies frontą, tautininkus. Šios ir dar keletas kitų partijų turi tam tikrus siekius, politinius tikslus. Manau, kad būtent tautininkai iš mažų neparlamentinių partijų turi didžiausią potencialą, daugiausiai galimybių patekti į Seimą, nes jiems yra niša“, – sakė politologas.

Kalbėdamas apie antrą neparlamentinių partijų grupę – didesnio skaitlingumo, finansinių galimybių partijas, jis teigė, kad nei valstiečių ir žaliųjų, nei liberalcentristų ar Krikščionių partijų didesnio politinio potencialo šiuo metu nesimato.

Apžvelgdamas trečią grupę neparlamentininkų – prieš rinkimus vis susikuriančias partijas – jis teigė, kad ir kaip būtų paradoksalu, tačiau vis dar atsiranda įvairių partijų su savitomis idėjomis, kurios kartais sugeba įtikinti rinkėjus. Vis dėlto, mažų partijų, ar paremtų ideologija, ar tik susikuriančių prieš rinkimus, jis nevertina kaip rimtų kandidatų vadovauti valstybei.

„Mūsų politinė sistema jau susiformavusi, įsitvirtino keletas didžiųjų partijų, todėl mažoms partijoms yra sunkiau. Kita vertus, kai kurios jų dar turi politinių ambicijų. Tačiau yra daug tokių, kurios praktiškai nevykdo veiklos“, – mano A. Lukošaitis.

Savarankiškos organizacijos ar satelitai?

Akivaizdu, kad kiekvienos politinės partijos, taip pat ir neparlamentinės, tikslas yra siekti dalyvauti rinkimuose ir įgyvendinti ▶

► savo programą. Vis dėlto, mūsų politiniame gyvenime pastebime ir kiek kitokias tendencijas. Tai, kad didžioji, tiksliau – parlamentinė partija, sukuria satelitinę organizaciją ir pateikia ją kaip nepriklausomą politinę partiją, yra gan naujas reiškinys.

Mūsų šalyje tokių bandymų taip pat būta. Neabejotinai ryškiausia tokia satelitinė partija buvo leiboristai. Leiboristų partija susikūrė 2008 m. birželio 15 d., prieš Seimo rinkimus. Pirmininku tapo Darbo partijos jaunimo organizacijos „Darbas“ lyderis Viktoras Fiodorovas.

2008 m. rinkimuose į parlamentą Darbo partija ir Leiboristų partija dalyvavo koaliciniu sąrašu „Koalicija Darbo partija + jaunimas“. Apžvalgininkai teigia, kad naujos partijos susikūrimas tada buvo akivaizdus rinkimų techno-

logijų pritaikymas. Taip, matyt, buvo bandoma pritraukti daugiau jaunimo. Sunku pasakyti, kiek toks bandymas pavyko, tuo labiau, kad praėjusiuose Seimo rinkimuose leiboristai nedalyvavo.

Leiboristų partija, nors gal ir ne itin daug naujų rinkėjų pritraukė „darbiečiams“, tačiau pravertė kitoje srityje. Darbo ir Leiboristų partijos uždarame suvažiavime susijungė į vieną naują juridinį darinį nauju pavadinimu Darbo partija (leiboristai). Taigi partijų susijungimas reiškia, kad teisiškos Darbo partijos, kaip juridinio asmens, nelieka, nors sunku pasakyti, ar to siekta. Galbūt šiuo susijungimu siekiama pademonstruoti Tvarkos ir teisingumo partijai, kas galimoje (vis labiau tolstančioje) šių dviejų partijų simbiozėje, apie kurią buvo nemažai kalbėta, būtų pagrindinė

partija, o kas turėtų tenkintis gretutinės partijos pozicija. O kad Darbo partija sugeba asimiliuoti kitus partinius darinius, rodo Naujosios sąjungos (socialliberalų) likimas.

Taigi tarp neparlamentinių partijų, kiek skirtingai nuo didžiųjų, parlamentinių partijų būrio, yra daug politiškai ir pilietiškai neidentifikuotų objektų.

Politologijos mokslas brandžių demokratijų valstybių brožu laiko ir tai, jog jose yra gan nedidelis skaičius partijų. Itin ilgąmetes demokratijos tradicijas išlaikiusiose valstybėse neretai būna dviejų pagrindinių partijų sistema (JAV, D. Britanija), nors dar gali veikti keletas mažesnių partijų.

Lietuvoje šiuo metu registruota per 40 partijų. Kai kurių veikla paremta idėjomis, tačiau dauguma primena diskusijų klubus. ■

Lietuvos Respublikos veikiančių politinių partijų sąrašas

1. Lietuvos socialdemokratų partija (pirmininkas A. Butkevičius)
2. Lietuvos humanistų partija
3. Lietuvos žaliaji partija (R. Gajauskaitė)
4. Respublikonų partija (V. Valkiūnas)
5. Tautos pažangos partija (E. Klumbys)
6. Partija „Jaunoji Lietuva“ (S. Buškevičius)
7. Kovotojų už Lietuvą sąjunga (V. Štustauskas)
8. Lietuvos lenkų rinkimų akcija (V. Tomaševskis)
9. Lietuvos rusų sąjunga (S. Dmitrijevas)
10. Lietuvos socialinio teisingumo partija (K. Jocius)
11. Lietuvos reformų partija (A. Pilvelis)
12. Tautos vienybės sąjunga (A. Matulevičius)
13. Lietuvos socialdemokratų sąjunga (A. Akstinavičius)
14. Krikščionių partija (G. Vagnorius)
15. Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga (R. Karbauskis)
16. Partija Tvarka ir teisingumas (R. Paksas)
17. Respublikonų lyga (J. Šibakovski)
18. Politinė partija Rusų aljansas (T. Lochankina)
19. Lietuvos krikščioniškosios demokratijos partija (A. Jurgaitienė)
20. Tautinė partija Lietuvos kelias (L. Astra)
21. Liberalų ir centro sąjunga (A. Melianas)
22. Lietuvos centro partija (E. Skrupskelis)
23. Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdis (E. Masiulis)
24. Smulkaus ir vidutinio verslo partija (Ž. Mongirdas)
25. Lietuvos pensininkų partija (V. Kadžys)
26. Tėvynės sąjunga–Lietuvos krikščionys demokratai (A. Kubilius)
27. Žemaičių partija (E. Skarbalius)
28. Politinė partija „Profesinių sąjungų centras“ (K. Juknis)
29. Žemaitijos partija (V. Vasiliauskas)
30. Socialistinis liaudies frontas (A. Paleckis)
31. Lietuvos liaudies partija (K. Prunskienė)
32. Lietuvos žaliųjų partija (L. Balsys)
33. Politinė partija „Sąjunga Taip“ (A. Zuokas)
34. Tautininkų sąjunga (G. Songaila)
35. „Drąsos kelias“ politinė partija (J. Varkala)
36. Lietuvos žmonių partija (J. Šimanas)
37. Demokratinė darbo ir vienybės partija (K. Brazauskienė)
38. Emigrantų partija (J. Murauskas)
39. Politinė partija „Lietuvos sąrašas“ (D. Kuolys)
40. Darbo partija (leiboristai) (V. Gapšys)

Šaltinis: Teisingumo ministerija

Didžiosios partijos parodė savo pasirinkimą

Ne per seniausiai įvyko trijų didžiausių Lietuvos politinių partijų suvažiavimai, jos išsirinko savo pirmininkus. Socialdemokratai ir Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai – pirmininkais išrinko tuos pačius žmones, o Darbo partija ne tik pakeitė savo lyderį V. Uspaskichą, bet ir patį pavadinimą – susijungusi su dukterine Leiboristų partija tapo Darbo partija (leiboristai).

Politologas Vytautas Dumbliauskas, savo komentare per nacionalinį radiją **1rt** aptardamas rinkimus šiose trijose partijose, pradėjo „nuo tos partijos, kur pirmininko rinkimai įvyko be jokios intrigos, nes kitaip ir negalėjo būti. Juk ar galima įsivaizduoti, kad šiuo metu socialdemokratų partijoje atsirastų bent kiek rimtesnis konkurentas Algirdui Butkevičiui? Reikia pabrėžti, kad tai jau antri šios partijos pirmininko rinkimai, kai kiti iškelti kandidatai tiesiog atsisako siekti šio posto. Socialdemokratai negali nesidžiaugti turėdami tokį lyderį, todėl kol kas niekas iš jų ir nekonkuruoja su juo. Tačiau tai jokiū būdu nereiškia, kad toje partijoje nėra žmonių, norinčių užimti pirmininko kėdę. Ministro pirmininko pareigos nėra tos, kurias užimdama visada būsi populiarus. Teks priimti sprendimus, kuriuos visuomenė vertins nevienareikšmiai. Tada ir prasidės reitingų kritimas, tad po dviejų metų vyksiančiuose Socialdemokratų partijos pirmininko rinkimuose vargu ar nebus konkurentų“.

V. Dumbliauskas, pastebėdamas, kad dvi partijos – socialdemokratai ir „darbiečiai“ – pirmininkus rinko be pasirinkimo, iš vienos kandidatūros, linkęs tvirtinti, kad tikri ir rimti rinkimai

vyko tik Tėvynės sąjungoje – mat, čia dėl pirmininko posto varžėsi keli kandidatai, partija esanti verta pagarbos už tai, kad pirmininką renka visi jos nariai. „Taip organizuojant rinkimus, galima geriau pajauti partijoje tvyrančias nuotaikas“. Teisybės dėlei, reikėtų pasakyti, kad iš didelio reklaminio triukšmo ne tiek daug ir buvo tų grūdų – viso labo tarp dviejų realių pretendentų, iš kurių vienam tikrai nebuvo galima nelaimėti. Nors, kaip pastebi ir V. Dumbliauskas, „Tėvynės sąjungos nariai stovėjo prieš nelengvą pasirinkimą, nes balsavimas už pirmąją partijos pirmininką galėjo reikšti tam tikrą grįžimą į praeitį. Žiūrint iš šalies ir nežinant visų partijos viduje vykstančių dalykų, galima apibendrintai teigti, kad Tėvynės sąjungą apėmė lyderystės nuovargis. Pirmasis pirmininko rinkimų turas parodė, kad Andrių Kubilių palaiko tik mažiau nei pusė partijos narių. Tokia padėtis kelia lyderio legitimumo klausimą“.

Politologė Jolanta Bielskienė gi teigia, kad „konservatorių partinis suvažiavimas nuvylė monotoniškumu. Po šitiekos intrigų ir apatinių skalbimo viešumoje per pirmininko rinkimus tikėjomės nors kokio atrakciono, deja, spektaklio žiūrovai turėjo pasitenkinti banaliomis „kregždutėmis“, rūsčiais veidais iš sakyklų ir tik vienu kitu papurkštavimu galiniuose suoluose“. Kaip pastebi J. Bielskienė, konservatoriai iki šiol didžiausiais Lietuvos priešais įvardindavo Rusiją ir komunistus. „Dabar gi aukščiausio grasinimo nata „paimta“ prieš savo pačių šalies Vyriausybę, kuri išvaidinta „išdavikais“ dėl to, kad leido visuomenei atsikvėpti, pailsėti“.

Atsakingi sprendimai reikalau-

ja pamatuotų svarstymų, į kuriuos turi būti įtraukti mokslininkai, specialistai ir visuomenė. „Svarbu yra gerbti piliečių referendumu išsakytą nuomonę, net jeigu ji pasirodytų ekonomiškai kam nors neparanki. Politikų reikalas ieškoti naujų sprendimų būdų, tokių – kurie ne kiršytų, bet vienytų žmones. A. Kubilius kaltina valdžią už tai, kad ji nepuola strimgalviais statyti konservatorių suplanuotos atominės elektrinės. Gal jis negirdėjo, kokia yra daugumos piliečių nuomonė šiuo klausimu? O gal visus tuos piliečius papirko „Rusijos“ agentai? – stebisi J. Bielskienė. – O iš tiesų reikėtų pasidžiaugti, kad po ketverių streso, įtampos ir nežinios metų pavargę piliečiai gali ramiai miegoti, žinodami, kad per naktį nebus pakeista visa mokesčių sistema ar kad be jų žinios nebus į šalį atvesta užsienietiška korporacija, įgavusi verslo lengvatinių pranašumų. Lietuvos žmonės ramiau atsikvėpė ir dėl realių darbų: padidinta minimali alga, prasidėjo renovacija, iš užsitęsusių korupcinio vilkinimo traukiama Klaipėdos suskystintų dujų terminalo statyba, atkurti santykiai su šalies kaimynėmis“.

O „moralinių fariziejų“ prigimtis verčia juos elgtis taip, kaip jiems ir pridera – kalbėti ne apie savo problemas, o vis kaltinti kitus, ieškoti krislo kitų akyse. Iš tiesų, anot J. Bielskienės, diskusija apie dvigubus konservatorių standartus būtų buvusi labai savalaikė ir itin aktuali partijai, drebinamai vieno po kito moralinės korupcijos skandalų. Beje, savo partiečius bandė moralizuoti ir pats jų patriarchas V. Landsbergis, bet nesėkmingai. ■

Jaunoji karta

turi prisiimti atsakomybę už savo šalį

Šiemet Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjungos (LSDJS) pirmininku buvo išrinktas 27 metų socialinio darbo magistrantas Ramūnas Burokas. 2007 m. jis įstojo į LSDJS. Penkerius metus iš eilės rengė socialines akcijas „Būk pirmūnas“, „Jei turi svajonę“. Su bendraminčiais ir akcijos „Būk pirmūnas“ savanoriais įsteigė nepelno siekiančią organizaciją „Neribotų galimybių fondas“, įgyvendino Europos Sąjungos projektus „Pasilik Lietuvoj“ ir „Jaunimo užimtumo skatinimo priemonės Marijampolės savivaldybėje“.

Ramūnas Burokas atsako į „Gairių“ klausimus.

– Lietuvoje politinės partijos turi lyg ir savo dukterines, jaunimo, organizacijas. Kaip pristatytumėte Socialdemokratinio jaunimo sąjungą, jos veiklos tikslus?

– Esame didžiausia ir įtakingiausia jaunimo organizacija Lietuvoje, vienijanti kairiosios politinės pakraipos jaunus žmones, atstovaujanti mums visiems bendroms ir artimoms vertybėms, kaip solidarumas, socialinės atsakomybė, laisvė, demokratija ir žmogaus teisės. Vienijame daugiau kaip 3 tūkst. jaunų ir aktyvių žmonių visoje Lietuvoje ir veikiame dviem labai aiškiais vektoriais – organizacijos veiklos kokybės gerinimas, siekiant stiprinti skyrius, kelti mūsų narių kompetencijas, ugdant juos pilietiškais, aktyviais bei socialdemokratinėmis vertybėmis besivaidovaujančiais piliečiais, gebančiais prisiimti atsakomybę už savo valstybę. Esame vienintelė jaunimo organizacija Lietuvoje, turinti parengusi ir patvirtinusi savo politinę programą, kurioje deklaruojame mūsų tikslus jaunimo politikos, socialinės apsaugos, ekonomikos ir ūkio, kultūros, švietimo ir aplinkosaugos srityse bei siekiame

jų įgyvendinimo.

– Kodėl Jūs pasirinkote LSDJS?

– Esu žmogus, neabejingas tam, kas vyksta šalia manęs. Esame šios Valstybės kūrėjai, todėl kiekvienas turime prisiimti atsakomybę už šalį, kurioje gyvensime mes, mūsų vaikai ir vaikaičiai. Esu įsitikinęs, veikdami kartu, bendradarbiaudami ir kooperuodamiesi, veikdami ryžtingai ir nebijodami naujų iššūkių bei keldami aukštus reikalavimus tiek sau, tiek kitiems, galime padaryti daug darbų, kurdami gerovės valstybę kiekvienam.

Mano, kaip savanorio, veikla prasidėjo atsitiktinai studijų metais keliems draugams pakalbinus stoti į studentų atstovybę, įsitraukiau į aktyvią veiklą. Studijų metais išmokome identifikuoti priežastis, sukeliančias socialines problemas, įvertinti socialiai pažeidžiamų sluoksnių galimybes spręsti visuomenėje egzistuojančias problemas. Tik vieningoje, solidarioje ir teisingoje visuomenėje bus pasirūpinta silpniausiais visuomenės nariais, todėl 2007 m. nusprendžiau prisijungti prie Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjungos skyriaus Marijampolėje.

– Buvote išrinktas sąjungos pirmininku. Iš šalies žiūrint, organizacijos veikla įgijo naują pagreitį, imatės įvairių projektų. Gal kai kuriuos jų pristatytumėte?

– Visos mūsų iniciatyvos yra orientuotos į LSDJS veiklos kokybės gerinimą bei politinės programos įgyvendinimą, todėl drąsiai imamės projektų, tikslingai vedančių organizaciją šia linkme. Remdamiesi organizacijos politine programa, kartu su mūsų „Smegenų centru“ pradėjome ieškoti sprendimo būdų, kurie jaunam žmogui dar besimokant mokykloje padėtų integruotis į darbo rinką, padėtų jam teisingai pasirinkti ateities profesiją ar specialybę. Todėl LSDJS balandžio mėnesį pradėjo pilotinį projektą „Moksleivių praktikos savaitė: SEIMAS GYVAI“, kuriame buvo išbandyta profesinio orientavimo mokyklose sistema, įvairiomis formomis veikianti Vokietijoje, Šveicarijoje ir Austrijoje. Projekte dalyvavo 28 moksleiviai iš visos Lietuvos, jie visą savaitę turėjo galimybę atlikti praktiką su Seimo nariais. Atsižvelgdami į projekto metu pasiektus rezultatus, siūlome mokyklose teorines pamokas

papildyti praktiniais užsiėmimais, siekiant vidurinėse mokyklose bei gimnazijose pamokas derinti su profesinio orientavimo užsiėmimais, o nuo 8 klasės moksleiviai mokytųsi ne tik teorinių žinių, bet ir atliktų trumpalaikes praktikas vietos įmonėse, valstybės/savivaldybės institucijose, nevyriausybinėse organizacijose.

Projektas „Jaunasis politikas“ – tai iš mokymų, diskusijų ir debatų įvairiomis temomis susidedanti iniciatyva, skatinanti jaunus žmones domėtis politika, žinoti, kas vyksta jo gimtame mieste ir valstybėje, dalyvauti rinkimuose ne tik aktyviaja rinkimų teise, balsuojant už vieną ar kitą pasirinktą politinę jėgą, bet ir drąsiai kelti savo kandidatūrą savivaldos, Seimo ar netgi Prezidento rinkimuose. Todėl projekto dalyvius pasitinkame su šūkiu „Ruoškis! Reikia naujo Prezidento!“

– Kartais susidaro įspūdis, kad jaunimas mažai dalyvauja visuomeninėje veikloje, yra šiek tiek apolitiškas. Prieškario Lietuvoje studentai lyg ir buvo aktyvesni – rengdavo demonstracijas. Esam girdėję apie Sorbonos universiteto Paryžiuje studentų maištus. Kas, Jūsų nuomone, trukdo jaunimui aktyviau reikštis?

– Protesto kultūra, pasireiškianti demonstracijomis, protestais, mitingais ar kitokiomis pilietinio aktyvumo formomis, sunkiai skinasi kelią mūsų galvose po ilgai sovietmečiu slopinto pilietiškumo. Šiuo metu žmonės „protestuoja kojomis“, rinkdamiesi gyvenimą kitoje šalyje, užuot mėginę keisti padėtį savo gimtojoje vietoje. Dėl socialinio teisingumo trūkumo, dėl rinkos ir konkurencijos dominavimo prieš kooperaciją ir bendradarbiavimą, dėl socialinio darvinizmo, arba kovos už būvį, principų taikymo žmonių santykiuose, darbo rinkoje, ekonomikoje, medicinoje ir švietime gyvename nuolatinės įtampos sąlygomis, todėl nenuostabu, kad žmonės pradeda ieškoti

Jaunieji socialdemokratai

teisybės kitose šalyse. Tačiau jaunimas kelia daug vilčių, nes auga pilietiškų, pasitikinčių savimi ir kritiškai mąstančių, išsilavinusių ir progresyviai į ateitį žiūrinčių jaunų žmonių karta, kurie veikdami vieningai ir eidami viena kryptimi gali ateityje pakloti tvirtus pagrindus solidariai, socialiai atsakingai ir demokratiškai visuomenei.

– Balandžio mėnesį Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjungą sustabdė savo narystę ir išstojo iš Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos (LijOT), po beveik 21 metų buvimo jos tikrąja nare. Kodėl taip atsitiko?

– Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjunga buvo įkurta prieš 90 metų, po Nepriklausomybės atkūrimo LSDJS buvo viena iš LijOT steigėjų. Tačiau šiandien milžiniškas LijOT vadovybės atitrūkimas nuo jaunimo problemų ir demonstruojamas atsainus požiūris į jas, sąmoningai ar nesąmoningai formuojama siaura politinio spektro pozicija nepaliko kitos išeities, kaip tik nutraukti LSDJS narystę Lietuvos jaunimo organizacijų taryboje. LijOT jau kurį laiką formuoja itin siaurą politinio spektro poziciją, tvirtindama, jog atstovauja visos Lietuvos jaunimui, kai tuo tarpu, remiantis statistikos duomenimis,

apskritai nevyriausybinių organizacijų veikloje dalyvauja tik apie 14 proc. Lietuvos jaunimo. Nepaisant to, LSDJS ir toliau bendradarbiaus su kiekviena jaunimo organizacija – ar ji yra LijOT narė ar ne, į bendrą jaunimo pozicijų formavimą bei atstovavimą įtraukiant ir jaunimo organizacijoms nepriklausančius jaunuolius, kartu generuoti politinį turinį, grindžiamą laisvės, demokratijos ir lygybės principais.

– Ko palinkėtum LSDJS nariams ir tiems, kurie dar svarsto, kurią jaunimo sąjungą pasirinkti? Ką LSDJS gali suteikti jaunam, dar savęs ieškančiam žmogui?

– Visų pirma, kiekvienas jaunuolis, prisijungęs prie nevyriausybinių organizacijų veiklos, gauna neišsenkantį žinių ir savirealizacijos šaltinį, turi galimybę įgyti svarbiausių kompetencijų, kurios bus naudingos ateityje. LSDJS yra terpė kiekvienam jaunam žmogui realizuoti savo idėjas siekiant teisingumo, kovojant už žmonių laisvę, lygybę ir solidarumą, kartu su bendražygių komanda daryti realius pokyčius valstybėje, kuriant Lietuvą, kurioje kiekvienas jaustųsi gerbiamas, svarbus ir reikalingas. ■

Kaip kovoti ir įveikti krizes?

Dabartinė pasaulio krizė – tai visų pirma dviejų šimtų milijonų žmonių, neturėjusių ar praradusių darbą, bei jų aplinkos su visomis socialinėmis piktžaidėmis tragedija. Ji itin paaštrėjo dėl neoliberalios – neokonservatyvios ekonominės ideologijos, pastaraisiais dešimtmėčiais užvaldžiusios daugelį politikų bei vyriausybų.

Kęstutis K.Urba

Laisvės be kontrolės akligatvis

Dešinieji nesugebėjo sukurti tvaresnės bei harmoningesnės savų valstybių, jų sąjungų bei viso pasaulio ekonomikos raidos, o atitiko tik kelių procentų – ir tai tik dalies kapitalo viršūnių, vadinamojo finansinio ekonominio elito – interesus. Tiesa, apie 1990 m. badmiriaujančių pasaulyje buvo 1 mlrd. žmonių, o pastaruoju metu jų sumažėjo iki 868 mln., daugelis instancijų ir humanitarinės pagalbos organizacijų labiausiai vargsntantiems padeda arba iš išskaičiavimo palaiykta minimalų socialinį stabilumą savo mineralų verslovių aplinkose, arba tiesiog iš žmogiškų paskatų. Pasaulyje pakilus maisto kainoms situacija vėl tapo dramatiška.

Liberalų propaguojama verslo laisvė „laukinėje“, vis mažiau reguliuojamoje globalioje rinkoje išvirsto į neregėtos apimties spekuliacijas vertybiniais kredito išvestiniais popieriais, jos susiurbė dešimtis kartų daugiau lėšų nei reali gamyba. Rezultatas akivaizdus – po ažiotažo ir bumų sekė vertybinių popierių kainų kritimas, pavertęs juos visos fondų biržų bei bankininkystės sistemos „toksinais“ ir dar labiau užaštrinęs skolas. Tai parodė ir kredito reitingų agentūrų silpnąsias vietas.

Smūgių daugelio rinkų stabi-

lumui bei verslo šakoms sudavė ir dramatiški energetinių resursų kainų pokyčiai – priklausomumas nuo jų importo. Klausimas, kokios yra teisingos energetinių resursų kainos, tebėra atviras ne tik interesams atstovaujantiems politiniams, bet ir akademiniais sluoksniams, nes tai sietina su fundamentalia teorine darbo ir produkcijos vertės problema, kurią kairesnieji laiko objektyviai nusakoma sąnaudomis, o dešinieji subjektyviai teigia, kad tikrą prekės vertę gali nustatyti tik pati rinka. Betgi pastebėjome, kad jos elgesys gerokai skiriasi nuo gausių teorinių pusiausvyros modelių.

Agresyvių, smulkų bei vidutinių verslų naikinančių ribotos rizikos („hedge“), privataus kapitalo fondų bei visos šešėlinės bankininkystės nekontroliuojamose dirvose įsisautejusi krizė socialinei atskirčiai pasmerkė įvairiuose regionuose kas šeštą – dešimtą Žemės gyventoją.

Dėl visų šių priežasčių bei valiutų – eksporto karų dėl rinkų daugelis vietinių prekių prarado savo konkurencingumą, o atleidimų, bankrotų banga dar labiau sumažino vidaus vartojimą. Dalyje valstybių siaubingai „sprogo“ nekilnojamojo turto „burbulai“ – pavyzdžiui, Airijoje iš bumų metu patatytų 180 tūkst. statinių net 100 tūkst. tebestovi tušti. O štai vietinės reikšmės politikierius, vienas Lietuvos liberalų lyderių R. Šimašius leido sau televizijos ekonomikos forume užspulsti dabartinę prem-

jerą – apkaltinti relikciniu totaliu mąstymu dėl jo ketinimų atidžiau sekti rinkoje vykstančius procesus ir juos koreguoti visiems naudinga linkme.

Neapsirūpinusių pigesniais vietiniais energetiniais resursais, ryškesnio agrarinio profilio valstybių biudžetuose atsispindėję užsienio prekybos deficitai, dėl nedarbo buvę ir išaugę socialinio draudimų apimtys bei ankstesnės skolos ir netgi išlaidavimo našta stumia jas nemokumo link. Visa tai ir sukėlė vadinamąją ES vyriausybų skolų krizę, kuri drauge su dramatiška kai kurių bankų situacija griauja visos finansų sistemos stabilumą.

Europos socialdemokratų susivienijimas PES, kitos socialdemokratinės bei leiboristinės pakraipos partijos, kaip ir jų lyderiai, ne kartą savo pareiškimuose, programose bei planuose ir studijose perspėjo, atkreipė dėmesį į būtinas antikrizines priemones bei aukščiau išvardintas problemas, kurios yra pagrindinės dabartinės pasaulio krizės priežastys, pirmaeilium uždaviniu laikydami nedarbo naikinimą. Deja, valdančiųjų liberalių, konservatyvių sluoksnių atstovams tebėra būdinga situacijos neprognozavimas, kaip ir krizės modelio bei jos procesų suvokimo stoka, veiksmų chaotiškumas, vėlavimas, socialinių ir net svarbių ekonominių projektų išlaidų karpymas (angl. austerity Lietuvoje demagogiškai tebeverčiamas kaip taupymas) ir svarbiausių politinių sprendimų (kuriuos, beje, priiminėja ne ekonomistai)

nepakankamumas. Efektyvaus centralizuoto ekonominio finansinio reguliavimo bei reikiamo laipsnio valdymo nebuvimas, kaip ir pagrįsto koordinavimo su vietiniu stoka visoje ES ekonomikoje sunkioje būsenoje laiko visus ketverius metus. Krizės akivaizdoje bandoma reaguoti tik į dalį pasekmių, o ne visumą, į visas sistemines, struktūrines, cikliškumo pasižyminčias buvusias bei naujas priežastis, tebesivodavaujama dogma „rinka pati susireguliuoja“. Krizė tebėra dažniausiai suvokiama savo esme tik kaip finansų sistemos, o ne kaip aštriausią socialinę, ideologinę, politinę, valdymo bei ekonominę ir finansų problemą, užmiršus eilinį žmogų, kuriam vėl bandoma sukrauti visą krizės našta. Tai akivaizdus kelias į socialinių įtampų didėjimą, tolesnę Anglijoje, Graikijoje kilusių riaušių ir neramumų įvairiuose pasaulio taškuose eskalavimą, kas akivaizdžiai prasilenkia su pamatiniais Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos bei Žmogaus teisių principais. Propaguojamas žmogaus laisvių deklaravimas realybėje virsta į jo skurdžią teisę ieškoti maisto konteineriuose.

Šių visų aukščiau išvardintų objektyvių bei subjektyvių krizės veiksnių pasekmės yra gerai žinomos: skolų išaugimas, bankrotai, nemokumai, BVP mažėjimas ir recesija, nepasitikėjimo išaugimas, neinvestavimas, bankų, biržų panikos, žaliavų, akcijų ir likusių prekių kainų nestabilumas, vidaus vartojimo mažėjimas, eksporto apimčių svyravimai, dar labiau išaugęs nedarbas – užimtumas ES siekia tik 69 proc., o kas trečias – penktas jaunuolis – bedarbis. Tai kelia ir asocialių, neefektyvios ekonominės elgsenos stereotipų įsitvirtinimą bei plitimą.

Būtinės antikrizinės priemonės

Aktyvi investicinė bei mokeskinė darbo vietų kūrimo politika, o ne tik bedarbių švietimas, jaunimo

užimtumo programos, moterų teisių darbinantis užtikrinimas, netgi valstybinės nedarbo naikimo programos jai pačiai kuriant darbo vietas ir vystant realią gamybą protingose ribose, kad ir Danijos pavyzdžiu.

Žalios ekonomikos – alternatyvios, tausojančios gamtą – energetikos, ūkio infrastruktūros plėtra. Antidempingo politikos vystymas – dirbtinio valiutų nuvertinimo ribojimas.

Efektyvaus kompensacijų me-

chanizmo valstybės agrariškumo veiksnio užsienio prekybos deficitui, kaip ir brangaus energetikos importo kompensavimui, sukūrimas, verčiantis finansų sistemą tvaresne. Kredito derivatyvų, ribotos rizikos ir privataus kapitalo fondų kontrolė, spekuliacijų ribojimas, skaidrumo didinimas. Burbulų kontrolė ir perspėjimo sistemos sukūrimas, bankų operacijų progresinis apmokestinimas, skaidrumo didinimas ir kontrolė.

Finansinių injekcijų adekvatumas ir savalaikiškumas, stabilizavimo fondo sukūrimas. Pasverta euroobligacijų emisija. Bankų rekapitalizacija. Pinigų prastovos mokesčio įvedimas – idėja, kurią savo laiku palaikė ir Albertas Einšteinas (Albert Einstein): tai turėtų spekuliacinius komercinius bankus versti investiciniais. Centralizuoto ekonominio bei finansinio progno-

zavimo bei valdymo sistemos ES – JT sukūrimas, centro ir regionų biudžetų „išlyginimo“, subalansavimo mechanizmo sukūrimas. Akademinės visuomenės ir dvasinių lyderių įtraukimas į politinių sprendimų projektų aprobavimą – demokratijos stiprinimas.

Kas gali būti kelrodžiu ES ekonomikai

Toliau glaustai apžvelkime, kokios antikrizinės politikos laikėsi JAV, ES, „sėkmės“ valstybė kaimyninė Lenkija ir „nelaimėle“ Lietuva, ribodamos finansų rinkų liberalizmą, sprendamos energetinio apsirūpinimo disbalanso bei nedarbo problemas.

2008 m. pradžioje tuometis JAV prezidentas Dž. Bušas (G.W. Bush) su oficialiu vizitu aplankė Saudo Arabijos šeichus, prašydamas didinti naftos gamybą, kad kristų jos kainos, ir taip eliminuoti JAV ekonomikos stabilumui didžiulę grėsmę keliantį veiksnį. Padovanojo ir moderniausių satelitinę žvalgybos sistemą už 20 mln. USD. Tačiau juk rinkoje ir „karaliai gali ne viską“. Tai po gerai žinomų 2008 m. rugsėjo bankų bei finansų biržų griūčių irgi nulėmė respublikonų pralaimėjimą spalio 4 d. rinkimuose ir pergalę socialinę politiką žadėjusiam B. Obamai. Anot pasaulio ekonomikos guru N. Roubinio, būtent naftos kainų išaugimas tapo dagtimi, padėjusia išsprogdinti finansinių toksinų statinę po visa JAV ekonomika, „pribaigti nokautu“. Taigi, galime teigti, kad Dž. Bušo komanda buvo „pražiūrėjusi“ destabilizacinį Vols-trito kredito derivatyvų veiksnį.

Naujasis prezidentas B. Obama savo aktu (*Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*) 2010 m. liepos 21 d. gerokai apribojo spekuliacijų vertybiniais popieriais mastą, tačiau jis dvejais metais suvėlino įvesti Prinštono universiteto rekomen-

► duotas mokesťines lengvatas naujų darbo vietų kūrėjams (American Jobs Act), be to, jos įstrigo JAV kongrese dėl respublikonų priešiš-kumo. Tai, beje, jam vos nekainavo posto 2012 m. rinkimų kampanijoje.

Pastebėsime, kad naftos kainų didėjimo tendencijos atitinka Tek-saso verslovių magnatų lūkesčius, o nauji vamzdiniai iš Aliaskos dar laukia savo valandos: merdėjantis, miestu vaiduokliu virtęs automobili-zmo lopšys Detroitas tebėra pastarosios krizės simboliu. Tačiau JAV, įvaldžiusi ir išplėtojusi skalū-ninių dujų technologijas, pasiekė, kad elektra, gaminama šiluminė-se elektrinėse, taptų pigesnė, nei branduolinėse jėgainėse. Tai ir paradoksaliai lėmė, kad JAV prieš pusmetį 2008 m. BVP lygį pasiekė su 6 mln. didesne bedarbių armija. Nors pastaruoju metu nedarbas JAV krito nuo „piko“ 10 proc. iki 7,5 proc., tačiau pasiekti ikikrizinius 4,5 proc. jai dar yra pakankamai toli.

Vienas tuometinių ES lyderių Prancūzijos prezidentas N. Sarkozy (Sarkozy), 2008 m. žvejams ir transporto darbuotojams masiškai išėjus į gatves, irgi sukrito dėl naftos kainų, tačiau nebuvo suprastas A.Merkel. Vėliau „Merkozy“ duetas bandė pasidalinti antikrizinę naštą, su pasaulio intelektualais surengęs keletą forumų, tačiau tai Prancūzijos dešiniųjų lyderio neišgelbėjo. Vokietija, susidūrusi su krize ES bankuose, prisipirkusiuose milijardus Volstrito „toksinų“, bei eksporto rinkų susiaurėjimu, siekdama, kad nestotų gamyba „perprodukcijos“ situacijoje, subsidijavo net naujų automobilių pirkimą ir įveikė recesiją per trumpą laiką. Nedarbo kilimą krizės pradžioje 2008 m. spalį nuo 6,5 proc. iki 8,4 proc. 2009 m. kovą Vokietija pastaruoju metu sumažino kone dvigubai – iki 5,4 proc. Vokietijos vykdoma užimtumo politika, per pastarąjį dešimtmetį laikytina šios

valstybės sėkme, kurta ir kvalifikuotų ekonominių imigrantų iš aplinkinių valstybių rankomis, ir Europos centrinio banko politika. Savotiškai krizinėje situacijoje elgėsi Kipras bei Graikija, kurioje ir algos ir pensijos dvigubai viršijo ES vidurkį, matyt, bus vykde gudriojo Itakės sūnaus Odisėjo vertą politiką: tiesiog ėmė reparacijas iš Vokietijos už nacistinę okupaciją bei D.Britanijos,antinacistinės koalicijos narės, vykdytą okupaciją.

Ž. Barozo (Barroso) vadovaujami eurokomisarai, jau kada priėmė 27 teisės aktus liberaliai konservatyvios mąstysenos schemose, toliau atkakliai kovoja su krizės pasekmėmis, o ne esminėmis, netgi struktūrinėmis egzistuojančios ekonominės-politinės sistemos priežastimis. Reali antikrizinė politika gi pasireiškė Europos centrinio banko emituotais trilijonais eurų padengti bankų „neapdairumą“, o tai reiškia ir visų ES piliečių santaupų nuvertėjimą. Be abejo, sveikintinos Europos Parlamento nario Z.Balčyčio pastangos užkirsti kelią Europoje veikiančių maždaug 6 400 bankų, iš kurių daugiau nei penkiasdešimt priklauso pasaulio stambiausiųjų šimtukui, neskaidriems sandoriams ir machinacijoms bei „baltųjų apykaklių“ nusikaltimams, tačiau tai neužtikrins Europos ekonomikos stabilumo.

„Sėkmės“ valstybės Lenkijos, kuri pastaraisiais metais pralenkė ir Lietuvą, antikrizinė politika sietina su buvusio vicepremjero, dabartinio Lenkijos centrinio banko vadovo Mareko Belkos veikla. Beje, jis kartu su žinomais politikais Gordonu Braunu (Brow), Felipe Gonzalesu (González), Gerhardu Šrioderiu (Schröder), Paskaliu Lamy, Nourieliu Roubini, Jozefu Stiglicu (Stiglitz), Frensiu Fukuyama, Nicola Sarkozy, Aleksejumi Kudrinu, Nikola Bergruenu (Berggruen) ir kitais garsenybėmis priklauso Los Andžele veikiančiam įtakingajam intelektu-

alų sambūriui „The Bergruen institute“. Lenkijos ekonomikos augimas dėl dirbtinio zloto nuvertinimo prasiskverbus į eksporto rinkas ir PVM „žirklių“ su Lietuva pagalba užkariavimas vis daugiau mėsos ir kitų maisto gaminių rinkos bei tebeviliojant pietų Lietuvos pirkėjus pas save gali būti ir dalis gudraus NATO plano, kuriuo išsaugotos kapitalizmo pozicijos pagrindiniame Vakarų bloko Rytų Europos forposte su Varšuva centre. Turime ne tik paklausti: „Kodėl ir Lietuvos sąskaita?“, bet ir imtis veiksmingų priemonių, atrodo, gerokai viršijančių finansų ministro R.Šadžiaus ryžtingumą bei gebėjimus.

A. Kubiliaus antikrizinės politikos fiasko, atnešęs dešimtimis skaičiuojamus milijardus nuostolių ir sparčiausią emigraciją ES, buvo aptartas ankstesniame straipsnyje (žr. „Gairės“, 2013, balandis, nr.4), ir čia beliktų tik pridurti, kad, matyt, buvusio premjero „vadovėlių“ pasiskaitę ketvirtos pagal dydį euro zonos ekonomikos Ispanijos dešinieji, irgi anksčiau kilstelėję PVM, sparčiai kyla „katastrofos triūboje“ – numatoma, kad BVP 2013 m. turėtų kristi dar 1,5 proc., o dabartinis nedarbas (5 mln.) išaugti iki 27,1 proc. Bedarbių pašalpų gavėjų per metus Ispanijoje išaugo dar 328 tūkstančiais. Apibendrinant galima teigti, jog protingos valdžios krizės metu gelbėjo verslą, bent jau nedidindamos mokesčių ir socialinę sferą dengdamos kreditais.

Šią gegužės 1 d. ES buvo rekordinis 30 mln. bedarbių kiekis, arba, vaizdžiai kalbant, apie „dešimt Lie-tuvų“, tai yra nepakeliama našta visai bendrijos ekonomikai, o dėl to, kad net 7,5 mln. jaunesnių kaip 25 metų žmonių nei dirba, nei mokosi, patiriami didžiuliai visapusiai nuostoliai. ES valstybėms pereinant nuo akmens anglies prie naftos, Vokietijai dar ir atsakius atominių jėgainių, iškilo aštriausia energetinio apsirūpinimo problema. Europos Komisijos vykdomos

neefektyvios liberaliai konservatyvios ekonominės politikos geriausias rodiklis – būtent nedarbo lygmuo, nuolat besilaikantis viršum 10 proc. (krizinis nedarbo maksimumas JAV), ir ką tik pasiekęs naujas rekordines aukštumas – 11,8 proc.. Vyriausiajam eurokomisarui Ž. Barozui atrodė, kad „didžiausią įtaką padarė 2012 m. rugsėji priimtas Europos centrinio banko sprendimas išpirkti neribotus euro zonos valstybių skolų kiekius“, o ne ir nevykusią užimtumo politika. TVF užimtumo politikoje liberaliai temato keturias kryptis: investicinės aplinkos gerinimas, investicijos

į infrastruktūros projektus, gali-mybės smulkiam verslui naudotis paskolomis, ugdyti rinkai reikalingus specialistus. Kad tokia politika niekur neveda, nes nėra pakankama, geriausiai parodė dabartinė situacija ES ekonomikoje – minėtas nedarbo rekordas bei 11 trilijonų eurų viršijanti viešoji skola.

Kokios gi būtų alternatyvos? Be abejo, mišri ekonomika su stiproku valstybiniu sektoriumi. Šiuo keliu žengia laimingoji Danija su savo iš dalies valdžios kontroliuojamomis viešomis bei kvaziviešomis korporacijomis, tebeauganti Kinija (betgi jos tekstininkai dirba už 1 USD

po 6 dienas per savaitę, o stipri armija varžo kaimo žmonių judėjimą į pakrantės didmiesčius). Šioje schemoje bando laviruoti su infliacijos ar izoliacijos problemomis susiduriančios Rusija bei Baltarusija. Taigi, paties atidžiausio dėmesio vertas Skandinavijos valstybių pavyzdys krizinėje situacijoje, jų vadybinis ir kultūros veiksnys, o 2012 m. rugsėjo mėnesį išsakyta LSDP lyderio dr. Algirdo Butkevičiaus mintis, kad pati valstybė gali ir turi aktyviai kurti darbo vietas, yra geras kelrodis ir visai ES ekonomikai. ■

Civilizacijos raidos klausimas: o kas toliau?

Petras Eidukevičius

Kalėdų vaizdai už lango per šiu metų Velykas. Ar ne gamtos pasišaipymas iš kalbų apie visuotinį atšilimą? Netruksta to „šaltuko“ – pesimistinių nuotaikų – politikos, ekonomikos, kultūros padangėse. Kipro finansinė „nemokumo“ sumaištis „įpylė žibalo“ į viešojoje erdvėje vykstančias diskusijas apie euro „artėjantį žlugimą“, Europos Sąjungos „subyrėjimą“. Visuose samprotavimuose apie ES ateitį išsiskiria du kraštutiniai požiūriai į integraciją, į valstybę – demokratiją, į tolesnę visuomenės raidą. Pirmasis yra „skeptiškas“ požiūris į galimas permainas, į euro ir ES ateitį. Tie, kas skyrė ES Nobelio premiją, ir kas pritaria tokiam skyrimui, neabejoja ES, kaip integruojančio Europą veiksnio, sėkme. Taigi: integracija ar dezintegracija? Pirmąjį Europos integracijos

žingsnį ES atliko be jokių išlygų sėkmingai. ES dėka Europoje jau likviduota naujo pasaulinio karo grėsmė. Nobelio taikos premija – laiku ir pelnytai.

Su kitu ekonominės Europos integracijos žingsniu reikalai kur kas prastesni. Konkurencinė kova tarp Europos šalių nors apmalšinta, bet neužgesinta. Kuriant vieningą rinką, nepavyksta susitarti, suvienodinti valiutas, mokesčius, kitas sąlygas. Yra rinkos stiprieji, kurie „sąžiningos“ konkurencijos būdu „melžia“ rinkos silpnuosius. Nėra vienybės tarp ES šalių net atrodytų tokiu paprastu mažų simbolių tarifų „sandorių mokesčio“ klausimu, siekiant bent kiek apmažinti didžiųjų spekuliacinių sandorių masą. Mokesčiui pritarė 11 šalių, ir tik 7 iš jų tai patvirtino teisiniais aktais. Lietuva dar žada. Pastarasis pavyzdys tik patvirtina Europos integracinio proceso sunkumus, kaip

nelengvai keičiamos konkurencinės „žaidimo taisyklės“ iš priešpriešos į integruojančias. Dabartinės, į maksimalius pelnus orientuotos, „laisvosios rinkos“ taisyklės mažai paisy bendrųjų reikalų, interesų. Ką tai reiškia, matosi iš rezultatų – skolų neįveikiama problema, Kipro, Islandijos finansinės grėsmės. Išvada: integraciniam procesams nėra alternatyvos.

Tik mes dar labai lėtai slenkame tų bendrųjų integracijos reikalų link. Pasak ekonomisto prof. P. Gylio, dominuoja kitos tendencijos: „Šiandien individualistinė mąstysena pakirto ne tik šeimas, ne tik tautas, bet ir Europą. Tai veda mus dezintegracijos susinaikinimo prasme“. Kur išeitis? Kur toji „bendrojo gėrio paieška“?

Todėl net keista, nėra diskusijų apie visuotinės Vakarų pažangiausios „laisvosios rinkos“ – kapitalistinių santykių – krizę, „žaidimo tai-

► syklių“ esminio keitimo būtinybę. Apie tai dar tarpukaryje argumentuotai kalbėjo iki šiol neatrastas, necituojamas – ne koks socialistas – katalikų filosofas Antanas Maceina. Apie tai – iškalbinga jo studijos „Socialinis teisingumas“ („Raštai“ 2 t.) paantraštė: „Kapitalizmo žlugimas ir naujos santvarkos socialiniai pagrindai“.

Kokia ta „nauja santvarka“? Čia ne pavadinime esmė. Kokie tie būsimi naujieji ekonominiai, socialiniai santykiai – „žaidimo taisyklės“? Aštrėjanti pasaulinė „skolų problema“ jau neleidžia taip ir toliau „ramiai miegoti ant Vakarų civilizacijos laurų“. Ką ir kuo esame priversti keisti?

Visuotinai pripažįstama: dar nerasta patikimo būdo išspręsti finansų – skolų – problemą. Masinis pinigų „spausdinimas“ – dauginimas tik blogina situaciją. Anglijos sterlingų masė per pastaruosius ketverius metus padidėjo 4 kartus, JAV USD – 3 kartus, ES eurų – 2 kartus. Taip dar labiau išsiderina pinigų masės, reikalingos realios ekonomikos aptarnavimui, disbalansas, lyginant su spekuliacijoms naudojamų pinigų mase. Ši spekuliacinė – „burbulinė“ pinigų masė daugiau nei dešimt kartų didesnė už realiai ekonomikos aptarnavimui reikalingą. Ji tik didėja.

Skolų problemos sprendimas vis nukeliamas „ateičiai“.

Nebūtina remtis ekonomikos ekspertais, kad suprastum vieno JAV profesoriaus žodžius: „Paprasta aritmetika rodo, JAV jau niekada dabarties skolų neišsimokės“. Nori – nenori, teks iš esmės keisti „žaidimo“ taisykles. Viešoje erdvėje apie tai – tyla, kuri yra labai bloga „byla“.

Ką tai reiškia? Gresia nauja finansų – ekonomikos sumaištis „cunamio“ banga, kurios didėjančios grėsmės atkakliai nenorima pripažinti? Ir toliau „spausdinami“ pinigai, nurašinėjamos skolas, kaišiojamos skylės, paliekant tą patį

beviltingai susidėvėjusių finansinių „žaidimo taisyklių maišą“. Patys nekalčiausi siūlymai į tą – „naujų taisyklių“ – pusę, kaip sandorių mokestis ar valstybinis komercinis bankas, atmetami viešai net nediskutuojant. Tiesa, po Kipro finansinio „gaisro“ jau pasigirsta ES vadovybėje kalbų apie ryžtingesnę bankininkystės sektoriaus valstybinę reguliavimą. Tik iš tų kalbų dar ne tiek daug yra „grūdų“.

Dabartiniai „padėties šeiminiškai“ – galių centrai – privatūs bankai jau prisizaidė ir yra bejėgiai, kad sustabdytų į „skolų“ prarają beriedantį finansinės sistemos traukinį. Finansinio „gaisro“ gesinimas Kipre ir kiti ES vadovybės žingsniai bankininkystės sektoriaus atžvilgiu įtikinamai patvirtino islandišką precedentą, kad kritiniu atveju tradicinis privačių bankų „komercinės neliečiamybės“ statusas jau nieko nereiškia. Kokie teisiniai veiksmai atlikti Kipro bankų atžvilgiu? Bankrotas, nacionalizavimas? Į viešąją erdvę praslydo tik užuominos apie „vertingą Islandijos patirtį“ (*Apie tai rašome šiame numeryje – Red.*).

O mums Lietuvoje, kaip ir visoje ES, yra nepaprastai vertingas Kipro precedentas. Ten bankų nemokumo skylės kaišiojamos jau ne vien centrinio ES banko paskolomis, „suveržtų diržų“ taupymo trupiniais, bet ir stambesnių indėlininkų dalies indėlių (iki 40 procentų?) prievartiniu nacionalizavimu. Ar tai ne pirmieji ženklai dėl esminių – sisteminių permainų bankininkystėje?

Visų šių finansinių „gaisrų“ akivaizdoje nori nenori tenka prisiminti, ką dar tarpukaryje aiškino ir siūlė A. Maceina. Filosofo nuomone, tokį finansinės sistemos išsiderinimą lemia Kapitalo uzurpuota viršenybė prieš Darbą. Nėra darnos Darbo ir Kapitalo santykiuose. Nors ekonominiu – sisteminiu požiūriu Darbas ir Kapitalas turėtų būti partneriai. Mokesčiuose, ką pripažįsta ir mūsų pramonininkų

atstovai, Kapitalui suteiktas žymus pranašumas prieš Darbą. Socialiniu, o ir filosofiniu – viską apibendrinančiu – požiūriu: Darbas yra „arčiau“ žmogaus, nes jis žmogui yra ne tik apsirūpinimo priemonė, bet ir savęs realizavimo, įprasminimo įrankis, o gali būti ir kūrybinio polėkio „sparnais“.

A. Maceinos verdiktas: „Kapitalizmas žlunga dėl to, kad ekonominę sritį jis atitraukė nuo žmogaus“ („Raštai“ 2 t., psl. 138). Filosofo nuomone, Darbą būtina išlaisvinti iš Kapitalo samdinio nelygiateisės padėties ir juos susieti lygiateisiais solidarumo principais: „Darbas socialinei santvarkai tiesia ne tik ekonominius pamatus, be kurių ji negalėtų būti, bet sykiu jis parengia ir dvasines sąlygas, be kurių ji negalėtų tobulėti“ („Raštai“ 2 t., psl. 140), „Naujoji socialinė santvarka turės būti pagrįsta darbo principu“ („Raštai“ 2 t., psl. 160).

Žmogaus gamybinėje ir kitose veiklose reikalingi resursai – „kapitalas“: fiziniai – finansiniai ir materialiniai; informaciniai – elektroninės programinės įrangos, mokslinė, technologinė, komunikacinė, meninė, kultūrinė informacija; žmogiškieji išteklių – žinių turtingas žmogus.

Toks apibendrinantis požiūris leidžia susieti Darbą ir Kapitalą į vieningą, neprieštarinę sistemą. O gal tai – būsimos socialinės santvarkos pamatai?

Ir visiškai nesvarbu, kaip tą ateities, Darbo principu pagrįstą, santvarką pavadinsime. Labai svarbu mums patiems susigaudyti, ieškoti priemonių keisti rinkos santykių anarchiją į įstatymais susaistytų ūkinių santykių sistemą. Teisiškai griežtais draudimais sutvarkyta eismo sistema riboja sąmoningų eismo dalyvių „laisvąją iniciatyvą“, bet tuo pačiu padeda saugiau ir greičiau pasiekti tikslą. Net ir individualistams suprantama, kad šie draudimai yra visų bendram labui – saugaus ir racionalaus eismo užtikrinimui. ■

Ar būtina mažinti valstybės išlaidas visose srityse?

Kas yra bendro tarp socialdemokratų ir Laisvosios rinkos instituto? Daugelis, matyt, pasakytų, kad tai tokios žmonių grupės, kurių ideologinės nuostatos yra diametraliai priešingos, todėl ir bendro tarp jų nieko negali būti. Bet štai viena „laisvarinkininkė“ neseniai pasakė, kad šiam institutui geriausiai sekėsi bendradarbiauti su ... socialdemokratų vyriausybėmis.

Vytenis Paulauskas

Kad ir kaip atrodytų keista, būtent socialdemokratų vadovaujamų vyriausybių laikais buvo įgyvendintos bent trys radikaliai Laisvosios rinkos instituto pasiūlytos idėjos, esmingai pakeitusios Lietuvos žmonių gyvenimą. Pirmą idėją – Valiutų valdybos modelis. Antra – mokinio krepšelis. Trečia – privatūs kaupiamieji pensijų fondai.

Egzistuoja mitas, kad Valiutų valdyba (lito susiejimas su užsienio valiuta) sumažino infliaciją Lietuvoje. Deja, tai yra netiesa. Infliacija priklauso nuo to, kokia yra bendra pinigų masė šalyje. Jeigu ta masė didėja, tai didėja ir infliacija. Viskas priklauso nuo šalies valdžios, centrinio banko veiksmų. Susiejus nacionalinę valiutą su užsienio valiuta, šalies valdžia neturi galimybės reguliuoti pinigų masės, daryti įtakos infliacijai. Lito įvedimo metu, kai tarybinius rublius pakei-

tę „nepriklausomi“ lietuviško talonai savo ruožtu buvo pakeisti į litus santykiu 100 : 1, apyvartoje esanti pinigų masė nesiekė net ir vieno milijardo litų. Dabar gi apyvartoje esanti pinigų masė viršija vienuolika milijardų litų. Todėl suprantama, kad didėjant pinigų masei, nuolat vyko ir infliacija.

Jeigu litas būtų nesusietas su užsienio valiuta, tai tiek bendra pinigų masė, tiek ir infliacija Lietuvoje galėtų būti tiek didesnė, tiek ir mažesnė negu yra šiuo metu. Viskas priklausytų nuo Lietuvos valdžios gebėjimų valdyti savo šalį. Valiutų valdybos modelio įvedimą Lietuvoje galima būtų pateisinti tik tuo, kad per visą Lietuvos nepriklausomybės dvidešimtmetį neatsirado specialisto, kuris suvoktų ekonomikoje vykstančius procesus ir sugebėtų juos valdyti pasitelkdamas finansinius svertus. Nesant vairininko ir nežinant, kuria kryptimi reikia plaukti, be abejo, geriausia prikabinti savo valtelę prie kokio nors didelio laivo ir atsiduoti likimo valiai.

Tuo metu, kai litas buvo susietas su JAV doleriu, Laisvosios rinkos institutui vadovavo Elena Leontjeva, o Lietuvos Vyriausybei – LDDP atstovas Adolfas Šleževičius. Būtent E. Leontjeva ir įpiršo A. Šleževičiui valiutų valdybos idėją.

Praėjus dešimtmečiui buvo įgyvendinta kita E. Leontjevos propaguota idėja – įvestas mokyklų finansavimas pagal vadinamąjį mokinio krepšėlį. Su mokinio krepšeliu yra siejamas dar vienas mitas – kad tik jo dėka mokytojai pradėjo laiku gauti atlyginimus. Tačiau pamirštama tikroji priežastis, kodėl tada

buvo sutrikęs mokyklų finansavimas. Finansinės problemos anuomet atsirado dėl praūžusios Rusijos krizės. Įvedus mokinio krepšėlį mažoms mokykloms laikina finansavimo krizė pavirto nuolatine krize – buvo uždaryta beveik pusė Lietuvos mokyklų.

Keista, kad atrodytų protingi žmonės, turint galvoje jų išsilavinimą, įdiegę tokią absurdišką mokyklų finansavimo pagal mokinio krepšėlį metodiką. Nors kiekvienas iš tų švietimo sistemos reformatorių kadaise mokėsi mokykloje, tačiau kažkodėl pamiršo elementarų dalyką – kad nepriklausomai nuo to, ar mokytojas moko vieną, ar trisdešimt mokinių, pamoka trunka vis tiek vienodai – 45 minutes. Todėl negalima mokytojo, mokančio 30 mokinių vienu metu, darbą įvertinti 30 kartų brangiau negu mokant vieną mokinį. Dirbti klaseje, kurioje yra mažiau mokinių, mokytojui, be abejo, yra lengviau, gerėja ir mokinių ugdymo kokybė. Todėl turėti mažesnę mokinių skaičių klasėse, siekiant geresnio mokinių ugdymo, reikėtų skatinti, bet ne už tai bausti mažesniu finansavimu. Mokinio krepšelio metodika kiekybę iškelia prieš kokybę. Mat, laikoma, kad mokykla dirba tuo efektyviau, pelningiau, kuo į klases prigrūsta daugiau mokinių.

Aukštąjį mokslą reformavo – įvedė studento krepšėlį – jau konservatorių ir liberalų vyriausybė. Nors buvo deklaruojama, kad ši reforma pagerins aukštojo mokslo kokybę, bet iš tikrųjų ir šiuo atveju svarbi yra tik kiekybė. Kuo daugiau surinksi studento krepšelių, tuo geriau gyvensi. Todėl ir klesti ►

► diplomų pardavinėjimas, nes tik savižudis dėstytojas galėtų išvaryti „krepšelių“, parašyti jam neigiamą balą.

Dar viena švietimo reforma iš krepšelių programos, kurios A. Kubiliaus vyriausybė iki galo nespėjo įgyvendinti – mokinio krepšelis neformaliajam ugdymui. Šia reforma yra sunaikinamos tos muzikos, meno mokyklas, kurios rengia mokinius aukštesniu lygiu, liks tik tos ugdymo įstaigos, kurios nekelia sau aukštesnių tikslų. Kai visi mokiniai gaus standartinį krepšelių neformaliajam ugdymui, tai apsimokės organizuoti mokinių chorą, bet nuostolinga bus rengti solistą. Muzikos mokyklas galės lankyti tik turtingų tėvų vaikai, kurie galės primokėti solidžias sumas už savo mokslą.

„Sodros“ reformą – privačių pensijų fondų kūrimą – taip pat labai propagavo Laisvosios rinkos atstovai, kurie aiškino, jog valstybinė socialinio draudimo sistema neturi perspektyvų, jog ji tuoj žlugs ir vienintelis išsigelbėjimas yra privatūs kaupiamieji pensijų fondai, kurie užtikrins didžiules pensijas, sumokėjus mažas įmokas. Tą pensijų reformą įgyvendino socialdemokratų vadovaujama vyriausybė ir Darbo ir socialinės apsaugos viceministrė, atėjusi iš Laisvosios rinkos instituto, Audronė Morkūnienė. Pensijų reformos pamatai buvo grįsti sąmoninga ar nesąmoninga apgaule.. Buvo aiškina, kad 25 proc. „Sodros“ įmokų (tiek maždaug iš bendro 34 proc. mokesčio skiriama senatvės pensijoms) ateityje garantuos tik 40 proc. vidutinio atlyginimo siekiančias pensijas, o štai vos 5,5 proc. į privačius pensijų fondus sumokėtų lėšų garantuos net 30 proc. vidutinio atlyginimo siekiančias pensijas. Kitaip sakant, privatūs fondai veiks kelis kartus efektyviau negu valstybinė „Sodra“. Tokie teoriniai skaičiavimai buvo paremti klaidinga prielaida, kad valstybinės pensijos augant ekonomikai nedidės,

o privatūs pensijų fondai savo turimas lėšas kasmet „paaugins“ keliais procentais. Deja, nuo pensijų reformos pradžios praėjus beveik dešimtmečiui, paaiškėjo, kad visi tie skaičiavimai tėra tik blefas, nes tie, kas dalį savo pensijos patikėjo privatiems pensijų fondams, patyrė nuostolį – jeigu jie būtų pasilikę tik „Sodroje“, jų pensijos būtų didesnės.

A. Butkevičiaus vyriausybė bent jau dvi pastarąsias socialdemokratų anksčiau padarytas klaidas, nors ir iš dalies, bet vis dėlto ruošiasi taisyti – naikinti mokinio krepšelių ir leisti sugrįžti iš privačių pensijų fondų į „Sodrą“. Reikia melstis, kad ši Vyriausybė tik nepadarytų naujos klaidos – neįgyvendintų Laisvosios rinkos instituto puoselėjamos idėjos mažinti mokesčius. O tam prielaidų yra – Vyriausybės sudarytoje darbo grupėje, kuriai vadovauja Stasys Jakeliūnas, dalyvauja Laisvosios rinkos instituto, pramonininkų, investuotojų forumo atstovai. Kitaip sakant, daugumą sudaro ideologiškai angažuoti dešinėsios krypties atstovai, verslo, finansinių grupuočių lobistai. Vienintelė atsvara jiems – prof. Romas Lazutka. Jėgos labai nelygios. Drastiškai sumažinus mokesčius būtų sunaikintas viešasis sektorius. Valstybės ir „Sodros“ biudžetuose atsirastų nemažesnė kaip trijų milijardų litų skylė. Kuo ją užkimšti? Negi nekilnojamojo turto mokesčiu turtuoliams, kurio pernai buvo surinkta vos 3 mln. litų?

Matyt šiuo atveju politikai ir ekonomistai savo pačių padarytas valstybės ir „Sodros“ biudžeto skylės bandytų lopyti Lafero dėsnio, kuris tam labai tinka dėl savo neapibrėžtumo ir dviprasmiškumo. Tas dėsnis (kuris grafiškai vaizduojamas vadinamąja Lafero kreive) teigia, jog, didėjant mokesčių tarifams, mokesčių surinkimas didėja, tačiau, tarifams pasiekus tam tikrą dydį, mokesčių surinkimas ima mažėti. Kadangi nėra nustatyta, kurioje vietoje yra tas

ribinis taškas, kuriame didėjimas virsta mažėjimu, verslininkai ir jų lobistai bankų ekspertai pasirenka tik vieną, jiems naudingą, Lafero dėsnio dalį teigdami, jog bet kokių, net ir labai mažų, mokesčių didinimas, mažina pajamas į valstybės biudžetą. Todėl, jų nuomone, net ir 15 proc. fizinių asmenų pajamų mokesčiai yra per daug dideli.

Vis dėlto, net ir tuo atveju, jeigu mažinant mokesčių tarifus, valstybės ir „Sodros“ biudžeto pajamos bus sumažintos trimis milijardais litų, tai valstybės ir „Sodros“ pajamų surinkimas nesumažės. Bet tai įvyks ne dėl Lafero dėsnio, o dėl elementarių aritmetikos taisyklių veikimo. Jeigu, kaip planuojama, metinis bendrojo vidaus produkto augimas (įvertinus infliaciją) bus apytikriai 10 proc., tai BVP priaugis 10 mlrd. litų. Nuo to BVP priaugio į valstybės ir „Sodros“ biudžetus bus surinkta 3 mlrd. litų. Tačiau, įvykdžius mokesčių reformą, mokesčių surinkimas sumažės taip pat 3 mlrd. litų. Kitaip sakant, į biudžetą bus surinkta tiek pat lėšų, kiek ir praėjusiais metais. Skirtumas bus tik tas, kad sumažės BVP perskirstymas per valstybės biudžetą, taip pat nebus iš ko didinti atlyginimų mokytojams, gydytojams, taip pat pensijų pensininkams. (*Neseniai Lietuvoje lankėsi Tarptautinio valiutos fondo atstovai atkreipė valdžios dėmesį kaip tik į tai, kad per mažai perskirstoma biudžeto –Red.*).

Panaši situacija buvo ir prieš kelerius metus, kai, kaip teigia ekspertai, atlyginimai didėjo sparčiau negu didėjo BVP. Tokiu atveju – didėjant mokesčių bazei (atlyginimams) turėjo didėti ir BVP perskirstymas per biudžetą. Bet tas perskirstymas faktiškai nedidėjo todėl, kad buvo sumažintas fizinių asmenų pajamų mokestis nuo 33 iki 24 proc.

O kur gi mūsų mokslininkai, makroekonomikos specialistai, ką jie veikia, ką galvoja, kodėl jų nuomonės negirdėti viešojoje erdvėje?

Toks klausimas užduodamas „Gairėse“ (Nr. 1) Vilniaus universiteto profesorius Linui Čekanavičiui. Iš tikrųjų – aū, kur jūs? Manau, kad tie mokslininkai tyli pasislėpę kaip pelės po šluota todėl, kad jie sprendžia ne makroekonomikos, bet savo mikro (išgyvenimo) problemas. Be reikalo profesorius labai sureikšmina tyrimus. Juk tie tyrimai (ypač susiję su ekonomika) būna pagrįsti ne kuo nors kitu, bet primityviomis ideologinėmis dogmomis. Tyrimai daromi tik tam, kad būtų pagrįsta tai, ką reikia pagrįsti, ko nori užsakovas. Būtent, tokiu būdu ekonomistai tyrimais ir skaičiavimais „pagrindė“, kad būtina reformuoti „Sodrą“, nes, atseit, privatūs pensijų fondai veikia dvidešimt (!) kartų efektyviau negu valstybinė „Sodra“. Taip pat remiantis tų ekonomistų „tyrimais“ nuolat yra ilginamas pensinis amžius, siūloma ilginti darbo savaitės trukmę motyvuojant tuo, kad mažėja gimstamumas ir ilgėja žmonių gyvenimo trukmė. Taip pat aiškinama, kad būtina mažinti valstybės išlaidas visose srityse, nes tam atseit nėra pinigų. Bet juk visais šiais trimis atvejais sąmoningai daromos akivaizdžios klaidos. Apie tas klaidas aš ne vieną kartą esu rašęs, tačiau, suprantama, šuns balsas į dangų neina, o visuotinis pamišimas tęsiasi.

Reformuojant „Sodrą“ buvo daroma prielaida, kad pensija ekonomikai augant neaugs, o štai privačių pensijų fondų augs labai sparčiai. Antru atveju neįvertinamas darbo našumo augimas, kurio augimo tempai yra didesni negu darbo jėgos rinkoje mažėjimo tempai. Trečiu atveju – pinigų trūksta ne todėl, kad jų iš viso trūksta. Iš tikrųjų pinigų yra didžiulis perteklius. Problema yra ta, kad tie pinigai, esant dabartinei tvarkai, koncentruojasi nedidelės grupelės žmonių rankose. ■

Kodėl kaime tampama bedarbiais?

Spaudoje pasirodė Snerimą bei susirūpinimą keliantys straipsniai ne tiek dėl žemės ūkio padėties Lietuvoje, kiek apskritai dėl kaimo likimo ir net dėl Lietuvos kaip valstybės išlikimo. Štai apie kovo mėnesį vykusį visuotinį Lietuvos žemdirbių suvažiavimą „Lietuvos rytas“ informuoja straipsniu: „Paskelbė kaimo mirtį“, kuriame net konkretizuojama data – po dvidešimties metų, jeigu nebus imtasi priemonių kaimui prikelti.

Antanas Krūvelis

Ne vieną kartą buvau atsivertęs šiemet „Gairėse“ spausdintus Jono Siauruko („Nenaikinkime Lietuvos kaimo“) ir Algimanto Brazaičio („Progresuoja ar degradoja kaimas“) straipsnius. Juose randi ir klausimų, ir pasiūlymų bei patarimų, analitinių išvadų, kaltininkų dėl neigiamų kaime reiškinių nurodymų. Aptariamoms galimos kaimo perspektyvos bei prognozuojama jo ateitis. Daugelį jaudina šiandieninė padėtis Lietuvos kaime. Na, o vyresnės kartos žmonės, tarp kurių esu ir aš, su nostalgija mename buvusį Lietuvos kaimą, jo panoramą, gamtovaizdį, o svarbiausia kaimo žmones, kuriems teko labai nelengva dalia išgyventi net labai ekstrimalias permainas. Ir tada kaimo žmonės sugebėjo išsaugoti bendruomeniškumą, išlikti optimistais ir net sunkiausiu, sudėtin-

giausiu metu uždainuoti – „aš ne gert atėjau, ne uliot atėjau – tiktai savo susiedėlį (kaimynėlį) aplankyti atėjau...“

Daugelis iš mūsų galime sakyti: nebėra mano vaikystės ar pradžios jaunystės kaimo, nebėra. Negrįžtamai jis išnyko, daugumoje pakeista ir visa gamtinė aplinka. Žmonės išsibarstė, išvažinėjo į miestus, o dabar, nerasdami vietos ir miestuose, emigruoja į užsienius, palikdami ne tik gimtą kaimą, bet ir Tėvynę. Ir taip greitai viskas įvyko toje laiko tėkmėje, jog net apsidairyt nesusipėjome – o kaimo jau nėra. Ir susitikę viens kitam kartojuome – buvo... Kaip tame poeto J. Marcinkevičiaus posmelyje: „O taip toli, o taip arti / nukritusi nuo stalo duona- / Vis atsilaužia atmintis / po mažą gabalėlį: buvo...“ Ir tie daiktai, kurie mus supa kasdieniniame gyvenime, su kuriais buvome susigyvenę, be kurių negalėjome apsieiti, ir tie nepastebimai dingę, pranyko... Ir vėl neapsieinu be jau minėto poeto kito posmelio: „Net ir nepamatėm, kaip iš gryčios / jie išėjo vienas paskui kitą: / duonkubilis, ližė, pečiadangtė / bruktuvė, krijelis ir mestuvai, / skietas, nytys, keturios pakojos, / du rateliai, lanktis ir mama.“ O šių išėjusių mūsų ankstesnio gyvenimo palydovų šiandien mes visiškai nepasigendame, jie jau tapo nebereikalingi. Tikriausiai sutarsime, kad dėl tų išeinančių, mus paliekančių daiktų išgyventi tikrai neverta. Tačiau yra dalykų, kuriems negalime leisti išeiti taip, kaip išėjo duonkubilis, ližė, ranka rašytas laiškas... Tai visų pirma gimtoji kalba, tautos bei valstybės istorija, tautinės ver-

► tybės ir visa tai, kas sudaro tautos savastį.

Per ilgus šimtmečius Lietuvos kaimas išsaugojo, išpuoselėjo turtingą tarmėmis, šnektomis archajišką lietuvių kalbą – pasaulio kultūrinį turtą. Kaimo dėka buvo apginta lietuvių kalba nuo brutalių dvarų bei bažnyčios vykdomos lenkinimo politikos, lietuvių kalbos niekinimo. Kaimo žmonės, iš kaimo kilusi inteligentija daugiausia prisidėjo atsilaukiant prieš nuožmią rusinimo politiką. Taigi darosi lyg aišku: norint išsaugoti unikalią lietuvių kalbą, būtina neleisti numirti Lietuvos kaimui. Kaimo mirtis sąlygos lietuvių kalbos sunykimą, lietuvių kalbos sunykimą laiduos lietuvių tautos sunykimą su visais tautinio charakterio bruožais bei dvasine pasaulėjauta.

„Nebenaikinkime Lietuvos kaimo“ – su nerimu kreipiasi J. Siaurukas ne tik į „Gairių“ skaitytojus, bet ir į visą Lietuvą. Nori nenori, o klausimai pasipila: kas naikina Lietuvos kaimą? Kodėl naikina? Koks turėtų išlikti ne tik šiandien, bet ir ateityje kaimas? Kas ir kokių turi imtis neatidėliotinių priemonių, kad būtų išsaugotas Lietuvos kaimas ir t.t. Rasti teisingus atsakymus į šiuos ir kitus klausimus nėra lengva, bet aš tikiu, kad jie bus surasti. Kiekvienas turime minčių, pasiūlymų ką reikėtų daryti, kas turėtų daryti ir t.t. Štai J. Siaurukas teigia: „Tam tikra derlingiausia žemės dalis, be abejo, turi būti skirta stambiam, našiam prekiniam ūkiui vystyti.“ Toliau sakoma: „Tuo tarpu visą žemę susigrobę stambieji žemvaldžiai didžiąją dalį kaimo paverčia bedarbiais, valkatomis, emigrantais. Žinau ne vieną ūkį, kur naujųjų latifundinikų ūkiuose dirba vos keletas žmonių, gi visas kaimas šalia yra bedarbiai.“ Kažin ar šiuose teiginiuose nėra tam tikro prieštaravimo? Tai gal tie stambieji žemvaldžiai ir yra sukūrę ar kuria stambų, našų prekinį ūkį? Ar iš tikro jie kalti dėl didžiosios kaimo

dalis pavertimo bedarbiais, valkatomis? Aš manau, kad stambiam, našiam prekiniam ūkyje, ar jis būtų valdomas vadinamojo latifundininko, ar bus tai žemės ūkio bendrovė, vis tiek jame dirbs, sakykim, 2-3 mechnizatoriai, o ne 20-30. Apie kokį ūkio našumą galima kalbėti, jeigu tai, ką gali padaryti vienas mechanizatorius, dirbtų dešimt tik tam, kad nebūtų bedarbių. Stambaus ūkinio vieneto savininkas ar vadovas gali įdarbinti tiek žmonių, kiek reikalinga sėkmingai atlikti visus ūkyje darbus. Kita vertus, didelė dalis tų kaimo bedarbių visiškai pasitenkina gaunamomis bedarbio išmokomis ir įsidarbinti, kad ir sezoniniam darbui, net neketina. Štai vaizdelis iš natūros: kiekvieną mielą dienele, pakankamai punktualiai, maždaug pusvalandis prieš atidarant parduotuvę, kaip į darbą susirenka apie dešimt brandaus amžiaus (40 – 50 metų), fiziškai sveikų vyrų. „Darbo“ priemonės įprastos – sukombinuoti alaus bambaliai ir ypač jų mėgstamas vaisių vynas „Šokas“. Šis „darbas“ ypač suintensyvėja, kai gaunamos bedarbio išmokos. Tada vyrai „dirba“ net ir „viršvalandžius“, t.y. ir po parduotuvės uždarymo. Oro sąlygos „darbui“ įtakos neturi, prisitaikoma prie bet kokių.

Kitas vaizdelis iš natūros, tik ne pro langą. Jis aprašytas ir vietinėje spaudoje. Prieš šešerius metus mūsų kaimo pakraštyje jaunų kaimiečių šeima nusipirko sodybėlę poilsiui. Kaune gyvenusių šeiminkę su žemdirbyste siejo pora žemės lovelių balkone. Tai buvo jos visas gėlynas ir visas daržas. Kaip pasakoja sodybėlės šeiminkai, iš piktžolėmis ir krūmokšniais apaugusios 5 ha ploto jie „atkariauja“ vis daugiau žemės. Aštuonių arų avietynas duoda gausų derlių nuo rugpjūčio iki užsningant. Didžiausia derliaus dalis parduodama – tai jau pajamos. Įrengtas vadinamasis „tinginio“ daržas, kuriam reikia mažiau priežiūros, bet kuris duoda

gausų, ekologišką, įvairiausių daržovių bei uogų derlių. Planuojamas vynuogynas, arkiniai šiltnamiai. O kur dar nuostabūs gėlynai, įvairiausių rūšių rožės. Tai, kad daug ko nereikia pirkti, patys išaugina – tai irgi pajamos. O pagrindinė investicija į tai kas jau sukurta ir kas dar bus kuriama buvo ir bus – darbas, darbas ir dar syki darbas. Gal todėl ir įstrigo man šios sodybos šeiminkės išsakyta mintis, jog ji negalinti suprasti, neišsivaizduoja, kad jauni vyrai, turintys sodybas, po keletą ar net keliolika ha žemės, yra bedarbiai.

A. Brazaitis „Gairėse“ pastebi, kad, 2005 m. duomenimis, kaime buvo apie 60 proc. bedarbių. Tad ar nebūtų laikas peržiūrėti kaimo bedarbių statusą? Mat tam tikra kaimo žmonių dalis jau įpratinti „dirbti“ bedarbiais ir juos atrodytų tokia padėtis visiškai tenkina. Nors – ne. Prisimenu, prieš savivaldos rinkimus susitikime su rinkėjais vienas kandidatas ėmė žadėti pasirūpinti didesne parama bedarbiams maisto produktais: kruopom, miltais, makaronais, tai staiga pašoko iš vietos vyriškis, gal net 30 metų neturintis, ir išrėžė kandidatui klausimą – o kur riebalai? Tai va, pažadėsi riebalų – pareikalaus ir puslitrį.

Visiškai sutinku su A. Brazaičiu, kad kaimo turizmas, miestiečių įsigytos sodybos poilsiui kaimo tikrai neprikels ir jo dvasios neatkurs. Tuo labiau, kad atsiranda ir tokių būsimų „kaimiečių“, kurie pageidautų įsigyti sodybą tokioje vietoje, kad bent per 1,5 ar 2 km atstumu nebūtų kitų sodybų. Tuoj pat keliukai užtveriami užkardomis, apsismaigstoma užrašais „Privati valda“, kitas nepasidrovi teisėtai ar neteisėtai ir kelio ženklą, vadinamąjį „Plytą“ pasistatyti ir t. t. Tokie „kaimiečiai“ tikro kaimo žmonių bendravimo dvasios niekada neatkurs, atvirksčiai – jie griauna, naikina ją. Žinoma, ne visi taip elgiasi, bet... Takai, takeliai

išminti iš sodybos į sodybą – tai jau praeitis. Šių laikų netyčia kaimo atsiradusiam vaikui senelio ar senelės pasakojimas kaip kaimas atrodė anksčiau, bus ne ką daugiau kaip pasaka

Bet leisti kaimui numirti negalima. Sudarykime jam sąlygas atsikurti, atrodo, prašyte prašo J. Siaurukas. Man atrodo (ikišiu ir savo gerokai ir sukompromituota kooperacija, kaip pastebi A. Brazaitis, bet ji neturi būti negrįžtamai nurašyta. Kaimo išlikimui reikalinga, kad jame įsitvirtintų ekonomiškai stiprus ir savarankiškas vidutinis ūkis, susiformuotų vidurinis sluoksnis. Visame šio vidurinio sluoksnio kaime formavimo pro-

cese svarbų vaidmenį turi atlikti valstybė, t.y. – valdžia. Ji turi užimti aiškią ir tvirtą poziciją sudarant kuo palankiausias sąlygas atsikurti ir sustiprėti Lietuvos kaimui. Kiek teko girdėti iš besikabinančių į vidutinį ar net smulkų ūkį jaunų žmonių (toli gražu ne visi kaime tokie, kokius minėjau), tai daugiausia jie bėdavoja dėl išaugintos produkcijos realizavimo galimybių. Manau, kad valdžia turi visus svertus laiku ir efektingai padėti vidutiniam ir smulkiam žemės ūkiui išspręsti atsiradusias problemas. Galėtų didesnę dalį kaimo „bedarbiams“ skiriamų išmokų bei įvairių pašalpų nukreipti ūkininkų prekyvietėms įrengti, panaikinti 5-10 metų laikotarpiui bet kokius mo-

kesčius bei rinkliavas. Kontrolė irgi turėtų būti saikinga – sanitarinė, ir kad neatsirastų kontrabandinių, iš Lenkijos ar net iš Kinijos atgabentų prekių. Vyriausybė kartu su žemdirbiais surastų ir kitų priemonių ir būdų, kaip padėti atsigausti kaimui. Reikia tik noro ir ryžtingumo. Ta pačia proga norisi pateikt kelias nuostatas iš 1920-1922 m. vykdytos žemės reformos (remiuosi A. Šapokos Lietuvos istorija). „Kiekvienam įsikuriančiam ūkiui valstybė davė pašalpos – medžių ligi 100 kelmų ir javų ligi 30 pūdų žieminių ir 50 pūdų vasarinių. Gautoji žemė negalėjo būti nei kam parduota nei kitaip perleista be vyriausybės sutikimo“. Kita nuostata: „Reformos tikslas buvo žemės valdymą taip sutvarkyti, kad būtų tinkamos sąlygos tarpti pirmiausia smulkiajam ir vidutiniam ūkiui“. Ir dar viena nuostata: „Reforma, dar norėjo perimti į valstybės nuosavybę tuos žemės turtus, kuriuos valstybė gali tikslingiau sunaudoti ir apsaugoti, negu privatiniai asmenys“. Tada valdžia jautėsi esanti valdžia, o geriau ir atsakingiau negu privatūs asmenys, aiškiau matė, ko siekia vykdoma reforma. O dabar kaip yra? Valstybė įvairaus plauko liberalų ir visokių „laisvų rinkų“ rėkšnių paversta kažkokių luošu, negalio, nieko nesugebančiu tvariniu. Todėl ir turime mirštantį Lietuvos kaimą ir ne tik...

Ir dar man atrodo, jog norint išsaugoti ir prikelti lietuvišką kaimą, būtina sąlyga – neleisti užsieniečiams gabalais ar gabaliukais pirkti Lietuvos žemę, t.y. jos teritoriją. Lietuvos žemė niekada negali tapti užsieniečių nuosavybe! Tai turėtų suvokti valdžia. Manau, kad didžioji Lietuvos visuomenės dalis tai gerai supranta, žinoma, išskyrus liberalus. Valdžia turi tarti tvirtą ne ir spekuliantams žeme, kad ir kokioms stiprioms finansinėms grupuotėms jie atstovautų. ■

Daugelis iš mūsų galime sakyti: nebėra mano vaikystės ar pradžios jaunystės kaimo, nebėra. Negrįžtamai jis išnyko, daugumoje pakeista ir visa gamtinė aplinka. Žmonės išsibarstė, išvažinėjo į miestus, o dabar, nerasdami vietos ir miestuose, emigruoja į užsienius, palikdami ne tik gimtą kaimą, bet ir Tėvynę. Ir taip greitai viskas įvyko toje laiko tėkmėje, jog net apsidairyti nespėjome – o kaimo jau nėra.

R. Rakausko nuotr. (iš albumo „Šalis ta Lietuva vadinas“)

Skurdžios šalies Prezidentė ir Karolio Didžiojo premija

Dabar spaudoje minimas miestelis Vokietijos vakaruose Achenas – senoji Karolingų dinastijos sostinė – daugiau nei prieš tūkstantį metų buvo svarbiausias Europos miestas. Acheno katedroje buvo karūnuotas Karolis Didysis, krauju ir kalaviju valdęs milžiniškas žemes, kurios daug vėliau tapo Vokietija ir Prancūzija. Kasmet gegužės mėnesį šio miesto valdžia skiria Karolio Didžiojo premiją Europos vienybei nusipelnusiems žmonėms. Premiją yra gavę valstybių prezidentai, kariškiai, mokslininkai ir kt. Šiomet premija skirta Lietuvos prezidentei Daliai Grybauskaitėi.

Samdomų darbuotojų profesinė sąjunga (SAMPRO) gavo kvietimą į diskusiją, vykusią šių metų premijos įteikimo išvakarėse. Vokietijos parlamento frakcijos „Die Linke“ kvietimu SAMPRO profsąjungos atstovas Tomas Tomilinas supažindino diskusijos dalyvius su socialine padėtimi Lietuvoje.

– Nuvykome į Vokietiją ne tam, kad pasveikintume savo Prezidentę gavus premiją, bet kad papasakotume vokiečiams, kaip gyvena eiliniai Lietuvos žmonės ir kaip vertina Prezidentės vykdomą politiką, – pasakoja T. Tomilinas. – Daugiau nei šimtas pilietiškai aktyvių Acheno gyventojų atvyko į diskusiją. Pagrindinis jų motyvas – milžiniškas informacijos stygius apie Lietuvą. Mūsų šalis dažnai pristatoma kaip pavyzdys kitoms ES valstybėms, kaip šalis, kuri „sėkmingai“ įveikė krizę, kaip šalis, kurioje pasiteisino radikali taupymo politika (austerity). Dešiniųjų pažiūrų Vokietijos ir kitų ES šalių politikai nuolat kalba apie situacijos gerėjimą Lietuvoje. Tačiau, ar taip yra iš tikrųjų?

Situacija Lietuvoje daug sudėtingesnė nei gali atrodyti eiliniam europiečiui. Mūsų žmonės neprotestuoja taip smarkiai kaip portugalai ar graikai, bet tai nereiškia, kad jie patenkinti tuo, kas vyksta.

Sovietmečiu užgniaužta mūsų šalies protesto kultūra atgimsta, bet daugelis žmonių vis dar baidosi politikos ir savo kritinį požiūrį išreiškia paprasčiausiai emigruodami.

Vokietijos klausytojus šokiravo SAMPRO pateikti duomenys apie skurdo, jaunimo nedarbo, atlyginimų lygio ir kainų, savižudybių, žmonių sveikatos, emigracijos ir socialinės atskirties rodiklius. Visų išvardintų socialinių rodiklių skaičiai – tarp žemiausių Europoje. Blogiausia tai, kad jau beveik dešimtmetį nėra teigiamų tendencijų, net milžiniško ekonominio augimo laikotarpiu, kai Dalia Grybauskaitė buvo Lietuvos finansų ministrė, vėliau ES komisarė, mūsų šalies absoliutus skurdo lygis didėjo. Padėtį šiek tiek gelbėjo tik emigrantai, kurie mažino socialinę įtampą. Prieš dešimt metų mūsų atsilikimą buvo galima pateisinti sunkia istorija, siekiu įgyti konkurencingumą, tačiau baigiantis Prezidentės kadencijai jau laikas kalbėti ne tik apie tai, ką mes padarėme, bet ir apie tai, ko nepadarėme.

D. Grybauskaitė tapus Prezidente ir konservatoriams suformavus daugumą, atsivėrė puikios galimybės platesniems laisvosios rinkos eksperimentams. Šiandien gyvename šalyje, kuri sunaikino

nedarbo socialinį draudimą, vos 15 proc. bedarbių gauna pašalpą, nors visą gyvenimą mokėjo pusės atlyginimo dydžio mokesčius. 40 procentų Lietuvos vyrų miršta anksčiau nei sulaukia pensinio amžiaus, kurį dešinieji su Prezidentės palaiminimu sugebėjo krizės metu prailginti iki 65 metų. Gal tai yra puiki taupymo politikos priemonė, kaip finansų specialistė D. Grybauskaitė teisi, tačiau kaip Prezidentė – vargu...

Lietuvos skurdo statistika dar baisesnė. Paramą iš Maisto banko ir ES perteklinių produktų rezervo gauna Kauno gyventojų dydžio pusbadžiu gyvenančių lietuvių minima. Ir tai ne tinginiai, nenorintys ieškoti darbo, kaip dažnai mėgsta pabrėžti mūsų Prezidentė, o dirbančios motinos, dažnai maistu prekiaujančios kasininkės, turinčios vaikus. Jos neturi laiko protestuoti. Jos kenčia tyliai. Tereikia pasiskaityti labdaros organizacijų tyrimus, nepriklausomų užsienio ekspertų Lietuvoje vykdytas apklausas. Tikras stebuklas, kaip išgyvenama iš atlyginimo, kai daugiau nei pusę jo tenka skirti maistui, šildymas suryja tiek pat. Apie kokias lygias galimybes darbo rinkoje, apie koki žmogaus orumą galima kalbėti? O gaunančių minimumą Lietuvoje

Diskusijoje Achene

– trečdalis darbuotojų.

Jūs paklausite, kuo čia dėta Prezidentė? Jei gauni per mažai – kurk savo verslą arba derėkis dėl atlyginimo. Būtent toks yra laisvosios rinkos mėgėjų atsakymas. Būtent tai girdime iš Prezidentės ir jos patarėjų lūpų. Deja, tai neturi nieko bendra su Europa. Europoje vyksta idėjų kova. Todėl Europa tapo turtinga. Individualistinis požiūris nuolat konkuruoja su bendrų sprendimų paieška. Atlyginimai gali didėti tik tada, kai jų didinimo procese dalyvauja valdžia ir verslas. Viena įmonė niekada nepakels atlyginimo, nes bijos konkurencijos, net streiko atveju. Tačiau kai, pavyzdžiui, streikuoja visi tos pačios profesijos žmonės – prasideda derybos, ieškoma kompromiso. Tam, kad Lietuvoje įvyktų nors vienas profesinis susitarimas dėl algų kėlimo (pvz., prekybos sektoriuje), reikia minimalaus politikų išitraukimo, kvietimo prekybos tinklams sėsti prie derybų stalo (kad ir pagrąsinus pakelti nekilnojamojo turto mokesčių, ypač stambiems prekybos plotams, jei nenorės derėtis). Lietuvos skurdo problemą gali ženkliai sušvelninti vos kelių įmonių – „Maximos“, „Palink (IKI)“, „Norfos“, „Senukų“ – dienos ar savaitės derybos. Peržiūrėti investi-

cijų planai, sinchronizuoti nuostoliai – ir šimtai tūkstančių Lietuvos skurdžiausių šeimų pradeda kvėpuoti lengviau. Skeptikai pasakys, kad prekybininkai, pajutę valdžios norą kištis, naudosis stipriausiu argumentu – jie paskelbs, kad padidins kainas. Tačiau skurdžioji Lietuva perka maisto produktus ir gauna algas iš tų pačių rankų – net ir esant dabartinėms kainoms jie vis vien negali nieko pirkti. Beje, geras derybininkas visada pasakys tinklams: gerai, didinkit kainas, koks skirtumas – kelias iki Lenkijos parduotuvių ne toks ir ilgas.

Prekybos tinklai sukonzcentravę savo rankose didelę galią, jie įdarbina tiek daug žmonių, kad vienintelis galios centras, galintis vesti lygiavertes derybas su jais, – valdžia.

Deja, politikai kaip įmanydami vengia aktyvių derybų su verslu. D. Grybauskaitė vidaus reikaluose vargu ar yra ištarusi žodį „solidarumas“, „kolektyvinės derybos“, „pajamų nelygybė“. Mūsų verslas sulaukia iš aukščiausios valdžios įvairių signalų, išskyrus pagrindinį ir reikalingiausią – reikalavimą bent minimaliai ir nuolat didinti mažiausiai uždirbančių darbuotojų algas. Tai sena istorija, bet D. Grybauskaitė net įteikė apdovanojimą

už sėkmingą verslo organizavimą „Lelijos“ savininkei, kuri kankino savo darbuotojus mokėdama dvi gubai mažiau nei minimumas už visą darbo dieną. SAMPRO, Darbo inspekcijos ir teismų dėka situacija ištaisyta, bet apdovanojimas liko turtuolės rankose.

Grįžtant prie Achene vykusios diskusijos, svarbu paminėti kitų šalių atstovų pastabas apie D. Grybauskaitę ir jai įteiktą premiją. ES politikos ekspertas, žurnalistas ir tinklaraštininkas Erikas Bonse iš Briuselio savo pranešime teigė, kad mūsų šalies Prezidentė kartu su Vokietijos kanclere Angela Merkel, aktyviai propaguojančios taupymo politiką, pastaruoju metu atsidūrė mažumoje. Ekonomistai ir net Europos Komisijos nariai pradeda suvokti, kad totalinis taupymas yra pražūtingas Europai, nes mažina ilgalaikį konkurencingumą, nes mažėja ekonomikos augimas ir vėl pradeda didėti skola. Portugalijos pavyzdys šia prasme yra labai pamokantis. Portugalijos valstybės skola prieš krizę buvo mažesnė nei Vokietijos, bet po krizės dėl neprotingo taupymo šalis atsidūrė ties bankroto riba.

Savo ideologinį neutralumą mėgstanti pabrėžti mūsų Prezidentė atrodo gan komiška Europoje. Europiečiai, kritiškai nusiteikę taupymo politikos atžvilgiu, bendravę su ja arba skaitę jos pasisakymus spaudoje, tik gūžčioja pečiais ir sako, kad D. Grybauskaitė yra eilinė liberalė, kuri Europoje yra daug, ir vargu ar gali kuo nors nustebinti Europą. Žiūrint iš Lietuvos perspektyvos, žinoma, negalima nuvertinti D. Grybauskaitės pastangų veikti vidaus politikoje – ji padarė tikrai daug korupcijos mažinimo srityje, aktyviai teikė įstatymų pataisas, vetavo Seimo įstatymus, kurie akivaizdžiai prieštaravo viešajam interesui. ■

Ugniagesiams padeda mokslininkai

Žmogus, išradęs ugnį, ne visada valioja ją sutramdyti. Gaisrai siaubdavo ir siaubia namus, miestus, miškus. Mūsų šalies istorija išsaugo žinias apie didžiuosius gaisrus. Metraščiuose pirmą kartą užrašytas 1366 m. Vilniuje kilęs gaisras. Jis buvęs tyčinis: susikivirčių prekeiviai padegė Pirklių rūmus. Aišku, ne visi didesni ir mažesni gaisrai pateko į metraščius, nežinome apie jų dydį, patirtus nuostolius. Istorija atskleidžia ir priešgaisrinės saugos raidą Lietuvoje.

Julius Norkevičius

Didėjanti nevaldoma raudonojo gaidžio grėsmė miestams, gyvenvietėms, kaimams įpareigojo šalies vadovus imtis priemonių valstybės mastu ir saugotis gaisrų, efektyviai juos gesinti, kad žmonės, šalies ūkis kuo mažiau patirtų nuostolių. Seniausias dokumentas, siejamas su Vilniaus miesto priešgaisrinės apsaugos organizavimu, yra Lietuvos didžiojo kunigaikščio 1505 m. rugsėjo 6 d. privilegija. Ji įsakmiai nurodo, kad kiekvienuose vartuose sargybinis budėtų dieną ir naktį. Atsirado ir reikalavimas, kad miesto, gyvenvietės centre nebūtų medinio gyvenamojo pastato, krautuvės ar prekiautojų namelio. Jie turėjo būti sukelti į vieną valdžios nurodytą vietą. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto II rūpesčiu 1522 m. Vilnius jau turėjo nuolatinę priešgaisrinę įgulą. Jis pats pirmiesiems gaisrininkams padovanojo šimtą pompų vandeniui siurbti.

Šiandien šis faktas sukelia šypseną. Bet tokia buvo Lietuvos profesionalios ugniagesybos pradžia. Plėtra vyko pamažu. 1802 m. Vilniaus miesto gaisrininkų komanda jau turėjo 4 didelius ir 16 mažų rankinių siurblių, kelis vežimus su statinėmis vandeniui į gaisravietę vežti. Tais pačiais metais ugniagesiai sulaukė Karaliaučiuje išleisto pirmojo Simono Daukanto lietuviško priešgaisrinės apsaugos vadovėlio „Ugnies knygelė, arba trumpas Pamokslas“.

Iki pirmojo pasaulinio karo Lietuvoje buvo 79 ugniagesių komandos visose apskrityse ir didesniuose miestuose.

Nepriklausomoje Lietuvoje, jos aštuntaisiais gyvavimo metais, gaisrus jau gesino 84 gaisrininkų komandos. Tiesa, jų naudojama gaisrinė technika dar buvo menka: 5 automobiliai su specialiais siurbliais, 8 motoriniai pernešamieji, 3 gariniai ir 323 rankiniai siurbliai.

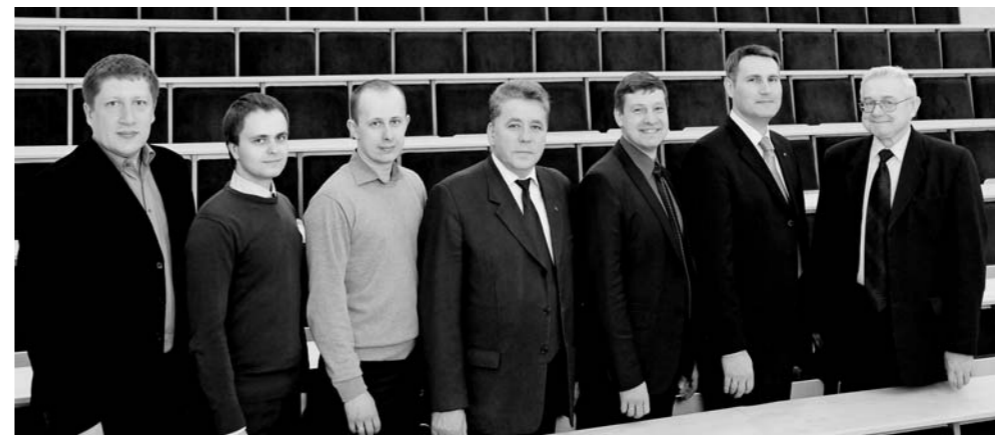
Dabar viena specialios paskirties mašina, kelių žmonių brigada ištisą parą saugo gyvenvietes, gretimus kaimus, miškus nuo gaisrų. Kartu tobulėjo ir ugniagesiams skirta technika, gesinimo priemonės ir įranga. Išliko būtinybė, kad visu šiuo turtu naudotųsi gaisrų gesinimo darbus išmanantys žmonės, jiems vadovautų kvalifikuoti specialistai. Specifinių žinių reikalauja ir vos ne dienomis sparčiai besikeičiančios statybinės medžiagos, jų cheminė sudėtis. Šiuolaikinė gaisrinė sauga apima ne tik žmonių, jų turto gelbėjimą bei gaisrų gesinimą, bet ir pastatuose sumontuotas sudėtingas inžinerines gaisro aptikimo, pranešimo ir gesinimo sistemas, pasyviąją gaisrinę apsaugą ir t.t. Gaisrinė technika, su kuria ugniagesiai vyksta į nelaimės vietą, sukomplektuota iš sudėtingų inžinerinių įrenginių,

be kurių neįsivaizduojamas šiandienos jų darbas.

Tokio nelengvo ir sudėtingo darbo vadovus, iš dalies ir jo darbininkus ilgus metus mūsų kraštui rengė buvusios Tarybų Sąjungos aukštosios ir specialiosios mokyklos. Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvai buvo per brangu siųsti jaunimą į užsienio mokyklas, kuriose taptų kvalifikuotais gaisrinės saugos specialistais. Šio darbo ėmėsi Vilniaus Gedimino technikos universitetas ir tam tikslui įkurta Darbo ir gaisrinės saugos katedra. Šia specialybe susidomėję jaunuoliai studijas pradėjo 1992 m., o 1995 m. devyniolika iš jų pirmieji gavo lietuviškus gaisrinės saugos bakalaurų diplomus. Universitetas kasmet savarankiškam darbui palydi trisdešimt-keturiasdešimt šios specialybės bakalaurų. Paminėta katedra 1995 m. pradėjo rengti gaisrinės saugos inžinierius bei statinių ir įrenginių gaisrinės saugos magistrus. Per dvidešimtį šie specialistai jau skaičiuojami šimtais ir pamažu artėja prie tūkstančio.

Iki 2004 m. Lietuva neturėjo gaisrinės saugos tematikos mokslo daktaro. Pirmieji tokį laipsnį pelnė VGTU Statybos fakulteto gaisrinės saugos pirmosios laidos magistras absolventas Andrius Žukas ir Kęstutis Lukošius, vadovaujami prof. Romualdo Mačiulaičio. Abiejų jaunųjų mokslininkų darbai yra svarbūs, jų rekomendacijos reikšmingos praktinėje veikloje.

– Andrius Žukas eksperimentais išsiaiškino, kas mažina ir kas didina plokštėmis apšiltintų stogų gaisro kilimo sąlygas, pasiūlė metodiką stogų gaisriniam pavojingumui įvertinti, liepsnos išplitimui prognozuoti. Tai labai vertingi jaunųjų mokslininko patarimai ugniagesių kasdienei veiklai, – taip prof.

Prof. habil. dr. Romualdas Mačiulaitis (dešinėje) ir jo rengti, konsultuoti gaisrinės saugos tematikos mokslo daktarai: (iš kairės) Mindaugas Grigonis, Andrejus Jefimovas (doktorantas), Vladas Praniauskas, Mečislavas Griškevičius, Donatas Lipinskas, Kęstutis Lukošius
A. Jaunius nuotr.

R. Mačiulaitis įvertino pirmos gaisrinės saugos tematika apgintos disertacijos praktinę vertę.

K. Lukošiaus mokslinis darbas taip pat turi praktišką naudą. Ir ne tik gaisrų gesintojams, bet pirmiausia naujų statybinių medžiagų kūrėjams – galima žymiai tiksliau prognozuoti konstrukcijų atsparumą ugniai. Be to, doktorantas tyrimais nustatė, kad ir nedegia laikoma statybinė medžiaga pati gali papildomai išskirti tam tikrą šilumos kiekį. Jei statybose naudojamos medžiagose yra ir organinių komponentų, gebančių degti, tai didėja prielaidos gaisrui kilti.

Prof. R. Mačiulaitis neapsiribojo šių pirmųjų gaisrinės saugos tematikos mokslo daktarų rengimu. Per aštuonerius metus jis pagelbėjo dar trims VGTU doktorantams Donatui Lipinskiui, Vladiui Praniauskui ir Mindaugui Grigoniui papildyti paminėtos krypties mokslininkų gretas. Profesorius kompetentingai, reikliai ir kantriai patardavo, kaip geriau, sėkmingiau atlikti eksperimentus, kaupti medžiagą kiekvienam disertacijos etapui.

Visi penki paminėti gaisrinės saugos tematikos mokslo daktarai yra Statybos fakulteto Darbo ir gaisrinės saugos katedros absolventai. Kodėl vadovauti jų doktorantūros studijoms teko ilgamečiui Statybinių medžiagų katedros vedėjui, turinčiam chemiko

bazinį išsilavinimą? Atsakymas lyg ir aiškus: gaisro kilimo priežastys daug priklauso nuo medžiagų, kurios panaudotos pastato statybai, jo apdailai, savybių bei priežiūros, eksploataavimo. Be to, degant medienai, plasmasems, dažų dangoms ir kitiems polimerams vyksta sudėtingos cheminės reakcijos. Kas geriau gali patarti tiems, kas rengiasi pasirinkti gaisrinės saugos tematikos mokslininko kelią, jeigu ne patyręs chemikas ir kartu statybinių medžiagų specialistas.

Paties doktorantų vadovo apgintos daktaro ir habilituoto daktaro disertacijos skirtos visapusiškai išnagrinėti ir aptarti statybinių medžiagų kokybę, ypač ilgalaikiškumą. Tai turi didelę praktinę reikšmę. Analogiškus uždavinius jis kelia ir savo auklėtinių daktaro disertacijoms gaisrosaugos aspektais.

Štai D. Lipinskas visapusiškai išnagrinėjo gaisro priežastis, kaip nustatyti jo kilimo vietą pagal medinių konstrukcijų apanglėjimą. Tam būtina išsiaiškinti ir įvertinti medienos tankį, drėgnį, rūšį, šilumos srautą ir kt. Jaunojo mokslininko metodiką kasdienos darbe jau naudoja Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento Gaisrinių tyrimo centro Ekspertizų skyrius. Donato kolega V. Praniauskas išsiaiškino, kokį poveikį medienos ir jos gaminių degumui ir jų ilgalaikiškumui turi apsaugos priemonės – antipirenai, jomis

padengus bandinių paviršių. M. Grigonis aiškino, kaip plienines konstrukcijas nuo ugnies saugo specialiu priešgaisrinėmis dažų dangos.

Gaisrinės saugos tematikos mokslininkų tyrimų rezultatai, išvados, rekomendacijos nelieka dūlėti daktaro disertacijose, įvairaus storumo mokslo veikaluose – jos pasiekia ugniagesius. Trys prof. R. Mačiulaičio parengti jaunieji mokslininkai D. Lipinskas, V. Praniauskas ir M. Grigonis dirba Gaisrinių tyrimų centre. Jie ne tik vykdo aktualius mokslinius tyrimus, sertifikuoja ES šalyse gaminamą statybinę produkciją, bet ir vadovauja VGTU studentų, būsimų bakalaurų ir magistrų, baigiamiesiems darbams. Jie taip pat pasitarimų, seminarų, konferencijų dalyvius supažindina su mokslo naujovėmis, mokslininkų parengtomis rekomendacijomis, kurios reikalingos gaisrinės saugos darbuotojams kasdienos veikloje.

Prof. R. Mačiulaitis rengia dar vieną doktorantą – Andrejų Jefimovą, kuris kartu dirba ir atlieka mokslinius tyrimus Gaisrinių tyrimų centre. Mokslininkas nesavanaudiškai talkino ir konsultavo gaisrinės saugos specialistus, neseniai įgijusius mokslo daktaro laipsnį pulkininką Mečislavą Griškevičių ir Zbignievą Karpovičių.

Pačių pirmųjų mokslininkų kasdieninė veikla taip pat glaudžiai susijusi gaisrinės saugos tematika. A. Žukas dirba Statybinės produkcijos sertifikavimo centre, ir, kaip D. Lipinskas, dar yra VGTU Darbo ir gaisrinės saugos katedros dėstytojas. K. Lukošius savo karjeroje iškilo iki Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento direktoriaus pavaduotojo pareigybės, tapo VGTU Darbo ir gaisrinės saugos katedros docentu, vėliau susidomėjo priešgaisrinių įrenginių ir statinių projektavimu ir dabar dirba UAB „Poliprojektas“. K. Lukošius yra išrinktas Lietuvos gaisrinės saugos asociacijos (LGSA) prezidentu. Visi jie prisideda prie mokslo žinių, rekomendacijų, apskritai gaisrų prevencijos žinių sklaidos tarp ugniagesių. ■

Spaudos priekalnės ir nuokalnės

Gegužė, kaip anksčiau, taip ir šiais laikais pradedama spaudos šventėmis. Jau gegužės 3-oji – Pasaulinė spaudos laisvės diena. Daug kur pasaulyje, kur vyrauja diktatūros, spaudos laisvė reikalinga. Ir mums ta laisvė neprošal, nes žmonių su diktatoriškais polinkiais netrūksta. Deja, ta laisvė ir piktnaudžiaujama. Dažniausiai apšmeižti, pasityčioti, pameluoti, išsigalvoti. Gegužės 7-ąją pažymime Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną. Šventė! Deja, ne tokia jau labai džiugi, kai pažvelgi į kasdienybę. Gali pasidžiaugti spaudos leidinių išvaizda, poligrafine kokybe, spalvomis, bet ne turiniu.

Antanas Salys

Pradžią pradžia

Prieš keletą metų vieną rugsėjo dieną buvau nuvažiuavęs į Rietavą ir nuėjęs prie vienaaukščio namuko. Lygiai prieš 50 metų į jį įėjau pradėti savo darbo spaudoje karjeros. Viename to namuko gale buvo rajono laikraščio redakcija, kitame – spaustuvė. (Aną rugsėjį patekau tik pas buvusioje spaustuvėje gyvenančius žmones).

Rietavas buvo vienas iš dviejų 1950 m. pradžioje Lietuvoje veikusių apskričių (jų iš viso buvo 41), nespėjusių išleisti savo laikraščio. Užtat kai tų metų vasarą tapo rajonu, jau rugsėjo mėnesį išleido pirmą numerį. Jį ir pamačiau priklijuotą ant pastato sienos savo miestelyje, kur buvau pradėjęs mokytis vidurinėje mokykloje. Kadangi tada laikraštis dar ėjo nereguliariai, į antrą numerį jau spėjau parašyti. O po vidurinės mokyklos ir tarnybos kariuomenėje nuėjau ten dirbti literatūriniu darbuotoju (taip tada vadino korespondentus). Nors rankose turėjau tik vidurinės mokyklos brandos atestatą, bet buvo jau beveik dešimties metų neetatinio korespondento stažas, gauta ne viena premija ir net vidurinės mokyklos sienlaikraščio redaktoriaus titulas... Redaktorius irgi

tebuvo baigęs vidurinę mokyklą (net prastesnę – vakarinę ir trumpiau susijęs su spauda). Kai dirbau Plungėje jau su kitu redaktoriumi buvome tos pačios žurnalistikos specialybės neakivaizdininkai Vilniaus universitete. Jis jau turėjo redaktoriaus darbo patirties kitame rajone, daug pilietinės drąsos, kuria galėjo pasidalyti su kolektyvu. Čia dirbdamas baigiau tarsi du universitetus. Tik vienas išduoda diplomą, kitas išmoko gyvenimiškosios patirties ir įdiegia pilietinę drąsą, nes žurnalistas turi būti opozicija bet kuriai valdžiai.

Niekur nevažiauvau liftu, praėjau visais laiptais, kokių tik buvo spaudoje kūrybinių pareigybų. Matytas ir visas poligrafijos augimas – raidžių po vieną rinkimas, vientisų eilučių liejimas linotipu iš elektra ištirpdyto švino, matyta, kaip cinkografijose iš nuotraukų gaminamos vadinamosios klišės, kaip skiriasi rotacinė, iškilioji ir ofsetinė spauda, kaip rašomąją mašinėlę pakeitė kompiuteris. Visa tai buvo pažanga, jos laukta, ja džiaugiamasi. Tai tikrai nepaprastas žingsnis į priekį. Bet kad laikraščio, žurnalų leidimas, radijas, televizija kada taps verslu – nelaukta, netikėta. Lyg prekyba popieriumi (švari ir prirašytu), prekyba žiniomis per radiją ir televiziją, kur neretai daug kasdienio melo, kur faktai vartomi kaip iešmas ant žarijų kepant šašliką. Ir nebežinau, ar žurnalistas profesija?

Jei taip – ar garbinga? Juk ar malonu, kad žurnalistus jau vadina žurnaliūgomis, žiniasklaidą – purvasklaidą? Ir pats nejučiomis pasijunti dar bjauresnį žodį jai sugalvojantis. Pagaliau ir pats pasijunti jos apšmeižtas, pažemintas, paniekintas. Ir kai matai, kad kažkada iš priekalnės kopėme į kalną (žinoma, jis nepasiekiamas, nes tobulumui nėra ribų). O skaudžiausia gal skaityti melą, iškraipytus faktus, kai jau pamirštami net kelerių metų įvykiai. Ir kas mūsų žiniasklaidoje toliau bus, net sunku numatyti, nes jau apie šio šimtmečio pradžią rašys žmonės tuo metu visai negyvenę. Kaip dabar apie tarybinį laikotarpį rašo jau po jo gimę jaunuoliai arba postringauja po kelių dešimtmečių iš JAV grįžęs Sedos mūšio „drausulis“. Atrodo, kad visoms kojoms batai siūvami pagal vieną kurpalį...

„Draugas“ be draugų

Tarybiniais metais kiekviena apskritis, o vėliau rajonas turėjo savo laikraštį. Vieną. Absoliuti dauguma jų išlikę iki šių dienų, tik vienas kitas numiręs... Tačiau nemaža dalis jų savo rajonuose bevaidina antraeilį vaidmenį. Konkurencija verčia pasitempti, o sugebėjo ne visi. Man artimiausia ir labiausiai žinoma Šakių rajono „Draugo“ laikraščio istorija. Pirmasis jo nume-

ris pasirodė dar karui nepasibaigus – 1945 m. balandžio 6 d. Tokią pat dieną lygiai po 25-erių metų perėmiau šį laikraštį, jau beveik pusmetį neturėjusį redaktoriaus.

Anksčiau du kitus pavadinimus turėjęs „Draugas“ iki 1962 m., pradedant jį redaguoti Antrojo pasaulinio karo veteranui Juozui Rutkauskui, buvo toks pat, kaip ir daugelis kitų Lietuvoje. Iš Ukmergės atvykęs redaktorius jam įkvėpė naują gyvybę. Tik karo sužeidimai, blogėjanti sveikata veteranui šiose pareigose neleido nė pensijos sulaukti.

Perimti gerą laikraštį buvo didelė atsakomybė. Tuo labiau redaktoriumi dar nedirbus ir esant pačiam jauniausiam iš kūrybinių darbuotojų. Bet zanavykai – pareigos žmonės, jie atžagariom rankom nedirba, tik reikia juos įkvėpti, pa-

skatinti ieškoti naujovių. Dar labiau ėmėm bendrauti su neetatiniais korespondentais, įkūrėm literatū, fotomėgėjų būrelius, atsisakėm ELTOS ir TASS-o publikacijų, nes apie Lietuvą, Tarybų Sąjungą ir pasaulį žmonės galėjo pasiskaityti kituose laikraščiuose. Laikraštis tapo grynai rajoninių žinių nešėju. Daug rašėme apie žmones, stebėjome tematikos ir geografijos pasiskirstymą. Žmonės turi rasti rašinių įvairiomis temomis ir iš įvairių vietovių. Ir kuo daugiau kritikos, neretai palydimos ir nuotraukų. O jeigu kritikuota, turi būti pašaudyta ne tuščiais šoviniais. Praėjus kuriam laikui, negerovės turi būti pašalintos, skaitytojams pranešta. Tokį laikraštį žmonės mėgsta, prenumeruoja, skaito. Po to, kai J. Rutkauskas jau buvo stipriai suju-

dinęs leidybą, tiražui augti rezervų jau beveik nebebuvo. Vis dėlto dar keletą šimtų priauginome, persiritome per 13 tūkst. egzempliorių. O didžiausias įvertinimas atėjo 1972 m. Tais metais Lietuvoje buvo įsteigta respublikinė Garbės knyga (deja, tik vienus metus teegzistavusi). Iš kiekvieno miesto ar rajono buvo įrašoma po keletą kolektyvų. Iš Šakių rajono du – visoje Lietuvoje garsus kolūkis ir mūsų laikraštis. Iš vadinamų masinės informacijos priemonių šitaip buvome pagerbti – Lietuvos radijas ir Šakių rajono „Draugo“ laikraštis.

O dirbome neidealiomis sąlygomis. Redakciją radau aštuonbučio namo viename pereinamajame trijų kambarių bute. Dar buvo virtuvė dviem darbuotojoms pasodinti. Tad dvi krosnys, dar vienas kambariukas mediniame spaustuvės name su krosnimi. Palikau perkeltą į likusias laisvas patalpas rajono vykdomajame komitete, kur dabar savivaldybės administracija. Dar po kelerių metų tarybiniais metais veikęs „Periodikos“ laikraščio ir žurnalų susivienijimas Šakiuose pastatė tipinį pastatą redakcijai. Tokių sulaukė dar nemažai rajonų laikraščio redakcijų. Tik dirbk – sąlygos idealios.

Bet šiais laikais „Draugas“ konkurencijos neišlaikė. Susikūręs naujas laikraštis „Valsčius“ jam nušluostė nosį. Pastarajam ėmėsi vadovauti energinga Universiteto absolventė. Net per „Draugo“ jubiliejų „Valsčius“ iš manęs ėmė interviu. O „Draugas“ man išėjus ėjo per rankas, paskui jo redaktorė ėmėsi jį gelbėti švėstu vandeniu – į parką susikvietusi mus, buvusiuosius, dar likusį kai kurį aktyvą. Bet klebono krapyla nieko nebeпадėjo. Prarado valstybės pastatytą namą, redakciją vėl radau įsikūrusią gyvenamojo namo bute, kaip ir radau 1970-aisiais. Tik jau naujos statybos name – buvo centrinis šildymas. Vietoj 13 tūkst. tiražas bebuvo tik 3 tūkst. Tiesa, redakcija, be redaktorės, dar turėjo ir direktorių – buvusį kaimyninio rajono gamtininką. Nežinau ar akci-

Įdomu buvo pasiklausti laivo kapitono Sigito Šilerio minčių.

► ninką ar akcininkų nusamdytą. Dabar redakcija vėl kitoje vietoje, kita vadovė. Bet laikraštis jau į retą butą ar sodybą benunešamas, paskui nukonkuravusių leidinių iš paskos besivelkantis. Ne viename rajone toks ilgą istoriją turėjęs leidinys jau išgirdęs: „Ilsėkis ramybėje! Ir amen!“ O tokių „amen“ dar bus daug. Laikraštį leisti ne šiaip verslas, čia dar ir kūryba. Žurnalistikos moko ne profesinėse mokyklose ir ne darbų mokytojai...

Sąjūdžio pagimdyti redaktoriai

...Papūtė kiti vėjai – kuriasi Sąjūdis. Jam reikia spaudos. O tas Sąjūdis ne vienalytis. Tik Lietuvos mastu buvo matoma vien šviesioji pusė. Rajonuose buvo kiek kitaip. Prie tų, kurie tikrai buvo nukentėję nuo tarybų valdžios – buvusių politinių kalinių bei tremtinių – labai stipriai klijavosi vadinamasis kriminalinis elementas. Didžiausiais aktyvistais dėjosi po kelis kartus teistieji už vagystes, plėšimą, chuliganizmą, vietoj nunustigo ir šiaip už girtavimą ar kokį darbo drausmės pažeidimą atleisti arba bent nubausti asmenys. Ir be tos vadinamosios laisvės troškimo gana gajus buvo ir keršto jausmas. Nors šiaip didžiausią įtaką partiniais „organais“ vadintai spaudai galėję turėti pirmieji sekretoriai tuoj buvo pakeisti tuo metu pulkais pasipilusiais visuomenininkais. Atsirado pulkai nurodinėtojų ką rašyti, ką girti, ką pliekti. Pavyzdžiui, Jurbarko tuoj pat jie griebėsi iš šiame rajone gimusio literatūros klasiko Petro Cvirkos „atimti“ jo pavadinimo gatvę. Laimei, jau tuo metu miesto gyventojai buvo protingesni ir nepasidavė kvailionėms – gatvės pavadinimas išsaugotas. O kad ne viską pavyko užimti, o tik skverlius ir aikšteles pamitinguoti, įsisteigė savo laikraštuką, tvarkomą tokio besiplunksnojančio, bet tolumo nuo spaudos vaikinuko. Vėliau, jau į LTSR Aukščiausiąją Tarybą išrinktai L. Andrikienei padedant,

atsirado ir laikraščio pavidalo leidinys, neakivaizdinę vidurinę mokyklą baigusio buvusio kolūkio sandėlininko „redaguojamas“. Tas pats „visuomenės veikėjas“ lakstė po rajoną ir su filmavimo kamera. O tendencingų filmuotų kadru labai reikėjo už kelis kriminalinius nusikaltimus teisto ir labai ant tarybų valdžios dantį griežiančio kito veikėjo įsteigtai televizijai. O anas sandėlininkas - redaktorius dar spėdavo kokį nors šmeižtelį pametėti ir Sauliaus Stomos „Lietuvos aidui“. Kadangi žinau, kaip į šį „valstybės laikraštį“ patekdavo „faktai“ iš rankovės, iki šiol jo neimu į rankas... Tik pats S. Stoma nelaiku apsigovė, todėl jį nabagą ir teisė. O tarybiniais metais apsigovę buvę redaktoriai dabar vėl redaktoriauja. Mat, vagystė tarybiniais metais laikoma kova už laisvę...

Nepriklausomybės atkūrimas, laisvoji arba palaidoji rinka prigimdė įvairiausių laikraščių, žurnalų, radijo stočių, televizijų. Daugelio seniai nebėra, kiti ir kitos dar plaukioja, plūduriuoja arba net gražius jubiliejus atšventę. Tos tendencijos negali vertinti kritiškai, yra ir gerasis pradai. Blogiausia, kad tokių steigimų ar kūrimų ėmėsi žmonės tik dėl savo „unoro“, o ne iš pašaukimo. Prieš kurį laiką žinomas žurnalistas Henrikas Vaitiekūnas savaitraštyje „TV publika“ pasišaipė iš buvusio Alytaus regioninės televizijos direktoriaus. Žmogelis tarybiniais metais degalinėje pilstė benzina, neaplenkdamas ir savo gerklės ugniniu skysčiu. Tais laikais sumanė už skolintus pinigus įsteigti degalinių tinklą, o paskui užsimanė prasimušti į elitą ir televiziją įkurdamas, direktoriumi apsiselbdamas... Nieko gero neišėjo nei iš naftos verslo, nei iš visuomenės informavimo priemonės. Bet vieną gerą darbą Lietuvai padarė – pasipraktikavę pas nemokšą televiziją ir radiją išmanantys žmonės Vilniuje tapo visai neblogais žurnalistais. Alytuje jie bent sužinojo, kaip nereikia dirbti...

Vienas lauke ne karys

Dabar nėra daug rajonų, kur būtų tik vienas laikraštis. Tačiau jei ir vienas – tiražas kritęs, kiek dar užsidirba iš reklamos, ir gana neblogai iš politikų per rinkimus. Ne visada gal be šešelio...

Tačiau, jei laikraščiai du ar trys, vargu ar jų bendras tiražas siekia anksčiau vieno leidinio turėtąjį. Ir ne todėl, kad ir gyventojų mažėja, ar žmonės neturtingiau gyvena. Kad mažai tėra ką įdomesnio paskaityti... Kas belieka tokiems laikraščiams – tik prašyti Spaudos, radijo, televizijos rėmimo fondo paramos. Žinoma, mažuosius laikraščius skurdina ir paštas savo įkainiais, kaip smūgi sudavė ir naktinė kubiliškai šemtinė mokesčių reforma. Tačiau ir pačios redakcijos nesistengia skaitytojus sudominti turiniu. Senosios, kur akcininkais tapo tuo metu dirbusieji darbuotojai, toliau verda savo sultyse. Visi akcininkai – visi ponai. Redaktoriaus vaidmens neliko. Bet kuris akcininkas gali trinktelėti durimis ir parduoti akcijas bet kuriam iš gatvės. Todėl ir nelikę jokios etikos. Spausdinami kvaili ar pusiau kvaili klausimėliai, suaugusiems skirtos pasakos, kur tyčiojama iš savivaldybės vadovų profesijų ir pavardžių, užgauliojamos partijos. Mažą tiražą turinčio laikraščio redakcija užsipuldinėja savivaldybę, kad ši daugiau skelbimų (vadinasi, ir pinigų) duoda tiražo lyderei. Nors tie skelbimai – tarybos sprendimų tekstai spausdinami ištaisai, kai racionalaus grūdo tuose nusipirktuose kvadratinuose centimetruose tėra vos 1-2 eilutės. Praktiškai prasiskolinusių savivaldybių pinigai meta mi į balą, nes vadovai turi bijoti tų verslininkų, kurie platina prispausdintą popierių.

Visko turim – daug laikraščių, žurnalų, radijo stočių, televizijų kanalų. Tik tiesos, kultūros ir taisyklingos lietuvių kalbos vis mažiau ir mažiau... ■

Baltarusijoje žmonės dar neatprato skaityti

Kelios mintys apsilankius tarptautinėje parodoje „Žiniasklaida Baltarusijoje“

Vytautas Žeimantas

Važiavau į Minską norėdamas apsilankyti tarptautinėje specializuotoje parodoje „Žiniasklaida Baltarusijoje“. Ji vyksta kasmet, šiemet – jau septynioliktą kartą. Pastaruosius dvejus metus ji vyko kartu su tarptautiniu forumu „Telekomunikacijos, informacijos ir bankinės technologijos“. Anksčiau jos vyko atskirai, tačiau abiejų parodų rengėjai greitai suprato, kad jos viena kitą papildo, kad tolesnis žiniasklaidos plėtojimas įmanomas tik diegiant naujausias technologijas. Abi parodos vyko Minsko centre esančiame didžiuliame sporto ir pramogų komplekse „Futbolo maniežas“. Tarp žiniasklaidos parodos ir forumo organizatorių buvo net trys ministerijos, Nacionalinis bankas, Mokslų akademija, Minsko savivaldybė, kitos solidžios įstaigos.

Mintyse sumėčiau, kas gi mums, Lietuvos žurnalistams, padėtų kažką panašaus surengti? Greičiausiai, užsimojus surengti tokią parodą, tektų patiems viską ir atlikti. Gal todėl nieko panašaus pas mus ir nerengiama.

Stebino ir parodos dalyvių ratas. Joje savo produkciją ir paslaugas pristatė visi respublikiniai ir sričių periodinės spaudos leidiniai, gausi elektroninė žiniasklaida, naujienų agentūros, kai kurios spaustuvės, leidyklos, reklamos įstaigos.

Baltarusija neišnaikino, kaip mes, visų valstybinių leidyklų. Da-

bar šalyje yra apie dešimt valstybinių leidyklų, kurios leidžia grožinę literatūrą baltarusių kalba, enciklopedijas, universitetinius ir mokyklinius vadovėlius, kitką. Leidžia ne tik knygas, bet ir periodinius žurnalus, dažniausiai specializuotus, savaitraščius, dienraščius. Be valstybinių leidyklų veikia ir privačios, ar priklausančios įvairiems visuomeniniams susivienijimams, sąjungoms, federacijoms. Privatus asmuo ar jų grupė gali užsiimti leidybine veikla, leisti knygas ar periodiką. Šiuo metu šalyje yra išduota apie 600 licencijų leidybinei veiklai. Šiuo įstatymu naudojasi ir politinė opozicija.

Lietuvoje spaudos leidimų praktika jau nuėjo į nebūtį, gali leidyba užsiimti bet kas, ir žmogus, tam visiškai nepasirengęs. Gal todėl dabar kiekvieną naują leidinį į rankas jau imu su netikrumo jausmu. Ir, deja, šis jausmas dažnai pasitvirtina. Jau labai daug mes išleidžiame spausdinto niekalo. Visiška spaudos laivė yra didelė teigiamybė, bet kaip ir dažnas geras dalykas su saviimi atsineša ir grimasų.

Parodoje dalyvavo nemažai ir užsienio šalių. Net tolimosios Indija, Kinija, Kuba, Venesuela. Joje plačiai buvo pristatyta ir Rusija, nors ji parodoje dalyvavo ne su bendru stendu. Atskirai savo produkciją demonstravo Maskva, Sankt Peterburgas ir kelios Rusijos sritys.

Lietuvos stendo neradau. Matyt, mums Minskas per toli. O gal suveikė politiniai ar ekonominiai

stereotipai. Ir be reikalo. Mums tikrai yra ką parodyti. Ir jeigu nedirįstame į šią rinką įeiti su lietuviška spauda, tai tikrai galime joje ieškoti skaitytojo, skaitančio angliškai, rusiškai ar lenkiškai. O tokios spaudos turime.

Kita vertus, nereikėtų manyti, kad Baltarusijoje lietuviško žodžio niekas nesupras. Prieš karą Baltarusijoje lietuvių kalba ėjo keturi periodiniai leidiniai, Minsko radijas kas savaitę transliavo laidas lietuvių kalba. Baltarusijoje buvo nemažai lietuvių mokyklų. Deja, per stalinines represijas buvo išžudyta diduma lietuvių, kaip ir baltarusių, inteligentų. Dabar lietuviškos vidurinės mokyklos yra Gervėčiuose, Pelesoje, Rimdžiūnuose. Veikia Minsko, Gardino, Rodūnės sekmdieninės lietuvių mokyklos, Pelekų, Ūsonių ir Vainiūnų lituanistinės mokyklos. 2000 m. Rimdžiūnuose buvo pastatytas Lietuvių kultūros, švietimo ir informacijos centras. 1994 m. įkurta Baltarusijos lietuvių bendruomenė, vienijanti visas Baltarusijos lietuvių organizacijas, esančias Minske, Gardine, Breslaujoje, kitur. Spaudoje teigiama, kad dabar Baltarusijoje gyvena daugiau nei 8 tūkst. lietuvių.

1999 m. buvo pradėtas leisti Baltarusijos lietuvių biuletėnis „Mūsų žodis“.

„Tikiuosi, kad ir toliau mūsų leidinys bus įdomus ir aktualus jums. Lauksime iš jūsų informacijos, komentarų ir teigiamų emocijų“, –

► sakė „Mūsų žodžio“ vyriausiasis redaktorius Andrejus Kolesnikovas.

Be to, reikia žinoti, kad mūsų kaimynų domėjimasis Lietuva, lietuvių kultūra yra didelis. Ši paroda vyko keturias dienas, du kartus buvau į ją užėjęs. Per tą laiką daviau kelis trumpus interviu televizijos kanalams, tarp jų ir vietiniams, pavyzdžiui, Smargonių. Kalbino ir kelių laikraščių žurnalistas. Ir visiems teko pasakoti apie situaciją Lietuvos žiniasklaidoje.

Minske teko gyventi šalia grupės baltarusių žurnalistų ir leidėjų, kurie dabar dirba ir leidžia periodinę spaudą baltarusių kalba baltarusių išeiviams, gyvenantiems įvairiose pasaulio šalyse. Buvo įdomu susipažinti su jų veikla, patirti, kaip jie leidžia spaudą gimtąja kalba Latvijoje, Ukrainoje, Rusijoje, Estijoje ar Lenkijoje. Visi jie buvo pakviesti į parodą Minske ir keturias dienas visiškai išlaikomi. Tuo rūpinosi Religijos reikalų ir nacijų įgalotinio aparatas. Toks rūpestis baltarusiško žodžio skleidėjams užsienyje negali nejaudinti.

Prisiminiau užsienio lietuvių spaudą. Jos visada buvo nemažai. O dabar, didėjant lietuvių emigracijai, jos atsiranda dar daugiau. Jau ne pirmus metus eina „Pasaulio lietuvis“, „Amerikos lietuvis“, „Britanijos lietuvis“, „Lietuvis“ (Dublino), „Mūsų Lietuva“ (San Paule), „Peterburgo lietuvis“, „Šveicarijos lietuvių žinios“ ir kiti. Užsienyje jau dirba ne viena dešimtis mūsų kolegų žurnalistų. Ar yra kokia nors valdiška įstaiga, kuriai rūpėtų užsienio lietuvių spauda? Anksčiau prie Lietuvos Vyriausybės buvo Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas. Konservatorių vyriausybė, paskelbusi taupymo vajų, šį departamentą panaikino. Išeiviai, jų spauda, atrodo, liko be valstybinio dėmesio. O gaila, nes jie dabar tampa bene pagrindiniai lietuvių kalbos puoselėtojai užsienyje.

Manau, kad čia bent truputį galėtų padirbėti ir Lietuvos žurna-

Šį kartą didžiulis Minsko sporto ir pramogų kompleksas „Futbolo maniežas“ buvo atidurotas žiniasklaidai. V. Žeimanto nuotr.

Straipsnio autorius (viduryje) su Baltarusijos žurnalistais

listų sąjunga. Pavyzdžiui, įsteigti, kokią nors nominaciją užsienio lietuvių spaudai, ar jos darbuotojams. Bent jau tuo parodytume jiems dėmesį, pasakytume, kad jie nepamiršti Tėvynėje.

Būdamas Minske pasidomėjau baltarusiškos periodinės spaudos kainomis. Pasirodo, kad laikraščiai Baltarusijoje žymiai pigesni, negu Lietuvoje. Įprasto formato, šešiolikos puslapių spalvotas laikraštis ten kainuoja apie 50-70 centų. Respublikinis laikraštis „Zviazda“, kurio korespondentu Lietuvoje dirbu jau antri metai, kainuoja 1500 baltarusiškų rublių. Tai dabartiniu kursu būtų 0,5 lito.

Stori, spalvoti žurnalai, išleisti

ant prabangaus kreidinio popieriaus, yra brangūs, vienas numeris gali kainuoti ir daugiau kaip 10 litų. Antai, už žurnalą „Žurnalist“ sumokėjau 44 tūkst. baltarusiškų rublių (14,6 lito). Pirkau jį ne vien dėl to, kad šiame numeryje buvo mano interviu su žinomu Lietuvos žurnalistu, laikraščio „Litovskij kurjer“ atkūrėju Valerijumi Tretjakovu. Jis jau dvidešimt metų Vilniuje sėkmingai leidžia laikraštį, kuris su pertraukomis eina daugiau kaip 250 metų. 1760 metais leidimą leisti šį laikraštį davė Lietuvos Didysis Kunigaikštis ir Lenkijos karalius Augustas III. Jis ėjo Vilniuje, Gardine ir vėl Vilniuje. Laikraštis iš pradžių buvo leidžiamas lotynų kalba, vėliau buvo skel-

biami lenkiški, lietuviški, po to tik rusiški tekstai. Kolegas baltarusius domina Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldas, todėl jie ir paprašė manęs parašyti apie šį seną laikraštį.

Žurnalą „Žurnalist“ įsigijau, ir dėl to, kad norėjau geriau pajusti, kuo šiandien gyvena kolegos baltarusiai. Jų problemos nesiskiria nuo mūsų. Ir jiems rūpi valdžios ir žiniasklaidos santykiai, spausdinto žodžio laisvė, opozicinės spaudos vieta, žurnalistinė etika, interneto brovimasis į spaudos „daržą“, honorarų dydžiai. Aktyviai gvildenamasis ir amžinas klausimas: „Ar žurnalistas gali būti nepriklausomas?“ Ieškant atsakymo į šį klausimą Lietuvoje jau sulaužyta daug iečių, tačiau vienareikšmis atsakymas dar nesuformuluotas. Tuo tarpu žurnalo „Belaruskaja dumka“ vyriausiojo redaktoriaus Vadimo Girino nuomonė šiuo klausimu yra konkreti: „Masinės informacijos priemonės visada bus priklausomos arba politiškai, arba ideologiškai, arba ekonomiškai. Ir neverta manyti, kad žurnalistika XXI amžiuje, veikianti interneto, socialinės medijos, staiga taps laisva profesija“.

Žurnalistai dažnai save vadina „ketvirtąją valdžią“. O „Žurnaliste“ aprašytoje diskusijoje „Kur ritasi žurnalistika?“ aptinku ir kitą nuomonę: „Žiniasklaida negali būti „ketvirtąją valdžią“, nes ji... neorganizuoja kovos dėl valdžios užėmimo“. Perskaitęs tai, prisiminiau kai kuriuos Lietuvos spaudos leidinius, kurie jau vienu metu pradėjo save įsivaizduoti jei ne tikra valdžia, tai jau tikrais „valdžių darytojais“. Savo veiklos lozungu pasirinkę dviprasmišką anekdotą, kad musė ir politikas niekuo nesiskiria – ir vieną, ir kitą galima užmušti laikraščiu. Toks arogantiškas elgesys greitai atsirūgo. Krito pasitikėjimas žiniasklaida, pradėjo stipriai mažėti tiražai.

Beje, „Žurnalist“ tiražas solidus – 10 tūkst. egzempliorių. Apskritai Baltarusijos periodinės

spaudos tiražai yra dideli. Baltarusijoje gyvena tris kartus daugiau žmonių, negu Lietuvoje. Tačiau ši gyventojų skaičiaus proporcija visiškai neatitinka tiražų skirtumo. Jie Baltarusijoje didesni negu Lietuvoje ne tris kartus, o kartais net dešimtis kartų. Respublikinis dienraštis rusų kalba turi tiražą, viršijantį 300 tūkst. egzempliorių. Yra rajoninių laikraščių, kurių tiražai perkopia 100 tūkst. egzempliorių. Mūsų gi rajoniniai laikraščiai džiaugiasi turėdami 2000-3000 egz. tiražus.

Žurnale radau informatyvų pokalbį su žinomu žurnalistu ir rašytoju Alesiu Karliukevičiumi. Jis atskleidžia tam tikras tendencijas, vykstančias Baltarusijos žiniasklaidoje. Anksčiau jis buvo respublikinio laikraščio „Zviazda“ vyriausiasis redaktorius. Dabar, pasilikęs redaktoriaus pareigas, jis dar tapo naujai sukurto holdingo – Leidybos namai „Zviazda“ generaliniu direktoriumi. Į šį holdingą dabar įeina be minėtos „Zviazdos“ dar ir buvę Spaudos rūmai su spaustuve ir knygų leidykla, savaitraštis „Litaratura i mastactvo“ (Literatūra ir menas) ir keturi žurnalai: grožinės literatūros ir visuomeninis baltarusių kalba „Polymia“ (Liepsna), skirtingas, tačiau tokios pačios paskirties rusų kalba „Neman“ (Nemunas), jauniui literatūrinis baltarusių kalba „Maladosc“ (Jaunystė) ir satyrinis literatūrinis „Vožyk“ (Ežys).

Žurnalų „Polymia“ ir „Neman“ atitikmuo Lietuvoje būtų mūsų „Metai“. Literatūrinio žurnalo jauniems kūrėjams mes neturėjome ir neturim. Satyrinio literatūrinio, nustojus eiti „Šluotai, irgi neturime. Minėtas holdingas sudaro galimybę, perskirsčius pelną, gautą iš respublikinio laikraščio, spaustuves ir knygų leidybos, išsaugoti pelno nenešančią, tačiau baltarusių kultūrai didelę reikšmę turinčią periodinę literatūrinę spaudą. Lietuvoje panašia praktika anksčiau užsiėmė laikraščių ir žurnalų susivienijimas „Periodika“, kol jis 1991

m. nebuvo panaikintas.

Žurnalą „Žurnalist“ leidžia Baltarusijos žurnalistų sąjunga. Jai talkina Informacijos ministerija. Žurnalo redakcinėje kolegijoje septyni žinomi šalies žurnalistai.

„Žurnaliste“ tekstai skelbiami baltarusių ir rusų kalbomis. Apie visą žurnalo turinį aš nekalbėsiu, dėl kai ko galima ir pasiginčyti. Apskritai varčiau jį su nemažai baltų pavydu, kad kolegos kaimynai turi savo solidų periodinį žurnalą. Mes tuo pasigirti negalime. Atgimimo metais (1988–1992) leidome mėnraštį „Žurnalistų žinios“, vėliau (1997-2000) bandėme jį atgaivinti. Bet abu kartus laikraštį sustabdė Kultūros ministerija, nutraukusi leidimo finansavimą.

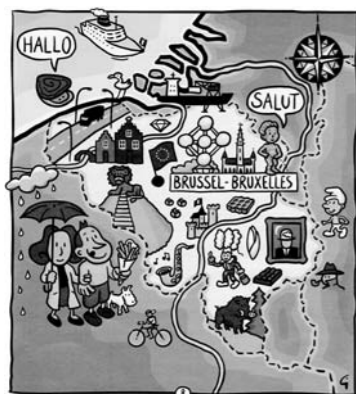
Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas į mūsų pastangas leisti leidinį, skirtą žurnalistų profesinei veiklai, reagavo tik 2008 metais. Tada buvo atgaivintas metinis almanachas „Žurnalistika“, sėkmingai kasmet leistas 1973-1990 metais. Nuo 2012 m. jis tapo pusmetiniu leidiniu. Tačiau šiemet Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas kažkodėl nutarė per pusę sumažinti šio svarbaus leidinio finansavimą. Vadinas šiemet „Žurnalistika“ bus striuka. O kas jos laukia kitais metais? Kolegų baltarusių tokios problemos kol kas nejaudina.

Taip, Baltarusijoje žmonės dar neatpratę skaityti. Kai išsirusęs į Vilnių, Minsko geležinkelio stotyje nutariau kelionei nusipirkti ką nors paskaityti, prie spaudos kiosko pamaciau didelę eilę – daugiau nei dvidešimt žmonių. Pamaniau, kad sustojo kokia nors didelė ekskursantų grupė, nutariau vėliau ateiti ir be eilės nusipirkti. Deja, po pusvalandžio prie kiosko mane pasitiko toks pats vaizdas. Stovėdamas eilėje prisiminiau, kad anais laikais ir Vilniuje po pietų prie spaudos kioskų nutįsdavo ilgos žmonių eilės, laukiančios naujų „Vakarinių naujienų“. Kodėl dingę eilės prie lietuviškų spaudos kioskų? ■

Artima ir tolima EUROPOS

problemiška Belgija, laisvieji Nyderlandai,

Tęsiame publikacijas apie ES valstybes nares. Šįkart apžvelgsime Beniliukso šalis – Belgiją, Nyderlandus ir Liuksemburgą. Šios kaimynės valstybės turi daug istorinių ir dabarties panašumų, tačiau padėtis jose gana skirtinga.

Belgija: nuo alkoholio statinės iki vėliavų JAV prezidento inauguracijai

Posakis apie ramų belgą, sėdintį ant parako statinės, ko gero pastaruoju metu turėtų būti perfrazuotas. Belgai vis dažniau sėdasi ne ant parako, o ant svaigalų statinės. Kaip rodo Gento universiteto ekonomistės L. Anemans skaičiavimai, šiai nedidelei ES valstybei (10,7 mln. gyventojų) alkoholio sukeltos problemos atsieina išdui net 4,2 milijardo eurų. Tai beveik tris kartus daugiau, nei valstybė surenka mokesčių, gaunamų iš prekybos alkoholiu.

Pasak Belgijos pareigūnų, išlaidos, jei nebus sustabdyta ši blogybė, gali pasiekti ir 6 milijardus

eurų. Tuo labiau, kad priskaičiuojama net 900 tūkst. belgų, turinčių su alkoholio vartojimu susijusių bėdų. Sveikatos apsaugos ministerija teigia, kad tokia statistika kelia itin didelį susirūpinimą, todėl rengiamas veiksnių planas, kaip pažaboti alkoholizmą.

Tai, kad alkoholis – didelė Belgijos problema, žinojome, ko gero, ne kiekvienas. Tačiau šalis neabejotinai turi kuo didžiuotis. Ir tai nėra vien Briuselis, ES valdžios citadelė. Smulkus ir vidutinis verslas yra šios šalies vizitinė kortelė. Toks verslas sukuria 70 proc. Belgijos BVP (beveik 83 proc. įmonių įdarbina mažiau nei 10 darbuotojų, 97 proc. įmonių turi mažiau nei 50 darbuotojų).

Gazettevandetroit.com pateikia tokio verslo įvertinimą – prezidento B. Obamos inauguracijoje plazdėjo JAV vėliavos, išsiuvinėtos Belgijoje. Tokį užsakymą gavo ne milžiniška korporacija, o Ostrozebeke įsikūrusi vos 40 darbuotojų turinti įmonė, kurios kai kurios vėliavų detalės išsiuvinėjamos rankomis. Toks tarptautinis pasitikėjimas neabejotinai atspindi belgų smulkus ir vidutinio verslo lygį.

Be abejo, socioekonominė situacija Belgijoje nėra vienoda. Šalis, susidedanti iš dviejų tautinių regionų, turi ir skirtingas ekono-

mikas. Flandrija (šalies šiaurinė dalis) laikoma Belgijos „ekonomikos varikliu“. Valonija (pietinė dalis) – tradicinės pramonės šakos, ekonomiškai priklausoma nuo Flandrijos. Jau senokai ir Briuselis identifikuojamas kaip atskiras regionas. Ne visada belgams pavyksta susitarti tarpusavyje. Tačiau atrodo, kad pastaruoju metu politinė situacija kiek stabilizavosi.

Dar vienas Belgijos požymis – protestų gausa. Čia, ko gero ne rečiau nei Prancūzijoje galima matyti savo teises ginančių žmonių akcijas. Protestai yra dviejų tipų – vietos gyventojų ir Europos Sąjungos šalių atstovų. Šalyje gyvenantys belgai dažniausiai protestuoja dėl vyriausybės politikos, tačiau neką mažiau protestų surengia iš kitų Bendrijos narių atvykę žmonės. Ne kartą Briuselyje protestavo ir mūsų žemdirbiai.

Protestai, streikai, įvairios akcijos, skirtingai nei Lietuvoje, yra nieko nestebinantis ir visuose lygmenyse toleruojamas reiškinys. Žmonės ten žino savo teises ir reikalauja, kad silpnesnius nuo stipresniųjų gintų išrinkti valdžios atstovai. Kai kurioms ES narėms tokios sąmoningos demokratijos išraiškos dar reikia gerokai pasimokyti.

SAJUNGA:

spindintis Liuksemburgas

Nyderlandai: svaigi laisvė, neįtikėtinas darbštumas ir meilė dviračiams

Nyderlandų, arba Olandijos (16,4 mln. gyventojų), apžvalgą taip pat pradėkime nuo ne itin malonių šios šalies tendencijų. Paradoksalu, tačiau beveik nevaržomos laisvės atributu tapusi šalis susiduria su narkomanijos problema. Nors lengvieji narkotikai šioje šalyje legalizuoti senokai, pastaruoju metu siekiama uždrausti juos pardavinėti užsieniečiams.

Vieša paslaptis, jog nemažą dalį į Olandiją atvykstančių turistų traukia noras legaliai kvaišintis narkotikais. Tokie apduję užsieniečiai drumsčia palyginti ramių pačių olandų ramybę, dažnai pažeidinėja viešąją tvarką, tampa nevaldomi. Kartu olandų valdžia nuolat sulaukia kitų Europos valstybių valdžios priekaištų, kad Olandija jau tapo legali narkotikų „fabrika“, kvaišalais aprūpinanti vos ne pusę Europos.

Be abejo, atvykstantys turistai verslininkams ir paslaugų sektoriui palieka milžiniškas sumas. Vis dėl-

to reikia tikėtis, kad verslininkai ir kai kurie politikai šioje šalyje neturi tiek galios, kad toliau išlaikytų narkotikų turistų srautus į Olandiją.

Tačiau ne viskas Nyderlanduose yra taip niūru. Tikrasis šios šalies pasididžiavimas yra gėlių plantacijos. Ši šalis ne veltui vadinama pasaulio gėlynu. Olandijos gėlės ko gero puošia ne vieną Europos vadovų rezidenciją, Vatikaną. Olandijoje vykstančios tulpių žydėjimo šventės sutraukia ir minias tikrų turistų.

Neabejotinai vertas pagarbos ir olandų darbštumas. Juk šioje šalyje žemę teko atkovoti iš jūros. Gal todėl Olandijos žemės ūkis yra ištisai pažangus, o išteklių panaudojimas duoda ne tik nemažą naudą, bet ir yra draugiškas aplinkai.

Dar vienas šios šalies akcentas – dviračiai. Olandai, ko gero, la-

biausiai iš visos Europos mėgsta dviračius. Prie kiekvieno namo ar biuro pastato, prie įėjimo į parkus galima pamatyti daugybę šeiminių laukiančių prirakintų dviračių. Šių transporto priemonių šalyje beveik dvigubai daugiau nei automobilių. Olandai dviračiais važiuoja ir lyjant, ir krentant šlapdrubai.

Ši transporto priemonė, pasak pačių olandų, ne tik labai naudinga sveikatai, bet ir ekonomiška. Be to, šalyje yra puikūs dviračių takai, o dviratininkai keliuose kartais turi daugiau pranašumų už automobilių vairuotojus. Kalbama, kad net turtuoliai, palikę garažuose prabangius limuzinus, mielai sėda ant dviračio. Taigi, nepaisant narkotikų ir jų keliamų problemų, Nyderlandai nepraranda savo stebuklingo grožio.

Balandžio mėnesį, sulaukusi 75 metų, Nyderlandų karalienė Beatričė atsisakė sosto savo sūnaus Viljamo Aleksanderio naudai. Arti milijono žmonių Amsterdame džiaugsmingai sveikino naująjį karalių – jauniausią (46 metų) monarchą Europoje

Liuksemburgas – trikalbystė, priklausomybė nuo bankų ir inovacijos kiekvienam

Liuksemburgas (0,5 mln. gyventojų) – ko gero mažiausiai iš Beniliukso šalių mums žinoma valstybė. Informacijos apie ją pateikiama nedaug, o tautiečių, apsilonkusių vienoje mažiausių Europos valstybių, taip pat, ko gero, ne itin daug.

Liuksemburgas yra viena iš šalių, kurios įkūrė Europos Sąjungą. Pats Liuksemburgo miestas yra viena iš Europos Sąjungos sostinių. Liuksemburge veikia daug Europos Sąjungos institucijų, kaip antai Europos Bendrijų Teisingumo Teismas, Europos Audito Rūmai, Europos investicijų bankas ir Europos Parlamento sekretoriatas.

1985 m. birželio 14 d. mažame Liuksemburgo vyndarių miestelyje Šengene, kuris yra netoli Vokietijos ir Prancūzijos sienų sankirtos, buvo pasirašyta Šengeno sutartis, panaikinusi pasienio kontrolę daugumoje ES šalių.

Liuksemburgas – svarbus finansų centras (šalyje yra pusantro šimto bankų) ir turtingiausia ES šalis.

Liuksemburgo finansų sektorius, pasak ekonomistų, panašus į Kipro. Būtent todėl Liuksemburgas kritikavo poziciją, kad per dideli finansų sektoriai turi būti sumažinti, priderinant juos prie nacionalinės ekonomikos pajėgumų ir taip sie-

kiant išvengti tokios socioekonominės krizės, kokia kilo Kipre.

Vyriausybės tvirtinimu, Liuksemburgo finansų sektorius veikia kaip magnetas, pritraukia investicijas. Liuksemburgo bankų sektorius, kaip ir Kipro, gerokai viršija šalies BVP. Tačiau eiliniams gyventojams dėl to, atrodo, per daug keblumų nekyla. Tuo labiau, kad nedidelėje šalyje netrūksta modernių inovacijų. Štai Liuksemburgo gatvėse išbandomas elektrinis autobusas. Jam valdyti nereikia vairuotojo, nes pakanka autopiloto. Elektros variklio varomas autobusas turi įvairių daviklių, leidžiančių sustoti, jei atsiranda kliūtis. Autobuso greitis nedidelis, juo gali vykti iki aštuonių keleivių.

Pirmieji šio autobuso keleiviai buvo valdžios atstovai, tačiau ir eiliniams liuksemburgiečiams, ko gero, bus galimybė kada nors juo važinėti. Autobuso kūrėjai tikisi, kad jis gali būti pradėtas gaminti masiškai, ir Liuksemburgas taptų transporto priemonių, važiuojančių be vairuotojo, gamybos centru. Tokia modernia transporto priemonė jau susidomėjo ir kitų pasaulio miestų atstovai.

Liuksemburge yra trys oficia-

lios kalbos: prancūzų, vokiečių ir liuksemburgiečių. Pastaroji kalba yra labai panaši į vieną iš vokiečių kalbos dialektų, tik ji turi daugiau skolinių iš prancūzų kalbos. Kiekviena kalba turi atskirą sritį, kurioje yra vartojama dažniau. Paprastai žmonės tarpusavyje kalbasi liuksemburgietiška, bet rašoma šia kalba retai. Raštu tvarkant oficialius reikalus, dažniausiai vartojama prancūzų kalba. Mokykloje taip pat mokoma trimis kalbomis. Daug šalies gyventojų moka dar ir anglų kalbą.

Apžvelgėme tris ES nares. Tai – nedidelės monarchijos, turinčios išties nemažai panašumų istorinėje, politinėje, socioekonominėje, kai kur kultūrinėje sferose. Tačiau be panašumų yra ir skirtumų. Belgija iš Europos vidutiniokės tapo ES citadele. Olandija po kvaišalų turizmo bumo turėtų atgauti Europos floros sostinės titulą. Liuksemburgas išsiskiria finansų sektoriaus apimtimis. Šios trys valstybės, nors ir neturi stiprių pozicijų, yra stabilios ir labai gerbiamos Bendrijos narės. ■

*Parengė
Gediminas Dubonikas*

ES šalių šventadieniai: vargingesnieji švenčia daugiau

Jonas Vėlyvis

Daugiausia švenčių per metus – 20 dienų

Europos Sąjungos (ES) oficialiajame leidinyje perskaitęs pranešimą apie ES šalių šių metų šventines dienas, prisiminiau kai kuriuos ginčus mūsų Seime dėl šventinių

dienų gausinimo. Vieni parlamentarai tikindavo kitus, kad kuo daugiau šventinių dienų, tuo skurdnesnis bendrasis vidaus produktas (BVP), vis mažiau biudžeto pajamų. Kiti atsakydavo, kad kitos šalys turi nemažiau švenčių kaip ir mes. Tad ar yra koks nors ryšis tarp BVP ir švenčių kiekio ir ar visos ES šalys turi sutampančias dienas šventes ir vienodą jų kiekį?

Kad būtų aiškiau, remdamiesi

minėtu pranešimu surikiuojame ES šalis pagal šventinių dienų kiekį – daugiausia švenčianti šalis yra viršuje, o toliau šalys mažėjančia tvarka. Lentelėje pirmasis skaičius yra mėnesio diena, o antrasis po taško – mėnuo.

(Beje, šia lentele, manyčiau, gali naudotis ne tik valdininkai, bet ir paprasti žmonės, norėdami lankyti artimuosius ar naujus draugus kitose ES šalyse).

Šalis	Švenčių dienos	Kiekis
Belgija	1.1, 1.4, 1.5, 9.5, 10.5, 20.5, 21.7, 15.8, 16.8, 1.11, 2.11, 11.11, 15.11, 25.12, 26.12, 27.12, 28.12, 29.12, 30.12, 31.12	20
Slovėnija	1.1, 8.2, 31.3, 1.4, 27.4, 1.5, 2.5, 8.6, 25.6, 15.8, 17.8, 15.9, 31.10, 1.11, 23.11, 25.12, 26.12	17
Slovakija	1.1, 6.1, 29.3, 31.3, 1.4, 1.5, 8.5, 5.7, 29.8, 1.9, 15.9, 1.11, 17.11, 24.12, 25.12, 26.12	16
Kipras	1.1, 25.3, 29.3, 1.4, 1.5, 3.5, 6.5, 9.5, 20.5, 15.8, 1.10, 1.11, 24.12, 25.12, 26.12	15
Lietuva	1.1, 16.2, 11.3, 31.3, 1.4, 1.5, 5.5, 2.6, 24.6, 6.7, 15.8, 1.11, 24.12, 25.12, 26.12	15
Bulgarija	1.1, 3.3, 1.5, 2.5, 3.5, 6.5, 24.5, 6.9, 22.9, 1.11, 24.12, 25.12, 26.12, 31.12	14
Danija	1.1, 28.3, 29.3, 31.3, 1.4, 26.4, 9.5, 19.5, 20.5, 5.6, 24.12, 25.12, 26.12, 31.12	14
Latvija	1.1, 29.3, 31.3, 1.4, 6.5, 12.5, 19.5, 23.6, 24.6, 18.11, 24.12, 25.12, 26.12, 31.12	14
Malta	1.1, 10.2, 19.3, 29.3, 31.3, 1.5, 7.6, 29.6, 15.8, 8.9, 21.9, 8.12, 13.12, 25.12	14
Vengrija	1.1, 15.3, 1.4, 1.5, 20.5, 19.8, 20.8, 23.10, 1.11, 24.12, 25.12, 26.12, 27.12	13
Austrija	1.1, 6.1, 1.4, 1.5, 9.5, 20.5, 30.5, 15.8, 26.10, 1.11, 8.12, 25.12, 26.12	13
Lenkija	1.1, 6.1, 31.3, 1.4, 1.5, 3.5, 19.5, 30.5, 15.8, 1.11, 11.11, 25.12, 26.12	13
Čekija	1.1, 1.4, 1.5, 8.5, 5.7, 6.7, 28.9, 28.10, 17.11, 24.12, 25.12, 26.12	12
Estija	1.1, 24.2, 29.3, 31.3, 1.5, 19.5, 23.6, 24.6, 20.8, 24.12, 25.12, 26.12	12
Graikija	1.1, 6.1, 18.3, 25.3, 1.5, 3.5, 6.5, 24.6, 15.8, 28.10, 25.12, 26.12	12
Švedija	1.1, 6.1, 29.3, 31.3, 1.4, 1.5, 9.5, 19.5, 22.6, 2.11, 25.12, 26.12	12
Prancūzija	1.1, 9.4, 1.5, 8.5, 17.5, 28.5, 14.7, 15.8, 1.11, 11.11, 25.12	11
Italija	1.1, 6.1, 1.4, 25.4, 1.5, 2.6, 15.8, 1.11, 8.12, 25.12, 26.12	11
Rumunija	1.1, 2.1, 1.5, 6.5, 7.5, 23.6, 15.8, 30.11, 1.12, 25.12, 26.12	11
Airija	1.1, 29.3, 1.4, 9.5, 20.5, 15.8, 1.11, 24.12, 25.12, 26.12	10
Luksemburgas	1.1, 1.4, 1.5, 9.5, 20.5, 23.6, 15.8, 1.11, 25.12, 26.12	10
Suomija	1.1, 29.3, 1.4, 1.5, 9.5, 21.6, 6.12, 24.12, 25.12, 26.12	10
Vokietija	1.1, 29.3, 1.4, 1.5, 9.5, 20.5, 3.10, 25.12, 26.12	9
Portugalija	1.1, 29.3, 31.3, 25.4, 1.5, 10.6, 15.8, 8.12, 25.12	9
Ispanija	1.1, 29.3, 1.5, 15.8, 12.10, 1.11, 6.12, 25.12	8
Olandija	1.1, 1.4, 30.4, 9.5, 20.5, 25.12, 26.12	7

Pateikti skaičiai rodo didelę švenčių ir jų kiekio įvairovę. Belgija

nepalyginamai „šventiškausia“ už kitas šalis. Pavyzdžiui, jos gyven-

tojai beveik net tris kartus (20 dienų) daugiau metuose švenčia negu ▶

► tulpių šalies – Olandijos ir koridos šalies – Ispanijos gyventojai. Ar nevertėtų prie posakio „Ramus kaip belgas“ pridėti dar ir tokį: „Švenčiu kaip belgas?“ Ir dar viena mintis: atrodo, jog Briuselio pasirinkimui ES būstinei turėjo įtakos švenčių gausumas.

Skaitytojas pastebės, jog lentelėje nėra Didžiosios Britanijos. Kodėl? Ogi todėl, kad joje Velsas ir Anglija, Šiaurės Airija ir Škotija turi savas šventes, jas pateikiame žemiau.

Velsas ir Anglija	1.1, 29.3, 1.4, 6.5, 27.5, 26.8, 25.12, 26.12	8
Šiaurės Airija	1.1, 18.3, 29.3, 1.4, 6.5, 27.5, 12.7, 26.8, 25.12, 26.12	10
Škotija	1.1, 2.1, 29.3, 6.5, 27.5, 5.8, 2.12, 25.12, 26.12	9

Manau, reikia pripažinti, kad Didžioji Britanija apskritai pagal šventinių dienų kiekį yra mažumos grupėje kartu su Vokietija ir Portugalija – po 9 švenčių dienas metuose.

Dvidešimt septynios ES šalys pagal šventines dienas rikiuojasi nuo 20 dienų iki 7 dienų. Šventinių dienų vidurkis yra 12 dienų.

Lietuva (66 proc. ES vidurkio) su Kipru (94 proc. ES vidurkio) užima ketvirtą vietą pagal šventinių dienų kiekį – po 15 šventinių dienų, nors ne visos jos sutampa. Tad galime daryti išvadą, jog Lietuva orientuojasi į švenčiančius belgus.

Šventinių dienų sąsaja su BVP

Priminsime, jog bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui dažniausiai naudojamas šalies gerovei įvertinti ir yra ekonominės veiklos vertinimo kriterijus. BVP apibūdinamas kaip visų sukurtų prekių ir paslaugų vertė, atėmus prekių ir paslaugų, naudojamų joms kurti, vertę. Paprastai BVP vienam gyventojui, išreikšto perkamosios galios standartais, apimties indeksas pateikiamas lyginant su Europos Sąjungos vidurkiu (ES 27 = 100). Kai šalies indeksas yra didesnis nei 100, tokios šalies BVP vienam gyventojui lygis yra aukštesnis už ES vidurkį, ir atvirkščiai. Pagrindiniai rodikliai pateikiami

perkamosios galios standartu, kuris panaikina kainų lygių skirtumus ir leidžia atlikti realius BVP palyginimus tarp šalių.

Pirmiausia patikrinsime, ar daugiausia šventinių dienų turinti Belgija sukuria didžiausią BVP, tenkantį vienam gyventojui. Pažiūrėkime į žemiau esančią lentelę, kurioje išrikiuotos šalys, sukuriantios BVP daugiau ES vidurkio. Šiuo metu Italija turi ES vidurkį.

Šalys	Švenčių	BVP/gyv.
Liuksemburgas	10	271
Olandija	7	131
Airija	10	129
Austrija	13	129
Švedija	12	127
Danija	14	125
Vokietija	9	121
Belgija	20	119
Suomija	10	114
Didžioji Britanija	9	109
Prancūzija	11	108
Italija	11	100

Matome, jog didžiausią BVP sukuria ne Belgija, bet šalis, kuri švenčia perpus mažiau – 10 dienų per metus. Liuksemburgo BVP vienam gyventojui fenomenaliai yra didžiausias tarp visų 27 ES šalių ir daugiau nei du su puse karto viršija ES-27 vidurkį. Koks tai fenomenas ir kokiomis pastangomis jis sukurtas? „Eurostatas“ labai didelį Liuksemburgo BVP, tenkantį vienam gyventojui, iš dalies paaiškina šios šalies ekonomikos ypatybe: joje dirba (ir atitinkamai prisideda prie BVP) daug kitų šalių piliečių, neįrašomų į Liuksemburgo nuolatinių gyventojų skaičių.

Kai skaitai tokį vertinimą, nejučiomis kyla vidinis klausimas: kiek lietuvių emigrantų ir kokioms šalims didina BVP? Jeigu būtų mano valia, ieškočiau tokių šalių ir tarčiausi dėl jų tam tikrų investicijų į Lietuvą to-

dėl, kad mūsų migrantai didina jų BVP. Bet gal Liuksemburge žmonės našiau dirba? Juk darbo intensyvumas, be abejonės, didina BVP.

Tad Liuksemburgas, sakytume, yra „netipiška“ ES šalis. O kitos ką rodo? Ogi tai, kad Olandija, švenčianti mažiausiai, t.y. tik 7 dienas metuose, viršija sąjungos BVP vidurkį beveik trečdaliu, Vokietija, švenčianti 9 dienas, viršija sąjungos vidurkį penktadaliu, Airija, švenčianti 10 dienų, viršija sąjungos vidurkį vos ne trečdaliu.

Taigi, nuomonė, jog šventinės dienos mažina BVP, yra patikimesnė, negu atvirkštinė. Beje, ramus ir dažnai švenčiantis belgas darbsiūniam vokiečiui gali šitaip pasigirti: „Mes dvigubai daugiau dienų švędami negu jūs, sukuriame tą pačią gerovę kaip jūs papildomai dirbdami 11 dienų!“

Taigi, Belgija, švęsdama 20 dienų per metus, pagal BVP vienam gyventojui apytikriai susilygina su Vokietijos, Danijos, Austrijos ir Švedijos BVP ir apie 20 proc. viršija ES vidurkį. Tad belgams galioja nuomonė, kad kuo daugiau švenčiama, tuo šalis turtingesnė. Tačiau Vokietijos, Danijos, Austrijos ir Švedijos šventinių dienų skaičius įtvirtina priešingą nuomonę: kuo mažiau švenčių, tuo turtingesnė šalis.

Daugiau nei 12 dienų švenčia 12 šalių, o daugiau nei ES BVP vidurkį turi 11 šalių. Šalių, kurių BVP yra aukštesnis už sąjungos vidurkį ir kurios švenčia daugiau dienų negu sąjungos vidurkis, yra tik trys tarp dvylikos (Austrija, Belgija, Danija).

Taigi, išvada dėl ryšio tarp švenčių kiekio ir šalies turtingumo tokia: vargingesnės šalys linkusios daugiau linksmintis šventėse negu turtingesnės šalys.

Didysis lietuvių kalbos žodynas žodį „šventadienis“ tarp kitų reikšmių aiškina ir taip: tinginys, dykūnas ir pateikia tokią liaudies išmintį: *Šventadieniui gardžiai valgyt, gražiai nešiot, o ne darbas dirbt.*

Lietuva yra ženkliai žemiau pagal BVP ES vidurkį, bet aukščiau tarp linksmesniųjų šalių.

Tad nors tiek smagiai, jog kur kitur neatsilikame. ■

Nutylėta Islandijos pamoka Europai

Pernai rudenį Islandijoje įvyko revoliucija, visiškai taiki, tačiau nė kiek ne mažiau revoliucinga, nei kitos. Ji parodė, kaip pavojinga, kai „demokratinės procedūros“ kontroliuoja ne dauguma, o mažuma. Gal todėl pamokantį Islandijos pavyzdį nutyli pasaulinės masinės informacijos priemonės, nes dalykas, kurio pasaulio galingieji norėtų mažiausiai, – kad mažos šalies pavyzdys neužkrėstų kitų, kur kas didesnių šalių.

Tai atsitiko po 5 metų „efektyviausios“ neoliberalios ekonomikos klestėjimo. Ji rėmėsi tuo, kad 2003 m. visi šalies bankai buvo privatizuoti ir, norėdami pritraukti užsienio investuotojus, praktikavo internetinę bankininkystę (*online banking*), kuri, esant minimalioms išlaidoms, duoda sąlygiškai dideles pajamas.

Ir išties Islandijos bankai pritraukė daugybę smulkiųjų Britanijos ir Olandijos investuotojų, ir viskas ėjo kaip iš pypkės, o ekonomika (neoliberalų požiūriu) augo, plėtėsi ir klestėjo. Išskyrus vieną niuansą: kuo daugiau buvo pritraukiama investicijų, tuo greičiau didėjo išorinė bankų skola. 2003 metais Islandijos skola prilygo 200 proc. BNP, o 2007 m. sudarė jau 900 proc. Pasaulinė finansinė 2008 m. krizė klestinčiai Islandijos ekonomikai tapo mirtinu smūgiu. Trys pagrindiniai Islandijos bankai – *Landbanki*, *Kapthing* ir *Glitnir* – sprogo ir juos teko nacionalizuoti, o krona neteko 85 proc. vertės euro atžvilgiu. Metų pabaigoje Islandija pasiskelbė bankrutuojanti.

Ir štai tuomet atėjo laikas prisiminti, kad Islandija – demokratinė valstybė, beje, turinti seniausią pasaulyje parlamentą. Iš pradžių islandai nutarė pasiremti įprasta atstovų demokratija. Praėjus keliems mėnesiams nuo bankų griūties, islandai išėjo į gatves, protestuodami prieš bankrotus, tapusius krizės

priežastimi, ir neišmanėlius politikus, sudariusius tokią galimybę. Protestai ir neramumai galų gale privertė vyriausybę atsistatydinti.

Rinkimai įvyko 2009 m. balandžio mėnesį, ir į valdžią atėjo kairioji koalicija, kuri, viena vertus, iš karto pasmerkė neoliberalią ekonominę sistemą, tačiau tuo pat metu ir pasidavė Pasaulio banko bei Europos Sąjungos šalių reikalavimams panaikinti Islandijos bankų išsiskolinimus, kurių bendra suma sudarė 3,5 milijardo eurų. Tai reiškė, kad kiekvienas Islandijos gyventojas penkiolika metų turėtų kas mėnesį mokėti 100 eurų, kad padengtų privačių žmonių (bankų savininkų) skolą kitiems privatiems asmenims. To buvo per daug net ir ramiems islandams. Ir tai nulėmė visiškai neįprastą įvykių eigą. Idėja, kad piliečiai turi mokėti už privačių finansininkų klaidas, o visai šaliai gali būti užkrauta prievolė padengti privačias skolas, pasirodė esanti tokia nepriimtina, kad sukėlė naują masinių protestų bangą, kuri tiesiogine to žodžio prasme privertė Islandijos vadovus pereiti į daugumos pusę. Rezultatas – prezidentas Olafuras Ragnaras Grimsonas atsisakė minties įpareigoti islandus prisiimti atsakomybę už Islandijos bankininkų skolas ir sutiko surengti referendumą.

Netrukus sulaukta tarptautinės bendrijos reakcijos – imtasi spausinti Islandiją. Didžioji Britanija ir

Olandija grasino rūsčiomis ekonominėmis sankcijomis ir net visiškai Islandijos izoliacija, jei šalies bankai negrąžins skolų. Tarptautinis valiutos fondas perspėjo neteiksiąs šaliai jokios pagalbos. Britanijos vyriausybė gąsdino, kad užšaldys islandų santaupas ir sąskaitas. Tačiau islandai nepasidavė spaudimui, o prezidentas ištarė tokius žodžius: „Mums sakė, kad jei mes nepriimsime tarptautinės bendrijos sąlygų, tai tapsime Kuba. Bet jei sutiktume, taptume Haičiu“.

2010 m. kovo mėnesį įvykusia referendume islandai nutarė negrąžinti skolų užsienio kreditoriams – Didžiajai Britanijai ir Olandijai, nes 93 proc. referendumo dalyvių balsavo prieš bankų skolų grąžinimą. Tarptautinis valiutos fondas tuoj pat užšaldė kreditavimą. Bet sustabdyti islandų jau buvo neįmanoma. Piliečių raginama vyriausybė pradėjo civilines ir baudžiamąsias bylas prieš asme-

nis, atsakingus už finansų krizę. Interpolas išdavė tarptautinį arešto orderį Sigurdurui Einarsonui, *Kaupthing* banko direktoriui, o kiti bankininkai, taip pat prisidėję prie griūties, pabėgo iš šalies.

Bet ir tuo islandai nepasitenkino – buvo nutarta priimti naują Konstituciją, kuri išlaisvintų šalį nuo tarptautinės finansų valdžios ir virtualių pinigų. Islandai panorą naująją Konstituciją parašyti patys ir visi kartu. Ir tai pavyko! Pagrindinio įstatymo projektą rašė 950 paprastų žmonių, kuriuos Nacionalinė Asamblėja 2010 m. išrinko loterijos būdu. Vėliau buvo gludinami Konstitucijos ir konstitucinių įstatymų tekstai. Tam per rinkimus buvo išrinkta Konstitucinė taryba, kurią sudarė 25 piliečiai – žvejai, fermeriai, gydytojai, namų šeimininkės. Jie buvo išrinkti iš 522 jokioms politinėms partijoms nepriklausančių suaugusių piliečių, kurių kiekvieną rekomendavo mažiausiai trisdešimt žmonių.

Konstitucinė taryba panaudojo vadinamąją *crowdsourcing* sistemą (svarbių visuomeninių reikalų sprendimas pasitelkus savanorius, visų žmonių prieiga prie bendro darbo - vert. past.). Piliečių pasiūlymai buvo renkami per *Facebook*, *Twitter* ir net *Youtube*. Iš viso sulaukta paprastų islandų 3 600 tarybos darbo komentarų ir 370 Konstitucijos pataisų. Kiekvieną savaitę taryba skelbė internete straipsnius visuotiniam aptarimui, jos posėdžius buvo galima stebėti tiesioginių transliacijų metu. Peržiūrėjusi visuomenės ir ekspertų pasiūlymus, taryba išspausdino galutinę tekstų versiją, vėliau ji buvo svarstoma dar kartą. Pagaliau 25 tarybos nariai balsuodami nusprendė, kad darbas rengiant Pagrindinį įstatymą yra pabaigtas. „Mes, Islandijos žmonės, norime sukurti teisingą visuomenę, kurioje kiekvienas iš mūsų turės lygias teises prie bendro stalo“, - tokiais žodžiais prasideda Konstitucija.

Konstitucinės tarybos nariai komentaruose pripažįsta, kad išvertus į užsienio kalbas pirmoji Konstitucijos frazė skamba šiek tiek negrabiai, tačiau, jų nuomone, ji suprantama kiekvienam islandui ir geriausiai atspindi siekį sukurti visiems vienodas galimybes. Konstitucijos projekte numatyta, kad salos gamtiniai išteklių yra išimtinė visuomenės nuosavybė. Ypačingą dėmesio vertas straipsnis, pavadintas „Atvira informacija ir pasitikėjimas“, kuris įpareigoja vyriausybę skelbti visus darbo dokumentus visiems prieinamu būdu, jei tai nėra valstybės paslaptis. Be to, Konstitucija įpareigoja valdžią dirbti ne tik žmogaus, bet ir Žemės bei biosferos gerovei. Atskiras straipsnis užtikrina gyvūnų teises.

Novatoriškame dokumente atsirado ir vietos vienai labai archajiškai normai, išbrauktai iš daugelio Europos konstitucijų. Taigi, evangelikų liuteronų bažnyčia tebeturi valstybinį statusą.

Čia verta paminėti vieną tolesnei įvykių raidai esminį niuansą. Konstitucinės tarybos sudėtis pasirodė besanti, kaip dabar priimta sakyti, „eurosocialistinė“. Ir ne todėl, kad dauguma islandų laikosi kairiųjų pažiūrų, o greičiau dėl gerokai riboto ir, atvirai kalbant, tiesiog paiko Islandijos dešiniųjų elgesio: prieš tai valdžioje buvusios Progresyvioji partija ir Nepriklausomybės partija pakvietė savo šalininkus boikotuoti Konstitucinės tarybos rinkimus ir Konstitucijos rengimą, tad dešinieji rinkėjai taip ir pasielgė. Rezultatas – ir pačioje taryboje, ir naujosios Konstitucijos tekste dešiniųjų bei konservatorių idėjos atspindėtos minimaliai.

Taip objektyvių ir subjektyvių veiksmų visuma nulėmė, kad dauguma netikėtai tapo padėties šeimininke ir Konstitucinėje taryboje, ir tarp Konstitucijos kūrėjų, ir tarp balsuojančiųjų referendumu pernai rudenį. Konstitucijos projektui pritarė daugiau nei 80 proc.

islandų iš 66 proc. dalyvavusiųjų referendume.

Užteko sudaryti galimybę daugumai rengti ir priimti Konstituciją bei konstitucinius įstatymus, ir vietoj privatizacijos, kaip panašios nuo visų ekonomikos bėdų, atsirado resursų nacionalizacija, vietoj valstybės paslaptių – viešumas, vietoj atstovaujamosios demokratijos – tiesioginės demokratijos elementai.

Neoliberalai Europoje dabar matyt meldžiasi, kad Islandijos pavyzdžiu nepasektų kitos šalys. Juk šiandien tie patys sprendimai, kaip prieš keletą metų Islandijai, yra siūlomi kitoms valstybėms. Graikijos žmonėms kalbama, kad vienintelė išeitis - valstybinio sektoriaus privatizacija. Tą patį sako italams, ispanams ir portugalams... O kas, jei jie paseks islandų pavyzdžiu?

O juk būtent į tai viskas ir krypta! Turistai, kuriems kultūringai ilsėtis trukdo nesiliaujančios streikuoti „Europos kiaulės“, arba PIGS (angl. „pigs“ - kiaulės, vert. past.) – taip dažnai vadinamos keturios ant bankroto ribos atsidūrusios ES šalys: Portugalija (P), Italija (I), Graikija (G) ir Ispanija (S), atkreipia dėmesį, kad daugelyje plakatų kažkodėl vis minima Islandija. Bet šią smulkmeną žiniasklaida nutyli, nes ją domina svarbiausias dalykas – kokiomis sąlygomis šios „kiaulės“ priims maloningai siūlomas paskolas, kad padengtų žlugusių bankų skolas.

Tačiau tiems, kam svarbesni daugumos interesai ir rūpi tikroji demokratija, Islandijos istorija yra pamoka. Organizuotos daugumos pamoka. Tiesioginės demokratijos, realaus daugumos teisių įgyvendinimo, liaudiško įstatymų kūrimo ir liaudies savivaldos pamoka. Be ko tikroji demokratija yra iš principo neįmanoma. ■

Parengta iš užsienio spaudos ir ekspertai.eu

Prekyba suka nauja kryptimi

Algimantas Brazaitis

Šiandien sunku būtų surasti ūkio ir visuomeninės veiklos sritį, kurioje sparčiai neplisť naujos informacinės technologijos. Šiuo požiūriu nuo kitų valstybių neatsilieka ir Lietuva. Tarptautinės strateginių rinkos tyrimų įmonės „Euromonitor International“ specialistai išanalizavo mums mažiau žinomą internetinės prekybos sritį Lietuvoje ir vertus dėmesio faktus pateikė visuomenei. Įmonės komunikacijos vadybininkės Linos Purlytės pranešime spaudai teigiama, kad 2011-2012 m. prekyba internetu Lietuvoje išaugo beveik 22 proc., pasiekdama 485,7 mln. Lt apyvartą.

Labiausiai per 2011-2012 m. laikotarpį išaugo internetinė prekyba maistu bei gėrimais (daugiau nei 80 proc.), tačiau didžiausią internetinės prekybos dalį (26 proc.) 2012 m. sudarė prekyba drabužiais ir avalyne – jos rinkos vertė 2012 m. pasiekė 126,6 mln. Lt. Internetinė elektronikos prekių rinka išaugo iki 126,4 mln. Lt, o maisto ir gėrimų – 71,3 mln. Lt. Baldų ir namų tekstilės pardavimai internete viršijo 21,2 mln. Lt, kosmetikos – 8,1 mln. Lt.

Pagal internetinės prekybos dalį (2,6 proc.) Lietuva šiek tiek lenkia Rytų Europos vidurkį (2,4 proc. visų pardavimų), bet vis dar atsilieka nuo Vakarų Europos, kurioje internetiniai pardavimai užima 4,5 proc. rinkos. Pavyzdžiui, Vokietijoje internetu parduodama 5 proc. visų prekių, Danijoje – 6,6, o Didžiojoje Britanijoje – net 10 proc.

„Nors Lietuvoje internetinės prekybos mastas mažesnis nei Vakarų šalyse, Lietuva jas sparčiai ve-

jasi. Itin spartus maisto produktų ir gėrimų pardavimo internetu augimas, pastebimas 2009-2011 m., siejamas su internetinės parduotuvės e-maxima.lt atidarymu. Sekdami parduotuvės sėkme, dauguma smulkių internetinės prekybos dalyvių taip pat nusprendė parduoti maisto prekes internetu. Apie planus artimiausiu metu atidaryti interneto parduotuvę yra paskelbęs ir prekybos tinklas „Norfos mažmena“, – teigia „Euromonitor International“ Baltijos šalių rinkos analitikė Roberta Knuiipyte.

Interneto pardavimų rinkos augimą skatina keletas priežasčių. Visų pirma, pardavimus internete didina augantis interneto vartotojų skaičius, nepaisant to, kad Lietuvoje trečdalis gyventojų sudaro senyvo amžiaus žmonės. 2010 m. 62 proc. Lietuvos gyventojų naudojo internetą; 2011 m. tokių gyventojų buvo jau 65 proc.

Kita vertus, internete parduodamų prekių kaina neretai būna žemesnė nei prekybos centruose – tai turi didelės įtakos vartotojų pasirinkimui. Žemesnę kainą internete taip pat garantuoja pastaruoju metu itin išpopuliarėję grupinio apsipirkimo portalai, kurie, anksčiau koncentravęsi į paslaugų pardavimą, pradėjo siūlyti platesnį prekių asortimentą. Nors dauguma prekybos centrų platina akcinius leidinius, Lietuvoje vis labiau populiarėja kainų palyginimo portalai, kurie leidžia greitai ir patogiai peržiūrėti akcijuojamų prekių kainas skirtingose parduotuvėse neišeinant iš namų.

„Euromonitor“ prognozuoja, kad internetinės prekybos apimtys Europoje bei Lietuvoje toliau sparčiai augs. Iki 2017 metų prekyba internetu Europoje augs 80 proc.,

o Lietuvoje -144 proc., arba vidutiniškai 16 procentų kasmet. 2017 m. internetinė prekyba Lietuvoje sudarys 4,5 proc. visų pardavimų. Tai tikrai ženklus pokyčiai.

„Euromonitor“ prognozės vertos rimto dėmesio. Manoma, kad internetinės prekybos plėtra žada nemažai pokyčių ekonomikoje ir žmonių gyvenime. Juk tai globalizacijos reiškinys ir kartu ženklus prekybos priartinimas prie individualaus vartotojo. Retos, unikalios tolimiausių kraštų prekės, kurių vienietinis tiekimas, arba tiekimas smulkiais partijomis, nenaudingas stambiesiems tinklams, internetinės prekybos įmonėms yra pati įdomiausia veiklos sritis. Informacinėms technologijoms skverbiantis ne tik į miesto, bet ir į kaimo žmonių gyvenimą, manau, kad ten dabar paplitusi išvežiojamoji prekyba taip pat internetizuosis ir praturtės naujomis formomis bei galimybėmis.

Prognozuojamas internetinės prekybos augimas iki 2017 m. net 144 proc. turėtų sudominti prekybą kontroliuojančias valstybės institucijas, kurios iki šiol yra sutelkusios didžiausią dėmesį tradicinėms prekybos įmonėms. Laikas rimtai susidomėti ir internetiniais prekeiviais, siekiant, kad jie, trokšdami greito pelno, nepasuktų apgavysčių keliais. Kol kas net įstatymų leidėjai neskuba siūlyti atitinkamų įstatymų bei normatyvų, apsaugojančių vartotojų interesus. O juk būtent paslaptingoje internetinėje erdvėje gali atgimti laukinio kapitalizmo recidyvai, stropiai ištobulinti naujausiomis technologijomis ir manipuliacijų galimybėmis. ■

Paminklas Lietuvos Mažajai žemei

Didelis Mažosios Lietuvos patriotas ir istorijos žinovas, žinomas kartografas, politikos istorijos tyrinėtojas Algirdas Antanas Gliožaitis parašė ir „Gairių“ leidykloje išleido apie šį kraštą kapitalinį veikalą ir apimtį (565 p.), ir surinkta bei panaudota medžiaga (šaltinių sąrašė – 527 pozicijos). Jo monografijoje „Mažosios Lietuvos žemė XVIII–XX amžių dokumentuose ir žemėlapiuose“ pateikta lietuvininkų politinių nuostatų raidos analizė to laikotarpio dokumentuose bei žemėlapiuose, vaizduojančiuose Mažąją Lietuvą. Vertinama žemėlapių įvairovė, ypatumai ir valstybių vykdytos politikos atspindys juose. XVIII–XX amžiai pasirinkti todėl, nes tame laikotarpyje galutinai susiformavo lietuvininkų politinės nuostatos, dėl kurių įgyvendinimo jie dar tebekovoja.

XIII–XV a. po karų su kryžiuočiais iš senųjų prūsų, skalvių, nadruvių, kuršių, ir kitų baltų žemių išlikusių gyventojų galutinai susiformavo vakariniai lietuviai. Jie vadinami lietuvininkais, mažlietuviais arba prūsų lietuviais. Faktai liudija, kad Mažoji Lietuva XVI–XVII a. tapo visos lietuvių tautos kultūros puoselėjimo lopšiu. Čia 1547 m. buvo išleista pirmoji lietuviška knyga – Martyno Mažvydo „Katekizmas“. Visi reikšmingesni Mažajai Lietuvai įvykiai vienokiu ar kitokiu būdu yra pažymėti žemėlapiuose. Į juos žvelgdamas A. Gliožaitis ir aptaria Mažosios Lietuvos, kaip neatskiriamos lietuvių etninių žemių dalies, būseną, krašto germanizaciją, jo likimą nuo Pirmojo pasaulinio karo iki šių dienų.

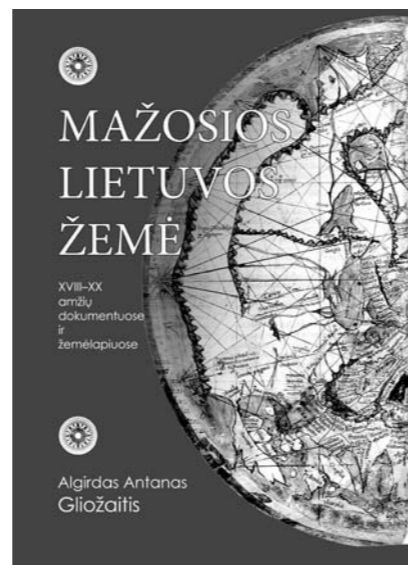
Knygoje primenama, kad po Versalio taikos konferencijos Mažoji Lietuva buvo padalinta į dvi dalis. Nuo Vokietijos atskyrė tik Klaipėdos kraštą ir perdavė jį administruoti Prancūzijai. Po Versalio

taikos konferencijos sprendimų lietuvininkų politinė veikla buvo sukoncentruota Klaipėdos krašte siekiant jį prijungti prie Lietuvos respublikos. Vokietijos sudėtyje likusios Mažosios Lietuvos lietuvininkai kovojo, kad jie būtų pripažinti kaip tautinė mažuma.

Lietuvos Respublikoje 1923–1933 m. sudarytuose žemėlapiuose yra žymimas tik Klaipėdos kraštas. Jis yra žymimas įvairiai: išskiriamas kaip Lietuvos Respublikos autonominis kraštas, todėl žymimos jo ribos, nors kiti administraciniai vienetai nėra išskiriami; žymimas kaip Lietuvos Respublikos administracinis vienetas; žymimas kaip Lietuvos Respublikos teritorija.

Knygos autorius atkreipia dėmesį į tai, kad tarpukario Lietuvos respublikos žemėlapiuose paprastai yra vaizduojamos tik rytinės etninės žemės. Mažoji Lietuva kairiajame Nemuno krante nepriskiriama Lietuvai ir net nenurodoma, kad tokia yra. Tuo tarpu Vokietijos kartografiškai iki 1933 m. išleistuose žemėlapiuose Mažąją Lietuvą žymėjo užrašu „Littauen“.

Po 1945 m. TSRS ir kitų valstybių išleistuose žemėlapiuose Mažosios Lietuvos dalis kairiajame Nemuno krante yra braižoma kaip Rusijos anklavas – pavadintas Kaliningrado sritimi. Kita jos dalis – Klaipėdos kraštas yra braižomas kaip Lietuvos TSR teritorija. Taip Rytprūsiai, Europą garsinę savo kultūra ir mokslu, yra pervardinti į Kaliningrado sritį, kaip ir Mažoji Lietuva. Jie žemėlapiuose tikraisiais vardais ir vietovardžiais nebežymi. Rytprusių vietovardžiai pakeisti į rusiškus vietovardžius, neturinčius jokio ryšio su tuo kraštu ir jo istorija. Toks veiksmas kartografiniu požiūriu, kaip teigia Gliožaitis, vertintinas kaip klastotė, klaidi-

nanti pasaulio visuomenę. Tokiu veiksmu yra nutraukiamas krašto ryšys su jo istorine praeitimi, kuri yra aprašyta senosiose kronikose bei pažymėta žemėlapiuose ir yra nuo seno visam pasauliui žinoma.

A. Gliožaitis pastebi, kad XX a. sprendžiant Rytprusių klausimą visą laiką dominuoja priimamų sprendimų laikinumo sąvoka. Pavyzdžiui, J. Stalinas šio krašto norėjo 20 metų, kaip užstato reparacijų išmokėjimo laikotarpiui. Rytprūsiai Potsdamo konferencijoje padalinti laikinai iki būsimos Taikos konferencijos sprendimų. Siūlyta, kad tokia konferencija turėtų įvykti 50 metų laikotarpyje. A. Gliožaitis viliasi, kad tokia konferencijai XXI a. bus pasirengta.

Yra brandinama utopinė idėja sukurti bendrą visoms Europos tautoms istorijos vadovėlį, teisingai ir objektyviai atspindinti visų jų likimą. „Tikėkimės, kad nebus pamiršta Mažoji Lietuva, kurią kitos Europos tautos žiauriai niokojo iki sunaikinimo. Vis dar iki šiol yra išsakoma paini ir prieštaringa didžiųjų valstybių pozicija Mažosios Lietuvos atžvilgiu“, – pabrėžia A. Gliožaitis. ■

Gamykla, kuri liko tik prisiminimuos...

Jonas Laurinavičius

Gerai padarė Vaclovas Radvilas, parašęs atsiminimų knygelę „Mažeikių kompresorių gamykla“ (spausdino „Mažeikių spaustuvė“). Juk kas geriau žino šios gamyklos istoriją nei jis. B. Radvilas buvo jos kūrmosi aktyvus dalyvis, kone penkiolika metų – direktorius, kol pagaliau nekompetentingų žmonių sambūrio 1991 m. kovą buvo atleistas.

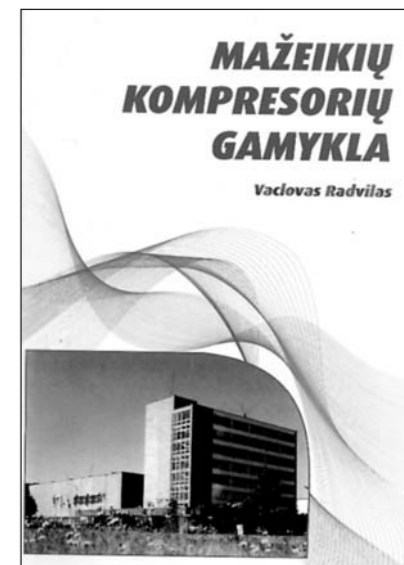
Gamyklos istorija turi dvi medalių puses. Pirmoji – Mažeikių pasididžiavimas, kai vos kelis tūkstančius gyventojų turinčiame, Lietuvos pakraštyje esančiame rajono centre ėmė kurtis sąjunginės reikšmės gamykla. Ji smarkiai pakeitė miesto gyvenimą. Šimtams, tūkstančiams žmonių atsirado darbo vietos, vienas po kito pradėjo kilti daugiabučiai gyvenamieji namai, mokyklos, vaikų darželiai, parduotuvės. Antroji medalio pusė – kraupi gamyklos pabaiga, kai bankrutavo, tūkstančiai darbuotojų liko už vartų.

V. Radvilas savo nuomonę taip išsako: „Mano giliu įsitikinimu, kompresorių gamykla turėjo visas galimybes ir toliau sėkmingai dirbti besikuriančiomis kapitalizmo sąlygomis, nes gaminama produkcija buvo reikalinga čia pat Lietuvoje. Išlikusiai Alytaus šaldytuvų gamyklai buvo reikalingi kompresoriai, o ir kiti mūsų produkcijos vartotojai plačioje Rusijoje, ta pati Minsko šaldytuvų gamykla, kol pasistatė kompresorių gamyklą Baranovičių mieste, turėjo problemų bankrutavus mažeikiškei įmonei, nekalbant apie perspektyvas, kurias atvėrė bendradarbiavimas su Italijos firmomis ir Lipecko metalurgijos kombinatu“.

Knygutėje ir lieka užfiksuota ateities kartoms, kaip kūrėsi ir kaip beviltiškai žlugo Mažeikių miesto pramonės pasididžiavimas – kompresorių gamykla.

Vertingi V. Radvilo liudijimai, kaip japoniška kompresorių gamybos technika pateko į Mažeikius. Tarybiniais laikais viešai apie tai nebuvo detalizuojama. Kelis mėnesius vyko derybos su japonų firma „Nippon Electric industry Co. Ltol.“ Derybose dalyvavo ir V. Radvilas. Kontraktas buvo pasirašytas 1967 m. rugpjūčio 11 d. Be galo buvo sudėtingas gamyklos kūrimasis, kai trūko specialistų, aukštos kvalifikacijos darbininkų, kai iškildavo visokie organizaciniai nesklendumai, taip būdingi tarybiniais metais. Visgi didžiulė gamykla palyginti greitai stėjo rikiuotėn ir 1970 m. balandžio mėnesį buvo pagaminti pirmieji kompresoriai. Vėlesniais metais jų buvo pagaminama po milijoną ir daugiau vienetų per metus. Produkcija buvo tiekama Alytaus, Minsko ir kitoms TSRS šaldytuvų gamykloms. Tačiau V. Radvilas nenutyli, kad gamykla beveik nuolat sprendė daugybę problemų. „Padėtis gamykloje visą laiką buvo labai įtempta, – rašo V. Radvilas. – Dėl netikusios kokybės liejinių, žemos gaunamų metalų kokybės, apvijinių laidų...“ Be to, labai dažnai jų metalų, medžiagų trūko – vis laiku jų negaudavo, gamykla neišvengdavo prastovų. Kokių milžiniškų pastangų reikėdavo gamyklos vadovams, ypač direktoriui, tiekimo skyriui, kad būtų išvengta gamybos trikdžių.

Gamyklos žmonės jautė, kaip gamyklos vadovai rūpinosi jų darbo ir buitines sąlygomis, laisvalaikiu, gydymusi. Buvo profilaktoriumas, poilsio namai, keliai lapiai į sanatorijas, ekskursijos, išvykos į teatrus. Buvo choras, šokių kolektyvas, dramos būrelis, buvo didžiulė valgykla, kurioje galėjai nemokamai prisikrauti salotų iš gamyklos šiltnamiuose išaugintų daržovių. Buvo „Atmosferos“ fut-

bolo komanda, kuri du kartus tapo respublikos čempione, buvo kiti sporto kolektyvai. Buvo gerai, nors visokių problemų niekada nestigo.

Nedirbau kompresorių gamykloje – buvau tuometės Mažeikių rajono „Pergalės vėliavos“ redakcijos žurnalistas, bet ir gamykla man buvo itin miela, artima: aš ją kuravau, kone kasdien joje lankydavau, kuri laiką leidau jos informacinį biuletenį „Progresas“, pažinojau daugybę jos darbuotojų, konvejerių darbininkų, rašiau apie juos laikraščiu, dariau prieraišus prie Jono Šidlausko, gamyklos fotografų nuotraukų. Kartkartėmis gamyklos direktorius V. Radvilas irgi rasdavo laiko pabendrauti su spauda. Gamykloje netgi buvo surengta kompresorių laiškų redakcijai diena, buvo pateikta dešimtys laiškų, pastabų, replikų, pasiūlymų, pageidavimų.

Gamykla, direktorius man paliko labai šviesius prisiminimus. Tad labai laukiau V. Radvilo atsiminimų knygelės, pateikiau jai iš savo archyvo pluoštelį nuotraukų, o dabar štai parašiau ir atsiliepiamą apie ją, dėkodamas direktoriui už įdėtą triušą. ■

Kaip žurnalistas rūpinosi butais, pats buto neturėdamas

„Žurnalistinės praeities vingiai“ – taip vadinasi nauja Antano Kubiliaus, daug metų dirbusio spaudoje, radijuje, leidyklose, autobiografinė apysaka. Joje autorius pasakoja apie žurnalistų darbą tarybiniais metais. Spausdiname epizodą iš šios knygos.

Antanas Kubilius

Mano žurnalistinis kelias prasidėjo tuomečiame „Komjaunimo tiesos“ laikraštyje. Atėjau į jį dar studijuodamas Vilniaus universite- te. Pirmasis skyrius, į kurį patekau, buvo valstiečių jaunimo. Vėliau persikėliau į kitą kabinetą trečiame aukšte, į laiškų skyrių.

Dabar mano akiratyje buvo skyriaus vedėjo atrinkti skaityto- jų laiškai. Skaitydavau juos ir su- prasdavau, kad laikraščio redakcija – dažnai tų laiškų autoriams pa- skutinė instancija. Visas kitas jie jau apėjo arba buvo į jas rašę... ir nieko. Ant kai kurių laiškų vedėjo ranka užrašyta rezoliucija: „vykti į vietą ir išsiaiškinti“. Ir aš vykdavau. Dažniausiai – į rajonų centrus arba didesnius miestus. Žmonės dau- giausiai skųsdavosi, kad būdami invalidai, daugiavaikių šeimų tėvai, sergantys tuberkulioze ir kitomis ligomis, kuriuos butais turėjo ap- rūpinti vykdomieji komitetai pagal specialius sąrašus, kiekvienais me- tais nukeliami tolyn ar net išbrau- kiami iš sąrašų. Vis atsiranda nelai- mingesnių, pažįstamų, giminaičių ar kitaip mokėjusių prisigerinti prie vykdomojo komiteto biurokratų.

Atsimenu savo pirmąją koman- diruotę su netekusio bet kokios vilties žmogaus laišku portfelyje.

Jis skundėsi, kad šeima daugiavai- kė, pats serga nepagydoma liga, o gyvena Druskininkuose rūsyje. Daug lankėsi įvairių komisijų, vi- sos pripažino, kad gyvenimo są- lygas reikia nedelsiant gerinti, bet tuo viskas ir pasibaigė. Ką jam daryti? Gimstanti mintis, kad yra tik vienas kelias visam laikui baigti vargus šioje žemėje. Tik vaikai dar sulaiko nuo šio žingsnio...

Nuvažiavau į kurortą. Susira- dau penkiaaukštį namą, kurio rū- syje glaudėsi besiskundžiančiojo šeima. Tai net būstu nepavadinsi. Atitvertas rūsio galas. Jame iš abie- jų pusių šonuose dviaukštės lovos vaikų, kurių buvo berods šešetas. Vaikai visi išblyškę – aiškus maža- kraujystės požymis.

– O jūs su žmona kur miegate? – klausiu šeimnininko.

– Pasiklojame viduryje ant ce- mentinių grindų, – atsakė. – Mie- game praktiškai vienas ant kito, tik dieną, kai trys vaikai išeina į mo- kyklą, pasidaro truputį lengviau apsisukti. Tada vėl numingu...

Jo žmona, nedidukė, vargo iš- kankintu veidu, man įteikė šūsnį įvairių komisijų patikrinimo aktų, atsakymų iš vykdomojo komiteto, net iš respublikinių organizacijų. Padavė man juos ir siekė bučiuoti ranką, tarsi būčiau Dievas visaga- lis. O aš net pažadėti nieko konkre- taus negalėjau. Pasakiau, kad einu

kalbėtis į vykdomąjį komitetą su pačiu pirmininku. Pakeliui šnek- telėjau su milicijos viršininku. Ne, mano laiško autorius niekur neįsi- pynęs, jokių nusikaltimų niekada nepadaręs. Tada jau drožiu tiesiai pas vykdomojo komiteto pirmi- ninką, atidarau kabineto duris ir sustoju. Už savo darbo stalo sė- dėjo išsipustęs Stasys Janulionis. Kai aš mokiausi Subačiaus stoties vidurinėje mokykloje, jis buvo Kupiškio rajono sporto skyriaus vedėjas. Prabėgo daug laiko ir jis, aišku, manęs nepažino. Dar geriau. Oficialiai prisistatau ir, remdama- sis dokumentais, pradėdau aiškinti laiško autoriaus gyvenimo sąlygas ir bjaurų biurokratų elgesį.

– Žinau, – kaip kirviu nukerta pirmininkas. – Mes butų neturim. Galite nesistengti...

– Bet žmonių tragiška padėtis. Artėja žiema. Gal skirkite iš savo fondo?

– Neturiu jokių fondų. Jei re- dakcija juos turi, tai ir skirkite!

– Negi padėtis be išeities? Ne- jaugi tai jūsų nejaudina?

– Aš jums pasakiau! Pokalbis baigtas! – pirmininkas kietas kaip akmuo.

– Tada aš kreipsiuosi į partijos rajono komitetą...

– Galite kreiptis, tuo nieko ne- pasieksite.

It musę kandęs, išeinu iš pir-

mininko kabineto. Pernakvojęs viešbutyje, rytojaus dieną vykstu pas partijos Lazdijų rajono komi- teto pirmąjį sekretorių. (Tuomet Druskininkai buvo Lazdijų rajono zonos miestas). Deja, ir jis man niekuo nepadeda. Butų nėra ir arti- miausiu metu nebus. Tik kai Drus- kininkuose pastatys už poros metų naują gyvenamąjį namą... Na, ir ką tu, žmogau, padarysi? Labai noriu tai šeimai padėti, o šansų beveik jo- kių nėra. Ką daryti?

Parvažiavęs į Vilnių, išdėstau padėtį savo skyriaus vedėjui Myko- lui Kliukui. Jis ilgai varto ir skaito atvežtus popierius, kažką mąsto, o paskui ima telefono ragelį, su kaž- kuo trumpai aptaria reikalo esmę ir sako:

– Eik į Ministrų tarybą... Pas Ksaverą Kairį.

Taryboje mane priėmė nebejaun- nas, ežiuku kirptais žilstelėjusiais plaukais žmogus. Išklausė labai atidžiai, paskui išstudijavo mano atneštą popierių krūvą, ilgai žiūrė- jo į mane, tarsi tikrindamas mano amžių, o paskui pasakė:

– Tai Janulionis neturi buto? O aš tam žmogui ir jo šeimai skirsiu trijų kambarių butą Lazdijuose. Kaip manai, kelsis ten?

– Kelsis su malonumu. Juk gy- vena praktiškai rūsyje...

– Tai vis vietiniai tarybų orga- nai kalti... Ėjo, tikrino, o rezultatų jokių!

Dar pakalbėjome apie mūsų laikraščio redakciją, pagyrė, kad dirbame labai naudingą darbą, ir aš, padėkojęs jam laiško autoriaus vardu, išėjau.

Valgiau „Šešupės“ valgykloje, o akyse stovėjo pagyvenęs žmo- gus, aukštas Ministrų tarybos val- dininkas, kuris taip žmoniškai, taip paprastai išsprendė žmogaus gyvybinį klausimą, su kuriuo vie- tos biurokratai kelerius metus ne- galėjo susidoroti. Aišku, pastarojo pašnekovo galimybės buvo kur kas didesnės. Bet ar jis negalėjo į visa tai pažiūrėti formaliai, pasiūsti kažkokį korespondentą toliau nuo savęs ir pasakyti: „Deja, deja, nie- kuo negaliu padėti“?.. Aišku, galėjo, bet jo būta jautraus žmogaus. Ir per savo karjeros laiką turbūt pabuvęs įvairiuose postuose, net galimas atvejis, dirbo kurio nors miesto vykdomojo komiteto pirmininku. Greičiausiai taip ir buvo... O kad tokių jautrių žmonių būtų visuose vadovaujančiuose postuose!..

Po dviejų savaitių gavau laiško autoriaus kvietimą atvykti į įkur- tuves. Laiškas buvo parašytas Laz- dijuose. Aišku, į įkurtuves nenu- vykau – darbo redakcijoje buvo iki kaklo. Bet kaip nustebau, kai dar už savaitės savo globotinį išvydau ant kabineto slenksčio. Jis daug ne- kalbėdamas ant stalo padėjo iš dai- lių vytelių nupintą apvalų krepšį, pilną nuostabių sudžiovintų lauko gėlių. „Nuo šeimos“, – pasakė ir, šypsodamasis paspaudęs mano ir bendradarbio rankas, išėjo. Krep- šys ilgai, kol aš dirbau laišku ir stu- dentų skyriuose, stovėjo ant mano kabineto palangės.

Man šiandien graudu darosi, kai per televiziją matau, kaip rajo- nų „šulai“ elgiasi su žurnalistais. Jie tiesiog nesileidžia kalbinami. Ir

jei žurnalistai pagauna tokį veikė- ją koridoriuje, tai jis bėga nuo jų, o pastarieji, atkišę mikrofoną arba su bloknotu rankoje, vejasi, kol prieš pat jų nosį užtrenkiamos kabinetų durys. Mūsų darbo laikais iš sos- tinės atvykęs žurnalistas būdavo itin gerbiamas svečias, jo truputį ir prisibijojo. Jei iškritikuodavo kurio nors darbą ar elgesį, jiems, atrodo, per mėnesį reikėdavo atsakyti į kritiką. Jei neatsakydavo, redakcija priminimą siūsdavo jau aukštes- nėms organizacijoms, dažnai par- tinėms instancijoms.

Aš iš prigimties esu ne itin drą- sus. Tačiau nuvažiuavęs tikrinti laiško, stengdavausi išklausti vi- sus, su įvykiu susijusius asmenis, o paskui su faktais užrašų knyge- lėje eidavau pas didelius rajono ar miesto viršininkus ir kuo toliau, tuo atkaliau kaudavausi. Kaip rodo Druskininkų atvejis, ne visada pa- vykdavo reikalą sutvarkyti vietoje. Labai dažnai vietiniai biurokratai nusileisdavo tik laikraštyje iš- spausdinus straipsnį ar kores- pondenciją ir, matyt, aukštesnių viršininkų Vilniuje spaudžiami. Per darbo metus paprastiems žmonėms rajonuose ir miestuose iškovojau apie dešimt butų, kurie tais laikais buvo skiriami nemo- kamai. Prisipažinsiu, kad tuo šian- dien truputį didžiuojuosi.

O pats kovotojas, tai yra aš, su draugu nuomojau iš vienos moters pereinamąjį kambarėlį. Draugas miega ant sofos, o aš ant sudeda- mos lovelės, kurią išlankstau ei- damas gulti. Ar ne paradoksas? Redakcijos pažadėtas butas man nebuvo skirtas nei antrais, nei tre- čiais metais – jis atiteko džiova sergančiam kolegai. Buvau pri- verstas statyti kooperatinį butą. Tačiau kada jį pastatys? Teko trin- tis ankštame kambaryje, kuriame stovėjo televizorius ir galėjai gulti tada, kai šeimnininkė, jos motina ir vaikas baigdavo žiūrėti laidas. ■

Apie šį bei tą

Jonas Visockas

Apie kai kurias TV laidas

Ką rodo televizijos – ne mulkiui susivokti:
Štai vienas nori skirtis, antras susituokti...
O po savaitės vėl antrasis garsiai girias:
Vedybos nepavyko, ir rytoj jau kirias...

*P. S. Gausu prodiuserių, direktorių, laidų vedėjų
Ir jų prisikviestų dundukų be jokių idėjų!*

„Gyvenimo būdas“

Žiūri ir svarstai, koks gyvenimo būdas, –
Ieškoki, žiūrove, kur pelas, kur grūdas...

„Nuoga tiesa“

Nesiųsk nuogos tiesos, lig plauko ją nurengus...
Kai ją aprengt reikės, kaipmat nusvirs tau rankos!

„Mūsų dienos kaip šventė...“

Jūsų dienos kaip šventė,
Mūsų – kaip išgyventi...

Klausimai ir atsakymai arba minklės

Kl.: Kas aršiausiai gali loti?
Ats.: Žurnalistai angažuoti...
Kl.: Ką daryt, kad to nebūtų?
Ats.: Nevilkėt kostiumų Judo...
Kl.: Ką, ir jiems teks veržti diržą?
Ats.: Ne, juos gelbės darbo birža...
Kl.: Kaip juos gelbės darbo birža?
Ats.: Mokys, kaip suveržti diržą...
Kl.: Kokia reziūmė gi būtų?
Ats.: Neapsieis anie be... Judo!

Apie TV pakviestuosius

Praļįst į valdžią užsibrėžę planą,
Jie įkyriausiai lenda į ekraną –
Plepėdami nebeparodo proto,
Betgi savas plikes arba barzdas parodo!..

Ipolititas Skridla

Didysis sambrūzdis

Laksto, bruzda Prezidentūra,
Seimas ir Vyriausybė, –
Rūpestis didis visus prispyrė
Reikalas štai toks,
brangūs tautiečiai,
Mus vadovauti Europai kviečia.
O tai dalykas, broliai,
jau rimtas, –
Reikės liokajų ne vienas šimtas.
Reikės žinoti kur vairą sukti,
kam nusilenkti,
kaip nesuklupti.
Svečius priimti dera svetingai,
Bet kelti „ermiderį“
reiktų... saikingai.

Atominė

Netyla debatai
dėl atominės, –
Vieni neturi
tvirtos nuomonės, –
Antri – be jokių
garantų –
Sako: reikia statyti, –
nėra kitų šansų.
Nors buvo ir referendumas, –
Žmonių sprendimas – neigiamas,
Karštos galvos vis dar svajoja...
Lietuvoje sukurti... atominį rojų.